

พระนิพนธ์บางเรื่อง

ของ

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

089.95911

ข 669 น

พิมพ์ในงาน

ฉลองพระชันษาครบ ๘๔

วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑๒

พระนิพนธ์บางเรื่อง

พระวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ

ด้วยอภินันทนาการ

จาก พระยาพิชัย

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

พระนิพนธ์บางเรื่อง

ของ

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยสาภพฤทธิมาการ

พิมพ์ในงาน

ฉลองพระชันษาครบ ๘๔

วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

เลขที่: ๑๓.

เลขหมู่: ๐๘๑. ๑๕๑. ๑

ว ๖๖๑ พ.

เลขทะเบียน: ม ๓๒ ม ๑๘๑๕ ๑๓.

๑๕๕

กรมศิลปากร ๒๒๓๖๔๑๐๐ กรมศิลปากร

กรมศิลปากร

๒๒๓๖๔๑๐๐ กรมศิลปากร

๑๕๕๑.๑.๑๕๑.๑ กรมศิลปากร ๒๒๓๖๔๑๐๐

အမှတ် ၇၃၂

၀၈၇. ၇၅၇၇

၂၂ ၆၆၄၇

အမှတ် ၈၈၈ ၈ ၈၈၈၈ ၈၈

คำนำ

เพื่อแสดงกตัญญูกตเวทิตูณ ผู้มชอข้างท่ายน ซึ่งเคยเป็น
ข้าราชการกระทรวงธรรมการในสมัยที่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภ
พฤฒิยากรทรงเป็นเสนาบดี พร้อมใจกันจัดพิมพ์พระนิพนธ์บางเรื่องของ
พระองค์ท่านขึ้นเป็นของชำร่วยในงานฉลองพระชันษาครบ ๗ รอบ วันที่
๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒

เสด็จในกรมทรงรับผิดชอบดำเนินการศึกษาของชาติเพียง
๖ ปี (พ.ศ. ๒๔๖๕ - พ.ศ. ๒๔๗๕) แต่พวกเราข้าราชการอยู่ในกระทรวง
นั้นรู้ได้ว่าทรงทำอะไรบ้าง จึงมีความเสียใจเป็นอันมากที่เกิดเปลี่ยนแปลง
การปกครองและต้องทรงพินหันน้ำที่ไปเสียตั้งแต่นั้น

มีเพื่อนฝูงอีกมากคนที่เคยเป็นข้าราชการกระทรวงธรรมการ
และไม่ใช่ เมื่อทราบเรื่องการพิมพ์หนังสือนี้ส่วนร่วมด้วย อ้างว่า
พระองค์ท่านทรงทำคุณประโยชน์ให้ทั่วๆ ไป เขาสมควรที่จะเข้าร่วมฉลอง
พระเดชพระคุณด้วย เราทราบว่าประชาชนทั้งไทยและเทศเคารพยกย่อง
พระองค์ท่านเพียงใด และแม้จะเห็นด้วยกับเหตุผลก็ต้องปฏิเสธ เพราะ
มีฉะนั้นจะต้องขยายวงกว้าง เสียความตั้งใจเดิมของเราไป

ต้นเหตุของนามว่านครชัยศรี

นครชัยศรีของไทย

คำว่า **นครชัยศรี** ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งซึ่งตั้งอยู่
ที่พระปฐมเจดีย์ มีท้องที่จดลำนามเดียวกัน อันไหลแต่เหนือลงสู่อ่าวไทย
ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำราชบุรี ลำนำนครชัยศรีนี้ไหลผ่านสุพรรณบุรี
(ตอนนั้นมักเรียกกันว่าแม่น้ำสุพรรณ) ตรงลงมาทางใต้ผ่านอำเภอนครชัยศรีซึ่งเดิม
เรียกว่าตลาดใหม่ (ตอนนั้นแหละที่เรียกว่าแม่น้ำนครชัยศรี) แล้วไหลต่อลงมา
ทางใต้ผ่านท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร (ตอนนั้นเรียกแม่น้ำท่าจีน) ในพุทธศักราช
๒๔๓๕ เมื่อจัดการปกครองท้องที่แบบมณฑล โปรดเกล้าฯ ให้เมื่อนครชัยศรี
เป็นเทศบาลตำบลมณฑลนครชัยศรี

เท่าที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ครั้งนั้น ก็ว่าในรัชกาล
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พอเสร็จศึกพม่าครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๐๕๑ ก็ทรงจัดการ
ปกครองท้องที่แบ่งใต้พระนครสร้อยขาไว้เพื่อการป้องกันพระราชอาณาจักร
หลายอย่างเช่น ยกบ้านท่าจีนตั้งเป็นเมืองชื่อสมุทรสาคร บ้านตลาดขวัญเป็นเมือง
ชอนนทบุรี แบ่งเอาเขตราชบุรีกับเขตสุพรรณบุรีมารวมกันตั้งเป็นเมื่อนครชัยศรี
เป็นต้น แต่ความหาปรากฏไม่ว่า สำนักงานบัญชาการของเจ้าเมื่อนครชัยศรีใหม่
น้อยแห่งใด

นอกจากนี้ยังมีเหตุประกอบอันจะทำให้เชื่อได้ว่า นครชัยศรีตรงกันกับ
บริเวณปราสาทพระขรรค์ก่อกองข่อ คือ ข่อที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า พระขรรค์ นั้น
ย่อมหมายถึงพระแสงราชูปโภคของโบราณ ซึ่งยังรักษาไว้ในพระราชวังที่
พนมเปญ ซึ่งศาสตราจารย์เซเดสเข้าใจว่า ในโบราณกาลคงจะได้เรียกกันอย่าง
พระแสงขรรค์อันเป็นราชูปโภคในประเทศไทยว่า พระแสงขรรค์ชัยศรี นั้นข้อ
หนึ่ง และอีกข้อหนึ่งก็คือลักษณะที่เรียกบริเวณนั้นในจารึกว่า นคร นั้น ทำให้
บริเวณนี้ต่างกับบริเวณโบราณสถานใหญ่ ๆ ซึ่งร่วมสมัยกันอีกสองแห่ง คือ
บริเวณตาพรหม และบริเวณบันทายคูฏี โบราณสถานอันเป็นนครคล้าย ๆ กัน
กับบริเวณพระขรรค์ก็คือบริเวณนครธมและบริเวณบันทายฉมาร์^(๒) ทางที่จะเข้า
บริเวณพระขรรค์นั้นกรมเครื่องประดับอันแสดงให้เห็นว่าเป็นทางเข้าราชธานี กล่าว
คือ สะพานทมิฬนั้นเป็นต้นน้ำคมนิเวศนาดุจดั่งข่างหนึ่ง อสุรอกข่างหนึ่ง อันเป็นเรื่อง
กวนนาทพิชัย ลวดลายสะพานเช่นนันททางเข้านครหลวง (นครธม) เหมือนกัน
แต่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นของใหม่กว่าที่พระขรรค์

ส่วนข้อที่ว่าไว้ว่า นครชัยศรีนั้นพึงเปรียบด้วยนครประยาคของอินเดีย
โบราณ ด้วยเหตุที่ต่างแห่งต่างก็มีตำนานศักดิ์สิทธิ์แวดล้อมอยู่ทำให้ตัวเมืองศักดิ์สิทธิ์
ขึ้นนั้น หากนครชัยศรีคือบริเวณปราสาทพระขรรค์จริงแล้ว เราจะต้องหาห้วงน้ำ
สามห้วงที่กล่าวถึงในศิลาจารึกนั้นมาให้จึงได้ และจะต้องแสดงหลักฐานด้วยว่า
ห้วงหนึ่งของพระพุทธเจ้า ห้วงหนึ่งของพระอิศวรเป็นเจ้า ห้วงหนึ่งของพระ

๒. ข้อหลังนี้ปรากฏทางไทยในสร้อยราชทินนามเจ้าเมืองสุรินทร์ว่า พระยาสุรินทร์ภักดี
ศรีไพทสมัน ขอนเข้าใจว่าเกิดขึ้นเมื่อไม่มีใครใคร่ได้นักถึงบันทายฉมาร์แล้ว ดูเหมือนในรัชกาลที่สี่
กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ทางดินแดนจังหวัดสุรินทร์คงจะยังปกครองแถบเทือกเขาคงรักลงไปจน
ถึงบันทายฉมาร์โดยผ่านช่องเสม็ด

นารายณ์เป็นเจ้า แต่ทงนหาเป็นการเลอบัญญาความรุของศาสตราจารย์เซเดสไม่
ท่านศาสตราจารย์พิสูจน์อย่างที่เราผู้อ่านจะพึงเชื่อตามไคสนิท ขอยกคำของท่าน
ศาสตราจารย์มาแปลลงตรงในที่นี้ ดังต่อไปนี้

“ในข้อข้าพเจ้าคิดว่า เราอาจลงไปได้แน่ ๆ โดยไม่ต้องวิตกว่าจะผิด
ว่าห้วงนาทกลาวลงในที่ใดแก่ห้วงน้ำใหญ่ ๆ สามห้วง ซึ่งล้อมรอบพระนคร
หลวงอยู่ในเวลานี้ คือ สระตะวันออก (Bàrày oriental) ซึ่งมีเทวาลัยที่เรียกกัน
ทุกวันว่า แม่บน เป็นที่ประดิษฐานสีวลีคั่นได้แก่ห้วงน้ำของพระอิศวรเป็น
เจ้า สระตะวันตก (Bàrày occidental) ซึ่งนายเกลซพนักงานโบราณคดีได้รูปพระ
นารายณ์บรรทมสินธุ์องค์ใหญ่ ทำด้วยทองสัมฤทธิ์ชนมาจากไต้หวันเมื่อ ๑๘๓๖ (พ.ศ.
๒๔๗๕) และบัดนี้ได้ตั้งไว้ให้มหาชนเข้าชมได้ในสำนักงานของกองโบราณคดี
นครหลวงนั้น คือ ห้วงน้ำของพระนารายณ์เป็นเจ้า^(๓) ส่วนอีกแห่งหนึ่งซึ่งว่า
อุทิศถวายพระพุทธเจ้านั้น คือ สระที่อยู่ด้านตะวันออกของบริเวณปราสาท
พระขรรค์ อันมีพุทธวิหารที่เรียกกันทุกวันว่า นาคพัน”

ตามที่ศาสตราจารย์เซเดสอ้างเหตุผลมาพิสูจน์ว่า นครชัยศรีคือบริเวณ
ปราสาทพระขรรค์นั้น ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยทุกประการ ยังตะขิดตะขวงใจอยู่แต่
ข้อเดียวที่ว่า นครชัยศรีนี้ทรงสร้างเป็นเมือง เท่านั้น เพราะบริเวณพระขรรค์
เล็กน้อย มเนื้อทั้งหมดเกินกว่าหนึ่งพันตารางเมตรน้อยกว่าเท่านั้น ทั้งภายใน
เนื้อที่นั้นกเป็นบริเวณวิหารหมดเนื้อที่ อย่าว่าแต่บ้านผู้คนพลเมืองเลย แม้แต่

๓. เทวรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์องค์นี้ นายเกลซได้พาข้าพเจ้าไปดูเมื่อคราวตามเสด็จ
สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าใน พ.ศ. ๒๔๘๐ กระเนด้วยตาว่าเห็นจะได้ขนาดสักกกว่าสองเท่าคน
ธรรมดา ดูเหมือนว่ายาว ๔ เมตร

บ้านข้าราชการก็จะไม่พอเสียแล้ว ยังพระราชวังจะตั้งอยู่ที่ไหนเล่า หากจะสมมุติว่าตัววิหารเป็นวงก็ไม่ได้ เพราะศิลาจารึกบอกความชัดว่า สร้างขึ้นไว้รูปพระโลเกศวรดังนี้ จึ่งอย่ศิลาจารึกเรียกบริเวณนั้นว่า **นคร** แต่ความอื่น ๆ ในจารึกเดียวกันไม่ส่อให้เห็นว่าเป็นเมืองประการใดเลย จึ่งอยากจะอวดรู้แนะว่า **นคร** อาจใช้สำหรับเรียกพระมหาวีหาร โดยอุปมาว่าเป็นนครของพระโลเกศวรโพธิสัตว์ ดังนี้ได้หรือไม่(๔)

ความปรากฏในจารึกด้วยว่า ในนครชัยศรีนั้นหาได้ประดิษฐานแต่รูปพระโลเกศวรโพธิสัตว์องค์เดียวไม่ หากยังมีรูปอื่น ๆ อีกตั้ง ๕๑๕ รูป คือ แวดล้อมพระโลเกศวรอยู่ ๒๘๓ รูปในวิหารกลาง นอกจากนั้นไว้ในวิหารใหญ่น้อยรอบ ๆ ตลอดจนในศาลาพักในชุมประตู ในโรงพยาบาลของวิหาร และแม้ในฉางข้าวของพระมหาวีหารนี้ รูปเหล่านั้นสูญหายไปเสียจนตามไม่พบแล้ว แต่ปรากฏว่านามขนานไว้ทั้งนั้น นามเหล่านั้นยังสลักอยู่กับทิวประดิษฐาน และเป็นนามของเจ้านายและข้าราชการในสมัยนั้น เข้าใจกันว่าล้วนเป็นรูปสนองพระองค์สนองตนของเจ้านาย และข้าราชการนั้น ๆ

ในนครชัยศรีนมเจ้าหน้าท่งพระท่งฤๅษีสถปนเจ้านวนต่งพัน ซึ่งเลี้ยงอาหารด้วยพระราชทรัพย์ทั้งนั้น จารึกกล่าวว่า อาหารส่วนมากที่จ่ายจากท้องพระคลัง คือ ข้าวและงา เป็นต้น และยังจ่ายของเครื่องใช้ทั้งหลายอย่างมีระบบ คือ เสื้อผ้า แพรพรรณ นาหอม กระแจะ พิมเสน ขผึ้ง ฯลฯ สังก่อสร้างมรยา

๔. ในประเทศไทยมีพระนครคีรีอยู่บนเขาวิ้งที่เพชรบุรี ซึ่งก็ไม่ใช่มืองเหมือนกัน หากเป็นพระราชวังมีพระวิหาร อันได้ชื่อว่า พระที่นั่งเวสยาณตวิเชียรปราสาท แต่ความจริงตัวอย่างพระนครคีรีหาตรงกันกับที่ข้าพเจ้าแนะไม่ เพราะเป็นชื่อวังของพระมหากษัตริย์ มิใช่ชื่อวิหารซึ่งเป็นวังของเทวดา

การละเอียดยว่า ปรางค์ ๑๐๒ ปรางค์ เรือนหิน ๔๘๕ หลัง กำแพงแวง ๒,๒๓๘
วา ฯลฯ จำนวนปรางค์ ๑๐๒ นี้ ศาสตราจารย์เซเดสว่ามเหลือไม่ถึง จึงแนะว่า
บางที่จะได้สร้างอย่างไม่ว้าวไว้งักรรมัง บัดนี้จึงพังไปเสียบ้าง

ในศิลาจารึกก่อนนั้น เราได้ทราบความว่า เมื่อปีตรงกับ พ.ศ. ๑๓๒๐
พวกจามได้ยกทัพมาตีเขมร ได้เผาผลาญพระนครหลวงลงเสียมาก แต่ภายหลัง
ถูกตัดแตกพ่ายไป ผู้นำทัพฝ่ายเขมรซึ่งออกตีทัพจาม คือ ขยวรมันที่ ๓ ผู้ซึ่งได้
สร้างวิหารพระขรรค์เอง ในขณะนั้นพระองค์ยังมีได้เสวยราชย์ แต่ต่อมาอีก ๔
ปีก็ได้รับราชสมบัติ ได้ลงมือบูรณะพระนครหลวงอย่างใหญ่โต ได้สร้างวัดที่
บัดนี้เรียกกันว่าบันทายคู ได้สร้างอาวาสอันมโหฬาร ซึ่งบัดนี้เรียกกันว่า
ดาพรหม และฉลองใน พ.ศ. ๑๓๒๕ เป็นที่ประดิษฐานพระปฏิมาสนองพระองค์
พระชนนี เป็นรูปนางปรัชญาปารมิตา (คือ “นางปัญญาบารมี”) ตามคติมหายาน
พุทธศาสนา ได้สร้างสถานต่างๆ อีกมากแห่ง ทั้งนอกทั้งในกำแพงเมือง
และได้สร้างกำแพงเมืองและสะพานนาคข้ามคูเมืองเสียใหม่ด้วย

บัดนี้ปรากฏความจากศิลาจารึกที่พบใหม่ที่วิหารพระขรรค์ดังได้กล่าวมา
แล้วว่า ยังได้สร้างพระมหาวิหารนามนครชัยศรีนอกเมือ พ.ศ. ๑๓๓๔ แล้ว
ในนี้ได้ไว้รูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বরสนองพระองค์พระเจ้าธรณินทรวรมัน ผู้เป็น
พระชนกของพระองค์ ในที่สุดได้ทรงสร้างกำแพงและสะพานข้ามคูเมืองแห่งพระ
นครหลวง ซึ่งได้ถูกพวกจามเผาผลาญเสียสิ้นชนใหม่ แล้วจึงสร้างวิหารชน
กลางเมือง ซึ่งบัดนี้เรียกว่าบายน เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสนองพระองค์
เอง ซึ่งขุดพบแล้วที่ใต้หอกลางของสถานบายน บัดนี้คงพังไว้ ณ ที่ใด ๆ
กันกับบายนนั้น นัยว่า ๆ พระพุทธรูปองค์นี้ ปรางค์ของบายนเป็นหลายยอด

ซึ่งแทนที่จะทำเป็นรูปสิ่งอย่างปรากฏแต่ก่อน ๆ ได้ทำเป็นหน้าพระโลเกศวร
ปรากฏละ ๔ หน้า นกค ทำโดยมีลักษณะให้เหมือนพระอาทิตย์ลักษณะของพระเจ้า
ชยวรมันที่ ๓ ทงน ทระเบียงบายนก็ยังมีภาพสลักนูน แสดงการรบบพ่งกับจาม
ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ศาสตราจารย์เซเดสอธิบายว่าพระเจ้าทั้งสามของลัทธิมหายาน
นั้นได้แก่พระพุทธเจ้า พระโลเกศวรโพธิสัตว์ และนางปรัชญาปารมิตา การ
ค้นคว้าได้พบสถานที่ของพระเป็นเจ้าทั้งสามครบแล้วด้วยประการฉะนี้ คือ บายน
ของพระพุทธเจ้า พระขรรค์ของพระโพธิสัตว์โลเกศวร ตาพรหมของนางปรัชญา
ปารมิตา

ศิลาจารึกตาพรหมได้บรรยายกิจการ ซึ่งพระเจ้าชยวรมันที่ ๓ ได้ทรง
ทำเป็นการส่งเสริมพระเกียรติ เช่น ได้ทรงสร้างโรงพยาบาลเช่นเดียวกันกับที่สร้าง
ไว้ในนครชัยศรี รวมทงสนทวพระราชอาณาเขตถึง ๑๐๒ แห่ง แต่ศาสตราจารย์
เซเดสเข้าใจว่าคงจะใช้วัสดุชนิดไม้ทนทาน จึงไม่ชำรุดเหลืออยู่ในเวลานี้สักแห่ง
เดียว แต่ศิลาจารึกพระขรรค์บรรยายเพิ่มเติมไว้อีกหลายอย่าง คือ ได้ทรงสร้าง
รูปพระ “ชยพุทธมหานาถ” สำหรับพระราชทานไปประดิษฐานไว้ตามหัวเมือง
ใหญ่ ๆ รวม ๒๓ แห่ง เข้าใจกันว่าพระชยพุทธมหานาถคงจะเป็นพระพุท
รูปสนองพระองค์ พระเจ้าชยวรมันที่ ๓ และคงจะสร้างให้มีพระอาทิตย์ลักษณะ

แล้วยังได้ทรงสร้างที่พักทางหรือธรรมศาลา ซึ่งระบุไว้โดยละเอียด
ว่า ตามถนนจากพระนครหลวงไปยังราชธานีของประเทศจัมปา มี ๕๓ แห่ง
ตามถนนจากพระนครหลวงไปพิมาย ๑๓ แห่ง ตามถนนเวียนไประหว่างท้องที่
ชอระบู่จำนวนหนึ่งซึ่งศาสตราจารย์เซเดสยังไม่ทราบว่าหมายถึงท้องที่แถบไหนมี
๔๔ แห่ง ถนนจากนครหลวงไปพิมายที่ว่ามี ๑๓ แห่งนั้น ได้ค้นพบแล้ว ๘

ตำบล แต่ก่อนนั้นเข้าใจกันว่าอยู่ในจังหวัดสุรินทร์หรือบุรีรัมย์ ซึ่งยังค้นไม่พบ
ได้ลองถามนายพันตรี ไซเด็นฟ้าเด็น ผู้เคยแก่ท้องที่แถบนั้นมาก โดยได้เป็น
ผู้บังคับการตำรวจภูธรแถบนั้นมานาน และเป็นผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดี ดังได้
ทราบกันอยู่แล้ว แต่กลับบอกว่าไม่รู้จักแห่งใดนอกเหนือไปกว่าที่ศาสตราจารย์เซเดส
ระบุไว้แล้ว เมื่อภายหลังรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันพระองค์ที่ ๑๐๐ ปี ท่าน
ราชทูตจีน เจียวตางวน ได้มายังประเทศกัมพูชาและบันทึกไว้ว่า “ณ ถนนสาย
ใหญ่ ๆ เหล่านี้มียกทรายทางเหมือนกบที่พิกุลสู่อารยการหลวงในประเทศจีน
เป็นระยะ ๆ ไป” ทักษะของจินตกล่าวถึงนี้ มาร์โคโปลโลได้เคยพิสูจน์ว่าเป็น
ความคิดที่น่าชม เราย่อมเห็นได้ว่าความคิดของจินตได้เกิดภายหลังที่พิกุลทรายทาง
ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เสียด้วยซ้ำ

ศิลาจารึกบรรยายตัวเลขอย่างละเอียด ศาสตราจารย์เซเดสว่าไม่มีเวลา
จะนำไปกล่าวในโอกาสนี้ทั้งหมด แต่สรุปความสั้น ๆ ว่า พระราชาพระองค์
นั้นได้ทรงสร้างพระรูปปฏิมากรรมทั้งสิ้นถึง ๒๐,๔๐๐ รูป ด้วยโลหะต่างๆ ได้ทรง
พระราชอุทิศผลประโยชน์อันเกิดแต่หมู่บ้าน ๘,๑๓๖ หมู่ ถวายเป็นกัลปนา ได้
ถวายข้าพระไว้ดูแลและปฏิบัติการตามสถานที่เหล่านั้น ๒๐๘,๕๓๒ คน ในจำนวน
นี้รวมนักธำมศ ๑,๖๒๒ คน สถานที่บรรดาที่ทรงสร้างไว้ (เพียงเวลาที่ทำจารึก
เท่านั้น) รวมทั้งหมดมีปรางค์ถึง ๕๑๔ ยอด มีกำแพงล้อมรอบบริเวณต่าง ๆ
๑๖,๕๐๐ วา มีคูทั้งหมด ๒๔,๖๑๘ วา มีสระน้ำทุกแห่งรวม ๕๓,๕๐๓ วา ทรง
วิงวอนผู้จะเป็นใหญ่ต่อไปภายหน้าให้ช่วยดูแลรักษาสถานที่เหล่านั้นไว้มิให้ปรักหัก
พังไปได้

ทั้งนี้กล่าวถึงขอความเบ็ดเตล็ดเล็กน้อยที่น่าร่อยบ้างสำหรับทางพิจารณา
ประเพณีและประวัติศาสตร์ จารึกนี้กล่าวว่า นาสร้างทพราหมณ์ถวาย (ในเวลา

พธ) พระเจ้าชยวรมัน^๕ ได้มาโดยน่านกษัตริย์จันมาถวายเป็น^๕ พระราชาแห่ง
 ขวา พระราชามังสอภาค พระราชาแห่งยวเทศ (คือญวน) ^๕ ดั่งนี้จะเห็น
 ได้ว่า แม้พระองค์จะเป็นพุทธศาสนิก^๕ แต่^๕ ยังหาได้ละทิ้งประเพณีรับ
 นามบุรุษ^๕ จากพราหมณ์^๕ ไม่ การที่กล่าวว่ากษัตริย์จันมาถวายเป็น^๕ เรารักกันอยู่
 ว่าเป็นการเคลมว่ากษัตริย์พระนามมานนเป็นเมืองชน^๕ เรื่องทางไทยก็ว่า
 พระร่วงไม่ยอมส่งน้ำส่วย^๕ จารกอนันเป็นหลักฐานรับรอง เพราะไม่มีกล่าวถึง
 กษัตริย์สุโขทัย^๕ ส่วยน้ำเลย ศาสตราจารย์เซเดสเห็นว่าสำหรับพระราชาจัมปาทั้ง
 สองภาคนั้นจริงแล้ว แต่สงสัยว่าชาวจะยอมส่งส่วยน้ำดั่งนั้นหรือ เพราะพระราชา
 ขวาเวลานั้น คือ พระเจ้ากามาเศวกรมชอเสียดว่ามอานภาพมากอยู่ ส่วนพระราชา
 ยวมนั้นยังไม่แน่ว่าจริงได้เลย แต่^๕ แล้วก็ปรารภว่า บุรพทิศครั้งกระนั้นก็ดูเหมือน
 จะไม่สู้รังเกียจการที่จะถวายนํ้ากันง่าย ๆ (เห็นจะทำนองชอรัคาญ เพราะพระ
 ราชาราชบุ^๕ เป็นนายก็ยังไม่มาว่นวายมากนัก)

ความออกขอหนึ่งนํ้าสำหรับโบราณคดี คือ^๕ ทกล่าวว่าพระเจ้าชยวรมัน
 ทรงสร้างสระของปราสาทพระขรรค์ กับเกาะนาคนันในกลางสระนั้น และนํ้าใน
 สระ^๕ เป็นนํ้าศักดิ์สิทธิ์ด้วย

ศาสตราจารย์เซเดสกล่าวสรุปความตอนท้าย เป็นประโยชน์แก่นักศึกษา
 ทางประวัติศาสตร์ ได้เก็บมาลงไว้ดังต่อไปนี้

“ศิลาจารึกพระขรรค์^๕ ถ้าเราศึกษาเทียบเคียงกับศิลาจารึกที่ตาพรหม^(๕)
 เราจะได้รู้จักพระมหากษัตริย์ผู้เป็นองค์สุดท้ายที่ปรากฏพระนามในจารึกเขมร

โบราณ^(๖) ว่า^๔ เป็น^{๔๔๖} บทกลบท^๔ ละคร^๔ เรื่อง^๔ ราม^๔ อัน^๔ เป็น^๔ สอง^๔ แง่^๔ ตรง^๔ กัน^๔ ข้าม^๔ แก่ง^๔ กัน^๔ ด้าน^๔
 หนึ่ง^๔ เป็น^๔ นักร^๔ เมือง^๔ ท^๔ เฉย^๔ แผล^๔ ม^๔ ได้^{๔๗๑} ก่อ^๔ ส^๔ ราง^๔ ภาพ^๔ ของ^๔ บ้าน^๔ เมือง^๔ มา^๔ จาก^๔ การ^๔ รุ^๔ ราน^๔
 ของ^๔ ข^๔ าศ^๔ ติ^๔ ต่าง^๔ ชา^๔ ติ^๔ ก^๔ ิน^๔ ต^๔ ล^๔ อ^๔ ด^๔ จ^๔ น^๔ ท^๔ ัว^๔ ป^๔ ระ^๔ เ^๔ ศ^๔ จ^๔ ม^๔ เป็น^๔ ผ^๔ ู^๔ ม^๔ อ^๔ บ^๔ า^๔ ย^๔ โ^๔ ก^๔ ส^๔ ล^๔ ใน^๔ วิ^๔ ธี^๔ จ^๔ ด^๔ ค^๔ ร^๔
 บ้าน^๔ เมือง^๔ ได้^{๔๗๒} ส^๔ ราง^๔ ถนน^๔ น^๔ ห^๔ น^๔ ทาง^๔ อัน^๔ เด^๔ ย^๔ ร^๔ ด^๔ าย^๔ ไป^๔ ด้วย^๔ ศ^๔ า^๔ ล^๔ า^๔ ท^๔ พ^๔ ก^๔ และ^๔ ร^๔ อ^๔ ง^๔ พ^๔ ยา^๔ บ^๔ า^๔ ล^๔
 ได้^{๔๗๓} ก^๔ ุ^๔ พระ^๔ น^๔ ทร^๔ น^๔ หล^๔ ว^๔ รา^๔ ช^๔ าน^๔ ท^๔ ฤ^๔ ก^๔ ข^๔ าศ^๔ ก^๔ เ^๔ พ^๔ ลา^๔ ณ^๔ ให้^๔ ก^๔ ล^๔ บ^๔ ง^๔ ด^๔ ง^๔ ม^๔ ได้^๔ ด^๔ ง^๔ เด^๔ ม^๔ แต่^๔ อ^๔ ก^๔
 ด^๔ าน^๔ ห^๔ น^๔ น^๔ เ^๔ ล^๔า^๔ เป็น^๔ ผ^๔ ู^๔ ท^๔ ร^๔ ง^๔ อ^๔ าน^๔ าส^๔ ฐ^๔ ษ^๔ ษ^๔ าด^๔ ะ^๔ ร^๔ ห^๔ าย^๔ เ^๔ ต^๔ จะ^๔ ไ^๔ ว^๔ ัย^๔ ศ^๔ แ^๔ ก^๔ วั^๔ ง^๔ ศ^๔ ส^๔ ก^๔ ล^๔ ของ^๔ พระ^๔
 องค์^๔ ทะ^๔ ย^๔ าน^๔ เ^๔ ต^๔ จะ^๔ ไ^๔ วั^๔ พระ^๔ เก^๔ ย^๔ ร^๔ ต^๔ ด้วย^๔ อ^๔ า^๔ ก^๔ ร^๔ อัน^๔ ผ^๔ ด^๔ ว^๔ ส^๔ ย^๔ ผ^๔ ู^๔ ท^๔ ม^๔ ส^๔ ต^๔ ส^๔ ม^๔ บ^๔ ร^๔ ุ^๔ณ^๔ จ^๔ น^๔ เป็น^๔ ผล^๔
 ทำ^๔ ล^๔ าย^๔ ทร^๔ พ^๔ ย^๔ ส^๔ น^๔ ของ^๔ บ้าน^๔ เมือง^๔ ให้^๔ ส^๔ ู^๔ ย^๔ ส^๔ น^๔ ไป^๔ ด้วย^๔ การ^๔ ก^๔ ่อ^๔ ส^๔ ราง^๔ ม^๔ ถ^๔ ด^๔ ก^๔ เท^๔ ว^๔ ล^๔ ย^๔ อัน^๔ ไ^๔ วั^๔
 ประ^๔ โย^๔ ช^๔ น^๔ จ^๔ ุ^๔ ได้^๔ ส^๔ ู^๔ บ^๔ เล^๔ อ^๔ ด^๔ ของ^๔ รา^๔ ษ^๔ ฏ^๔ ร^๔ จ^๔ น^๔ ช^๔ ด^๔ ผ^๔ อ^๔ม^๔ จ^๔ ุ^๔ ได้^๔ น^๔ ำ^๔ ป^๔ ระ^๔ ชา^๔ น^๔ ของ^๔ พระ^๔ องค์^๔
 ม^๔ ง^๔ ต^๔ ร^๔ ง^๔ ไป^๔ ส^๔ ป^๔ าก^๔ เ^๔ ห^๔ ว^๔ อัน^๔ ล^๔ ก^๔ ซึ่ง^๔ ใน^๔ ร^๔ อ^๔ บ^๔ ร^๔ อย^๔ บ^๔ ต^๔ อ^๔ มา^๔ ป^๔ ระ^๔ ชา^๔ น^๔ น^๔ น^๔ ก^๔ ได้^๔ เ^๔ ร^๔ ม^๔ ก^๔ ล^๔ ง^๔ พ^๔ ล^๔ ต^๔
 ต^๔ ก^๔ ล^๔ ง^๔ ไป^๔ ด้วย^๔ .”

๖. จดหมายเหตุเขมรปัจจุบัน เช่นพระราชพงสาวดารกัมพูชาที่เริ่มภายหลังพระเจ้าซวรมัน
 ที่ ๗ เป็นเวลาตั้ง ๓๐๐ ปีกว่า เข้าใจกันว่าระหว่างนั้นไม่ได้ขาดลำดับกษัตริย์ แต่เป็นเวลาบ้าน
 เมืองทรุดโทรมไม่ได้จารึกกันอีก หลักฐานจดหมายเหตุเขมรเองก็หายากยิ่งกว่า

นายจอห์น กรอว์ฟอร์ด เข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ ในรัชกาล
ที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์ ในหน้าที่ทูตเพื่อจะมาขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี แต่
เจรจาไม่ตกลงกันหาได้ทำสัญญาไม่ บันทึกประจำวันของเขาแต่งไว้ละเอียดลออมาก
น่าอ่าน เฉพาะที่กล่าวถึงวัดพระเชตุพนมดงรัก :-

“วันที่ ๑๒ เมษายน — เดินไปพวกเราเป็นอันชนเที่ยวบนบกได้ทุกแห่ง
ฉะนั้นเมื่อเช้านี้จึงได้ไปชมวัดวาอารามบางแห่งอยู่หลายชั่วโมง.... วัดใหญ่ที่สุด
ที่เราไปเช้าวันนี้เรียกว่าวัดพระเชตุพน (ไม่มีสระอุที่ตัว ต - ซึ่งถูกเสียด้วย
โดยรูปคำ) วัดนี้เปิดให้มหาชนเข้าไปนมัสการได้ หากจะกล่าววาตภาพแห่งวัด
นี้เป็นเลา ๆ แล้วก็พอจะเข้าใจได้ว่าวัดในประเทศนี้โดยมากมีอะไรบ้าง รอบวัด
มีกำแพงทุกด้าน ๆ หนึ่งวัดได้ร้อยละของไทย ซึ่งคิดได้ ๖๕๐ ฟุตอย่างอังกฤษ
ตึกหลังกลาง (โบสถ์) เป็นรูปสี่เหลี่ยม มีพระพุทธรูปนั่งใหญ่องค์เดียว (พระ
พุทธเทวปฏิมากร) ตามกำแพงโบสถ์แขวนภาพเรื่องราวทางศาสนาเขียนบนกระดาษ
ลวดลายลงรักปิดทอง และลายแกะสลักจิตรียิ่งนัก (กรอว์ฟอร์ด เข้าใจผิดไป
ว่าภาพที่เขียนตามผนังทุกแห่งนั้น เขียนบนกระดาษแล้วแขวนไว้ บางที่จะ
เอาไปปนกับรูปเขียนบนผ้า และกระดาษจำพวกหนึ่งซึ่งมีตามวัดบางแห่ง
และบางที่ครั้งนั้นก็เคยแขวนไว้ในที่บางแห่งในวัดพระเชตุพนนั่นเอง
ด้วย)....”

ต่อจากนี้ กรอว์ฟอร์ด อธิบายลักษณะพระวิหารทิศซึ่งตั้งอยู่รอบพระ
อุโบสถดังนี้ :-

“ในวิหารแรก (คือทิศตะวันออกมุขใน) ที่เราเข้าไปนั้น มีพระ
พุทธรูปยืนสูงคำนวณได้ ๕ วาครึ่งของไทย ซึ่งตรงกับราว ๓๕ ฟุตอย่างอังกฤษ..

หล่อด้วยทองเหลืองโดยมาก แต่บางส่วนเช่นฝ่าห่มนั้นทำด้วยไม้บ้าง ความข้อ
 หลังหาไม้พวกเราก็งไม่ทราบ หากมีผู้บอก เพราะปิดทองเหมือนกันหมดทั้ง
 พระองค์ ในผนังมีศิลาจารึก (เขียนยังอยู่) ภาษาบาลีและไทยปนกัน คนเฝ้า
 วัดฯแจ้งให้เราทราบเรื่องเป็นใจความว่า วัดนี้สร้างเมื่อ พุทธศักราช ๒๓๓๘ ตรง
 กับปี ๑๗๙๕ ในศักราชของเรา (กฤต) ความที่แปลกที่สุดในจารึกนกกค่อทว่า
 ในการสร้างวัดสนเงินเท่าไร เพียงรายการถางพื้นที่และจัดหาที่อยู่ใหม่ให้แก่คน
 ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แต่เดิมถึง ๑๖,๔๐๐ บาท (ตามจารึกว่ารายการสนเงิน
 ๑๖,๔๖๐ บาท กรอวฟอรุด ตัดเศษ ๖๐ บาททั้ง) การสร้างถางสนเป็นเงิน
 ๔๖๕,๔๔๐ บาท คิดเป็นเงินอังกฤษโดยอัตรา ๒ $\frac{1}{2}$ ชิลลิงต่อ ๑ บาท จะเป็นเงิน
 ๔๘,๑๘๐ ปอนด์ (ตรงกับศิลาจารึกบัดนี้)

“ในวิหารที่สอง (ทิศตะวันออกมุขนอก) มีพระพุทธรูปนั่งใต้โพธิ
 บัลลังก์ ต้นโพธิ์ทำดีเหมือนจริง ใหญ่พอใช้ ภาพกระดาศที่แขวนในห้องนี้เป็น
 เรื่องรามายณ (ที่จริงเขียนเรื่องมารผจญ ซึ่งนำหลงว่ารามายณ เพราะ
 พญามารหน้าเป็นยักษ์เหมือนทศกัณฐ์)

“ในวิหารที่สาม (ทิศเหนือยังสงสัย) มีพระพุทธรูปขัดสมาธิและ
 (อัคร) สาวกสองพระองค์พนมมอบูชา

“ในวิหารที่สี่ (ทิศเหนือด้านนอก) มีพระพุทธรูปนั่งบนลูกเขานในป่า
 มีช้างนำนามาถวาย และลิงถวายรวงผึ้งซึ่งติดอยู่กับกิ่งไม้ ตัวสัตว์ทั้งสองหล่อ
 ด้วยทองเหลืองไม่ปิดทอง ทั้งวัดนี้มีรูปหล่อที่ไม่ปิดทองอยู่เฉพาะสัตว์สองตัวนี้
 เท่านั้น ฝาผนังมีรูปโลกธาตุแบบฮินดู (ถูก. ตรงกับจารึกซึ่งว่า “เรื่องไตรภูมิ”)
 และภาพคนชาติต่าง ๆ คือ ลาว มอญ จีน ดารตาร ฮินดู อิหร่าน เขोरบาย

ให้เราฟังว่าภาพเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องประดับหาใช่ปูชนียไม่ว่า คำอธิบายนั้นดูสมจริง เพราะสังเกตว่ายังมีภาพผมอันคล้ายภาพชน ๆ ของอังกฤษ ฝรั่งเศสสอยบ้าง เช่นภาพสตรีชาวอังกฤษทอมชอเสียงภาพหนึ่ง ชื่อว่า la pensive anglaise ซึ่งดูออกจะไม่สมกับจะอยู่ในสถานที่เช่นนั้นอยู่บ้าง

“ในวิหารที่ห้า (ทิศตะวันตกด้านนอก) มีพระพุทธรูปนั่งบนนาคขด และหัวนาคปรกเศียรพระ..... ภาพผนังห้องนี้แสดงเป็นกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน เห็นแม่น้ำเจ้าพระยามเรือสำเภาจีนและกำปั่นฝรั่ง มีรูปฝรั่งหลายคน แต่งตัวอย่างสมัยปลาย (คริสต์) ศตวรรษที่ ๑๗ ต่อกับที่ ๑๘ (จารึกว่า “แด่ผนังนั้นเขียนเรื่องพระเกษราตุ” เข้าใจว่าการที่กรอวุฟอรุดผลิตพลาดไปได้ไกลดังนี้ คงจะเป็นด้วยวิธีเขียนภาพของไทยในโบราณนั้นหาได้คำนึงถึงประวัติการแวดล้อมแห่งภาพนั้น ๆ ไม่ ดังเราจะเห็นได้ในบางแห่งแม้ในสมัยนี้ เขียนปราสาทพระสิทธิตถุ ตอน มหาภิเนษกรรมณ์ เป็นต้น มีทหารยามแต่งเครื่องแบบรุ่นนโปเลียน !)

“ในวิหารที่หก (ทิศใต้ด้านนอก) มีพระพุทธรูปนั่งเทศน์แก่สาวก ห้าพระองค์ (พระปัญจวัคคีย์)... ภาพแขวนผนังแสดงพระพุทธรูปองค์ทรงแสดงธรรมในสวรรค์ (ข้อความตรงกับศิลาจารึก)

“ในระเบียบอันยาวซึ่งเชื่อมต่อวิหารเหล่านี้ มีพระพุทธรูปนั่งเป็นระยะเท่า ๆ กัน ทำเหมือนกันหมด

“ระหว่างระเบียบกับโบสถ์มหาธาตุ ในมุขมหาธาตุทั้งสี่มุมมีปราสาทยอดตรีศูลทำไว้เพื่ออะไรเข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่เห็นต้องมุกวัด

“นอกจากกระเบื้องวิหารที่สนออกไป มีลานใหญ่จดกำแพงวัด และมี
 วิหารและศาลาหลายหลัง ศาลาหนึ่งไม่มีพระพุทธรูปเลย แต่มีรูปคนทำท่าต่าง ๆ
 อย่างผิดธรรมชาติ (ถ่ายคัดตนตามศาลาราย) มีจารึกได้รูปเป็นภาษาพื้นเมือง
 อธิบายวิธีทำท่านั้น ๆ เพื่อแก้โรคบางอย่าง สังเกตว่าท่าเหล่านั้นหลายท่า หากเรา
 ทำเข้าแล้วน่าจะช่วยให้โรคกำเริบมากกว่าบรรเทา (นายกรอว์ฟอร์ด เดิมเป็น
 แพทย์ปริญาของอังกฤษ ควรสังเกตด้วยว่าแต่ก่อนนี้เราเข้าใจกันว่าถ่าย
 คัดตนพึงสร้างขึ้นตอนรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์ แต่ปรากฏในท่อนว่ามีมา
 ก่อนแล้ว)

“ถัดนั้นเขาพาเข้าไปดูวิหารมืด ๆ บางแห่งเป็นรูปยาว มีพระพุทธรูป
 ปางต่าง ๆ นั่ง, ยืน, กู้เข่า, นอน รูปหนึ่งมีพระศัพพะพระพุทธเจ้าอยู่ในหีบ
 แต่ฝาเปิดและข้างก็เปิดด้านหนึ่ง มีพระบาทยนออกมา และสาวกพนมหัตถ์จับ
 พระบาทบูชาไว้ (วิหารคดพระพุทธรูปต่าง ๆ รวมทั้งพระมหากัสสปกอด
 บาทพระพุทธเจ้ายังอยู่จนบัดนี้)

“แล้วเราได้เข้าไปดูอีกแห่งหนึ่ง มีพระประธานนั่ง มีสาวกสองข้าง
 ลวดลายตามแท่นสลักปิดทองอย่างวิจิตร (เห็นจะเป็นการเปรียญ)

“ใกล้กับแห่งที่กล่าวมานมหอไตร ซึ่งดูเหมือนเขาจะนับถือนว่าศักดิ์
 สิทธิ์กว่าทุกแห่ง ผู้นำดูไม่ใคร่เต็มใจให้เราเข้า แต่เมื่อเราสังเกตเห็นดังนั้น เรา
 จึงได้บอกว่าจะถอดเกือก เขาก็ให้เราเข้าได้ทันที ภายในหอไตรมีลวดลายสลัก
 ปิดทองลงชาดงดงามมาก ภายนอกที่ถูกฝนถูกแดดก็ประดับงามเหมือนกัน แต่
 หอนสร้างบนพนมไทรไม่ราบเรียบสม่ำเสมอทั้งบันไดไม้กั้นระชั้นกัน กลาง
 หอมตู่พระไตรปิฎกมียอดปิดทอง เขาเปิดให้ดู เราสังเกตว่าคงจะมีหนังสืออยู่สัก

ห้าสิบผูก ผู้นำได้หยิบมาให้เราดู ผูกหนึ่งเป็นคัมภีร์โบราณร้อยเชือก เขียนตัว
บาลี (ขอม) โดยประณีต ขอบโบราณปิดทองเรียบร้อย สมแกทเป็นปูนยั่วตุ

“ระหว่างหอไตรกับอาคารหลังที่กล่าวมาแล้ว มีสระน้ำ ปลายาก และมี
สระเขี้ยวหนึ่ง (ธรรมเนียมที่มีสระเขี้ยวคงมาจนถึงรัชกาลที่ ๖)

“ทุกวัด ๆ จำเป็นจะต้องมีเจดีย์มากบ้างน้อยบ้าง แต่ในวัดนมไม้ดำ
กว่ายี่สิบเอ็ด ในชาลามเจดีย์หมื่น ๔ ทิศ หมื่นหนึ่งมีเจดีย์ใหญ่หนึ่งเจดีย์เล็กสี่
และข้างประตู (ตะวันตก) มีเจดีย์สูง (ศรีสรรเพชญเจดีย์) ฐานกว้างด้านละ
๕๓ ฟุต และสูงถึง ๑๖๒ ฟุต

“นอกกำแพงออกไป ยังมีสิ่งอื่น ๆ อีก - มีกุฏิพระทำด้วยไม้ (กุฏิตั้ง
ฝั่งสร้างในรัชกาลที่ ๓)”

ตอนนั้นไป กรอว์ฟอรด์ เล่าว่าไปดูหอรระฆัง และโกศอัฐิใหญ่ถูปูน
(เห็นจะเป็นเจดีย์รูปโกศ) สำหรับบรรจุอัฐิพระราชาคณะผู้ใหญ่ในวัดนี้ และ
เล่าว่าได้พบเจ้าอาวาสนั่งแคร่คาดแพรแดงซึ่งพระหาม มกลดเหลืองกน
กรอว์ฟอรด์ ให้ถามเรียนว่าอยากสนทนากับท่านแต่ท่านไม่รับพูดด้วย.

ปัญหาไทยกับต่างประเทศ

โดยเฉพาะจีน

(เขียนไว้แต่ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘)

ในระหว่างที่ไทยเราขาดการติดต่อกับโลกภายนอกในสองสามปีที่ผ่านมา
แล้ว ได้มีหนังสือออกพิมพ์จำหน่ายด้วยเรื่องเมืองเราที่มีชื่อเสียงโด่งดังสอง
เล่ม หนึ่งออกในสหปาลีรัฐอเมริกา ชื่อ “แอนนา กับพระเจ้ากรุงสยาม”
เป็นของกรรยานายแลนคอนทเคย์แต่งหนังสือเรื่องเมืองไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าสอง
เล่ม ได้ทราบว่าหนังสือเรื่อง “แอนนา กับพระเจ้ากรุงสยาม” นี้ ขายได้ดี
แพร่หลายในอเมริกา เวลานี้ไม่ทราบว่าใครในเมืองเราได้เคยอ่านบ้างหรือไม่
แต่เขาว่าเป็นเรื่องแต่งอนโสมตามเค้าความหนังสือเล่มหนึ่งที่ว่าแอนนาออก-
โนเวนส์แต่งขึ้น เล่าถึงชีวิตของเขาที่เข้ารับราชการเป็นครูสอนภาษาอังกฤษแก่
พระราชกุมารในรัชกาลที่ ๔ นอกจากนั้นก็นึกได้ว่า บริษัทฟ็อกซ์ได้ทำหนังสือ
ขึ้นแล้ว

ส่วนอีกเรื่องหนึ่งพิมพ์ออกจำหน่ายในประเทศอังกฤษเป็นของเซอร์โจ-
เซฟโครอสบี ซึ่งเป็นอธิราชทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ ในขณะที่ยังเป็นข้าเมืองไทย
เรียกชื่อหนังสือนี้ว่า “สยามทางแพร่ง” (Siam: the Crossroads) หนังสือเล่มนี้
พิมพ์ขึ้นโดยกฎเกณฑ์ประหยัการพิมพ์ของอังกฤษซึ่งใช้กันระหว่างสงคราม เป็น
หนังสือ ๑๓๔ หน้ายกแปด ในที่นี้ได้ประสงค์จะวิจารณ์สมุดเล่มที่วานี้โดยตลอด

แต่โดยที่เห็นว่าข้อความในสมุดนั้นมิอะไร ๆ ที่น่าร้อย่มากสำหรับคนไทย โดยเฉพาะในหัวต่อที่ไทยเรากำลังพากันเป็นห่วงด้วยวิเทโศบายของบ้านเมืองเราอยู่ เช่นนี้ จึงได้เก็บความบางส่วนมาเล่าสักระยะ

ถึงแม้ท่านผู้แต่งเรื่องนี้จะมิได้เป็นบุคคลชนิดที่จะเรียกว่า นักการทูตแท้ ๆ เพราะเดิมท่านสังกัดทางราชการกงสุล ซึ่งอังกฤษนิยมให้แยกกันเด็ดขาดจากราชการทูตนั้นก็จริงอยู่ แต่จะเป็นด้วยท่านเชี่ยวชาญเรื่องเมืองไทยเป็นพิเศษ หรือเหตุใดก็ตาม รัฐบาลของท่านได้ตั้งให้ท่านมาดำรงตำแหน่งอัครราชทูตอยู่ร่วมแปดปีในระยะเวลาที่ยากสำหรับอังกฤษด้วย ไม่เคยมีเวลาใดอีกที่อังกฤษถูกชาติอื่นแข่งรัศมีในบูรพาทิศดังเช่นในระยนั้น ในภาค ๓ ของหนังสือเล่มนี้ความกล่าวด้วยสยามกับนานาประเทศที่จะขอเก็บมาเล่าในทัน

บรรดาเหตุต่าง ๆ ที่ได้มีส่วนบันดาลให้ โชคชะตาของสยามแปรรูปมาเป็นดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ความสัมพันธ์กับนานาประเทศย่อมเป็นเหตุใหญ่อันหนึ่งด้วยแน่แท้ทีเดียว ในสมัยเก่า ๆ ขอยกไว้ จะกล่าวถึงแต่สมัยปัจจุบันอันมีทางคมนาคมย่นโลกให้แคบเข้าแล้วเท่านั้น ไทยเราได้เริ่มทำสัญญากับนานาประเทศในรัชกาลที่ ๔ เพื่ออุสมยนั้นเป็นสมยที่เกดมธรรมเนียมที่ชาวตะวันตกมีระเบียบที่เรียกว่า “สภาพนอกอาณาเขต” ซึ่งเขาใช้ในการติดต่อกับจีนญี่ปุ่นและประเทศอิสระในตะวันออก อันมีลักษณะซึ่งหากจะพูดอย่างสั้น ๆ ก็จะต้องอธิบายว่า การยกคนในบังคับของเขาไว้นอกเหนือกฎหมายของเจ้าของประเทศโดยอ้างว่าไม่ไวใจกฎหมายพมเมือง เพราะมิได้ยึดถือหลักยติธรรมอันเดียวกันกับกฎหมายตะวันตก ไทยเราจึงเพอญต้องโดนใช้ระเบียบเช่นว่านเข้ากับเขาด้วย เซอร์โจไซจะเห็นว่าแท้จริงระเบียบนั้นมิได้กดขี่หรือทำให้ไทยต้องเดือดร้อนมาก ๆ ดังเช่นจีนถูกเข้านั้น

ไทยจึงมิได้มีความเคียดแค้นต่อชาวตะวันตก (คือยุโรปและอเมริกา) เท่ากับที่จีน
เคียดแค้นพวกนั้น หากไทยจะไม่พอใจอยู่บ้างก็เฉพาะต่อฝรั่งเศส เพราะเหตุการณ์
ปี ร.ศ. ๑๑๒ แต่รายเดียว

ว่าโดยเฉพาะราย ๆ เริ่มต้นด้วยอังกฤษ ผู้แต่งได้กล่าวลำดับการติดต่อ
กันมาแต่เมื่อเซอร์จอห์น เบาริง ทำสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับแรกในรัชกาลที่ ๔
ต่อแต่นั้นมาจนถึงขณะที่ขาดทางไมตรีแก่กันเมื่อญวนเข้าเมืองไทย อังกฤษกับ
ไทยไม่เคยมีข้อขัดใจอันใดที่เป็นสาระสำคัญเลย เมื่อไทยยกหัวเมืองมลายูมไทรบุรี
เป็นต้นให้อังกฤษนั้นแม้จะมิใช่พอใจอยู่บ้างก็จริง แต่ก็ได้ให้ผลถึงบาดหมาง
จนเขมรไม่ติดในภายหลัง ยังเมื่อมีมหาสงครามโลกคราวก่อน พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าฯ ทรงจุ่งเอาประเทศไปเข้าสงครามด้วยกับฝ่ายสัมพันธมิตรก็เป็นเครื่อง
ส่งเสริมมิตรภาพกับอังกฤษให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ไทยรู้จักอังกฤษดีกว่าชาติใด ๆ
หมดและเชื่อว่าอังกฤษจะไม่รังแก นับเป็นสรุปความเห็นของเซอร์โจเซฟ คอสบี้

ส่วนฝรั่งเศสนั้นเคยมีสัมพันธติดต่อกันมาแต่ครั้งรัชกาลสมเด็จพระ
นารายณ์กรุงศรีอยุธยา แต่ในปัจจุบันเพิ่งจะได้ทำสัญญากับไทยต่อภายหลังอังกฤษ
ฝรั่งเศสดำเนินประสาธโนบายบุกรุกขึ้นมาจากญวน เขมร จนได้อำนาเขตของไทย
ไปโดยพลการหลายครั้ง เป็นเหตุให้ไทยไม่พอใจเป็นอันมาก ครั้นปี ๑๘๙๖ อังกฤษ
ชวนฝรั่งเศสให้ทำสัญญากับตนเป็นใจความประกันอิสรภาพของไทยไว้มิให้ฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งบุกรุกไทยต่อไปอีกได้ แต่นั้นมาความตึงเครียดระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
จึงค่อยๆ เบาลงโดยลำดับ (จนเมื่อจบมหาสงครามโลกคราวก่อนดูท่าที่เหมือนไทย
กับฝรั่งเศสจะได้สมานกันสนิท) ครั้นต่อมาในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม
รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายบุกรุกเข้าบ้าง ซึ่งแท้จริงจะเป็นการบุกรุกแท้ ๆ ก็ไม่ควร

เพราะเป็นธรรมดาที่ไทยจะต้องอยากได้อินแดนที่เสียไปโดยพลการเท่านั้น นำ
สังเกตที่เซอร์โจไซอะมีความยุติธรรมในใจพอที่จะรับว่าเป็นธรรมดาที่ไทยจะต้อง
อยากได้ของที่เสียไปโดยไม่สมควรเหตุผลกลับคืนมา

มหาประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับไทยอย่างมากออกรายหนึ่งก็คือญวน ทั้ง
นี้เซอร์โจไซอะเห็นว่ากันไปโดยบังเอิญที่ญวนเข้าพัวพันกันอยู่กับไทย นับแต่
ไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา จึ่งอยู่ในระยะหลังนี้
ฝ่ายญวนได้พากเพียรหนักหนาที่จะเกี่ยวไทย ได้พยายามส่งคณะต่าง ๆ เข้ามาสื่อ
ไมตรีจตทั้งทางในราชการทางนอกราชการ ในทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรม
ยังชายกฐานะอัครราชทูตขึ้นสู่ฐานะเอกอัครราชทูต อันมีผลให้ผู้แทนญวนได้
เป็นใหญ่แก่ผู้แทนประเทศทั้งปวงบรรดาที่เข้ามาอยู่ในสยาม แล้วยังยุยงส่งเสริม
ให้ไทยเกลียดชังนานาประเทศบรรดาที่เป็นคู่แข่งกับตนในการเมืองของโลก แต่
ถึงกระนั้นก็ไม่ได้เห็นว่าจะได้ผลให้ไทยรักใคร่ญวนสักมากน้อย เพียงจะมาเอา
เป็นพวกใดก็ตามต่อเมื่อเขายกพลเข้ามายึดเอาเขมรบูรพาเมื่อสามปีมาแล้ว เซอร์โจไซอะ
เล่าละเอียดว่าใครบ้างในจำพวกคนใหญ่โตของไทยเป็นพวกญวน แต่สรุปความว่า
ส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะเข้ากับญวนโดยความเลื่อมใส หากเข้าด้วยเพราะเหตุการณ์
พาไปเท่านั้น

แต่ส่วนจีน เหตุการณ์ผดแผกกับมหาประเทศสามรายที่กล่าวมาแล้ว
ด้วยไทยกับจีนไม่เคยมีทางพระราชไมตรีแก่กัน ไม่เคยได้ตั้งทูตหรือกงสุล แต่
ความเป็นอยู่ของคนจีนในเมืองไทยกลับตรงกันข้าม ด้วยจีนกับไทยสนิทสนมกัน
ยิ่งกว่าชาติใด ๆ ทั่วสิ้นแล้วไมตรีนั้นเสียอีก ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลไทยยังได้ให้สิทธิแก่
คนจีนเสมอด้วยคนไทยทุกประการ แต่กาลก่อน คนจีนเคยอพยพข้ามทะเลมารับ
จ้างเป็นแรงงานอยู่ในประเทศทางทะเลได้ เช่น สยาม อินโดจีน ชวา มลายู

เหล่านี้เสมอ ชนชั้นเขาเข้ามาแต่ตัว เมื่อทำงานใกล้ไถ่นรอนก็มักจะเริ่มจับจอง
 หรือขอทดคนตงบ้านเรือนแล้วก็ได้เคยเป็นคนพนเมืองนั้น ๆ ในเมืองไทยไม่มี
 กฎเกณฑ์อันใดที่จะกีดกันมิให้เขาตั้งเนืองตงตัวขึ้นเป็นดงพลเมืองของประเทศคน
 หนึ่ง (เซอร์โจไซอะมิได้กล่าวด้วยซ้ำว่า บางคนตงตัวขึ้นเป็นพ่อค้าหีบเงิน
 ถึงได้เป็นขุนนางไทย จะขอยกตัวอย่างที่ได้เป็นถึงเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีกรม
 เช่น เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน) ในรัชกาลที่ ๑ และ ๒ ถึงพระราชอาณัติ
 ชั้นสูง ถัดจากสมเด็จพระราชอาณัติ เช่น พระสาสนโสภณ อ่อน วัดราช
 ประดิษฐ์ ลูกจีนได้เป็นถึงพระเจ้าแผ่นดินกัม เกือบถึงพระเจ้าแผ่นดินกัม) แต่
 พวกจีนรุ่นเก่า ๆ นั้น เมื่อมาได้ลูกได้เมียเป็นคนไทยก็เลี้ยงลูกให้เป็นไทย ในช่วง
 อายุคนเดียวเขาก็กลายเป็นครอบครัวไทยไป ต่อแต่นั้นจะคัดความจากหนังสือ
 กรอสมมาตร ๆ ง่าย ๆ “กรณเมื่อ ดร. ชุนยัดเสนตั้งรัฐบาลกัมขึ้นตั้งขึ้นประชาชน
 ชาวจีนบังเกิดความรู้สึกกริชาตชนมาอย่างแรงกล้า ผู้อพยพเข้ามาทำมาหากินต่างก็
 พาครอบครัวเข้ามาด้วย มีลูกก็เลี้ยงให้เป็นจีน กิจการต่าง ๆ ก็ชักห่างเหินจาก
 เจ้าของบ้านเมืองชนทุกที เขาตั้งสภาการค้าของเขาชนต่างหาก ตั้งองค์การอื่น ๆ
 ขนออกสารพัด และที่น่าสังเกตมากที่สุดคือตั้งโรงเรียนของเขาตนเอง ใช้ภาษา
 จีนเป็นเครื่องมือสอนวิชาต่าง ๆ เด็กเหล่านี้แม้ตามารดาจีนจะคิดให้ตั้งภูมิลำเนา
 อยู่ในสยามจนตลอดไปก็ดี เขาก็นิยมฝักฝืนให้เป็นคนจีนแท้ ถือว่าถิ่นฐานเดิม
 ของบรรพบุรุษนั้นแหละเป็นบ้านเมืองของเขา ทั้งนี่ย่อมสำเร็จได้ด้วยกฎหมาย
 สัญชาติของจีนบัญญัติไว้ว่าบรรดาลูกของกัมจีนไม่ว่าจะได้เกิดในประเทศใด ๆ
 หรือตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศใด ๆ ก็ดี ย่อมมีสัญชาติจีนทั้งนั้น และรัฐบาลจีน
 พึงให้ความสนับสนุนและอารักขาทั่วไป

“ถ้าจะมองดูจากแง่ของเจ้าของบ้านเมือง เราจะเห็นได้ทันทีว่า ตั้งแต่
 ชนยุคเสนตังกกมินตังมา เหตุการณ์ในเรื่องนี้ได้เปลี่ยนรูปโฉมไปถนัดอย่างน่า
 วิตก ด้วยเกิดมกนชนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของพลเมืองไทยทั้งหมด
 ซึ่งได้รับความอบรมจิตใจให้ถือว่าตนเป็นคนต่างชาติและมุ่งหมายที่จะทำมาหาเลี้ยง
 ชีพโดยปลีกออกไปจากไทย ในไม่ช้าก็ย่อมจะต้องเป็นผลให้เกิดมี Imperium in
 Imperio ขึ้นในสยาม” หมายความว่า จะต้องเกิดมีอาณาจักรต่างชาติต่างความนิยม
 ขึ้นภายในอาณาเขตสยาม อันเป็นการยากยิ่งที่ชาติซึ่งนับถือตนเองจะยอมให้คนอื่น
 ได้โดยสันติ นอกจากนั้นยังจะต้องคำนึงด้วยว่าในสยามนั้น จีนกำเอาการค้าไว้ใน
 มือได้เกือบทั้งหมด ก็เมื่อการเป็นฉะนี้ไทยกับจีนจำต้องห่างเหินกันออกไปทุกที
 โดยอดมคติ และตามความเห็นของเซอร์โจไซอะ เหตุผลข้างฝ่ายไทยฟังขึ้นกว่า
 ของจีนเป็นอันมาก เพราะไทยเป็นเจ้าของบ้านเมือง จำต้องสงวนอิสรภาพและ
 เสรีภาพของบ้านเมืองนั้นไว้ให้สมบูรณ์ ส่วนพวกจีนในเมืองไทยที่ปลีกตนออก
 ไปดังนั้น จะอ้างว่าทำเพื่อป้องกันชาติบ้านเมืองดังเช่นไทยอ้างนั้นหาได้ไม่

ต่อไปนี้เซอร์โจไซอะจะวิจารณ์โดยละเอียดในวิธีการที่รัฐบาลของผู้ก่อการ
 วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๓๕ ได้พยายามจะแก้ไขเหตุการณ์อันเป็นสนธิ แต่
 เซอร์โจไซอะเล่าสืบสน้อยบ้าง การบางอย่างที่ท่านเล่าว่าเป็นฝีมือของรัฐบาลชุด
 พระยาพหลฯ นั้น แท้จริงรัฐบาลสยามตั้งแต่รัชกาลที่หกที่เจ็ดได้เพียรทำมาแล้ว
 ก็มาก อย่างไรก็ตาม เป็นเพียงข้อผิดพลาดในลำดับประวัติศาสตร์ หากเราอ่านคำว่า
 “รัฐบาลผู้ก่อการ” หรือ “รัฐบาลพระยาพหลฯ” ในเนื้อเรื่องของครอสบัทน์
 มาแปลลงต่อไปนี้เสียว่า “รัฐบาลสยาม” แล้ว ความก็คงไม่ลึกลับประการใด

ครอสบัทน์ว่า -

“รัฐบาลผู้ก่อการได้แก้ปัญหาเงินเป็นสภาระทง คือ ปัญหาคนเงินเข้าเมือง ๑
 ปัญหาสัญญาตเงินที่เกิดและตั้งภูมิลำเนาอยู่ในสยาม ๑ ปัญหาหลักสูตรในโรงเรียน
 จีน ๑ ปัญหาเงินทำมาค้าขายในสยาม ๑ ในข้อเงินเข้าเมืองไทยนั้นรัฐบาลพระยา
 พหลฯ ได้พยายามจำกัดจำนวนคนเข้าเมือง โดยขึ้นอัตราค่าธรรมเนียมให้สูงขึ้น
 เกินกำลังคนชั้นกุลจะให้ได้ ในเรื่องสัญญาตไทยก็ยืนยันถือกฎหมายไทยเป็นใหญ่
 และตามกฎหมายที่ว่านั้นย่อมถือว่าคนเกิดในสยามต้องเป็นคนไทย ในเรื่องโรง
 เรียนจีน รัฐบาลพระยาพหลฯ ก็ออกกฎหมายวางระเบียบลงไปว่าบรรดาโรงเรียน
 ราษฎร์ทั้งหมดต้องสอนตามหลักสูตรของไทย ต้องใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องสอน
 วิชาทั่วไป และจำกัดเวลาสอนภาษาต่างประเทศแต่พอควร (เช่น กฎหมายนี้
 เป็นต้น กรอสอบพลาด แท้จริงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ได้ตราขึ้นแต่ พ.ศ.
 ๒๔๖๕ ในรัชกาลที่หก ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๑๐ ปี) ในเรื่องการค้า
 รัฐบาลพระยาพหลฯ ได้จำกัดอาชีพบางอย่างให้ทำได้แต่เฉพาะคนไทย ประการ
 หนึ่ง อีกประการหนึ่งได้ตั้งองค์การครั้งๆ ราชการ เพื่อแข่งขันกับห้างร้านใหญ่ๆ
 ของชาวต่างประเทศ ซึ่งย่อมกินความถึงเงินด้วย

“ที่รัฐบาลทำเช่นนั้น พวกจีนพากันร้องทุกข์มาก แต่ฝ่ายไทยสามารถ
 ตอบแย้งข้อทักท้วงเหล่านั้นอย่างพวงขนทุกสถาน เขาแย้งต่อจนว่า รัฐบาลทมิ
 อิสระแก่ตนย่อมมีสิทธิที่จะเก็บภาษีคนเข้าเมืองได้ตามแต่จะเห็นควร ทั้งภาษนก
 เก็บจากชาวต่างประเทศทั่วไป มิได้ลำเอียงแก่ชาติใดชาติหนึ่งโดยเฉพาะ ในข้อ
 สัญชาติก็เหมือนกัน กฎหมายไทยที่ไทยต้องการบังคับใช้แก่เงินนั้นก็เป็นไป
 ทำนองคลองธรรมของนานาชาติ ก็อนโลมตามหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ
 ส่วนในเรื่องโรงเรียนราษฎร์ก็ชอบแล้วที่เจ้าของบ้านเมืองจะต้องเลี้ยงดูฝึกฝนให้

พลเมืองที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองของตนได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพลเมืองดีของ
ประเทศนั้น แม้บิดาจนคนใดรังเกียจการที่ถูกได้รับความอบรมอย่างเดียวกันกับ
เด็กไทยแล้ว แท้จริงก็อาจจัดส่งลูกไปเรียนยังเมืองจีนได้โดยไม่มีข้อห้ามหวง
อันใด ทั้งระเบียบการเล่าเรียนให้เหมือนกันหมดเช่นนั้น ไซ้ว่าจะเลือกคบคน
เฉพาะโรงเรียนจีนก็หาไม่ แม้โรงเรียนที่ชาวต่างประเทศอื่น ๆ มาตั้งสอน เช่น
ฝรั่งเศส อเมริกัน อังกฤษ ก็ส่งเคราะห์เข้าอยู่ในบังคับแห่งกฎหมายเดียวกัน
ส่วนในเรื่องรัฐประศาสน์นโยบายช่วยชาติทางเศรษฐกิจนั้นก็ใช้หลักเกณฑ์อันเดียว
กันกับที่จีนใช้อยู่ในเมืองจีนเพื่ออุดหนุนคนจีนนั่นเอง ที่ว่าองค์การจีนต้องขาด
ผลประโยชน์ไปเพราะระเบียบอันนี้ แท้จริงก็ใช้แต่เงินเท่านั้น ชาตอื่น ๆ โดย
เฉพาะอังกฤษซึ่งมีการค้าขายอยู่มากก็ถูกจำกัดและต้องขาดประโยชน์ด้วยกัน "

เซอร์โจไซจะกล่าวต่อไปว่า ความจริงบรรดาคนพื้นเมืองทั่วไปในอาเซีย
ตะวันออกเฉียงใต้ไม่ว่าประเทศใด ๆ สู้กันในการค้าขายไม่ได้ทั้งนั้น และต่างก็
ประสบความลำบากในเรื่องคนจีนเข้าเมืองมากเกินไปจนเกิดความสะดวกร่วมกัน

ในคำกล่าวที่เคยได้ยินกันมาว่า ไทยรังเกียจที่มาพึ่งพาอาศัยอยู่ในสยาม
นั้น เซอร์โจไซจะแก้ว่า "ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลยกับคำกล่าวหาอันนี้ เป็นคำหา
อันรุนแรงเกินไปแท้ ๆ จริงอยู่ย่อมมีบางที่เจ้าหน้าที่บางคนอาจรุนแรงไปในบาง
กรณี และเช่นครั้งหนึ่งมรณานของที่ปรึกษาการคลังฉบับหนึ่ง (นี้เป็นคน
อังกฤษ) กล่าวว่า การที่เงินค้าขายได้มากในเมืองไทยเป็นผลให้ส่วนใหญ่ของ
รายได้ของชาติไทยรั่วไหลออกไปเมืองจีนดังนี้ ได้มีผู้รักชาติอย่างรุนแรงแสดง
ความไม่พอใจมาก ๆ แต่ถึงกระนั้นคิด ถ้าจะว่าถึงส่วนรวมแล้วมหาชนชาวไทย
ไม่ได้เกลียดชังจีนเลย นอกจากนั้นในการปฏิบัติทั่ว ๆ ไป รัฐบาลสยามยังได้ถือ

ว่าชนจีนได้สิทธิเท่าเทียมกับคนไทย ซึ่งแปลว่ามากกว่าชาวต่างประเทศอื่น ๆ
 ทั้งนี้ การที่ไทยไม่ได้ทำสัญญาทางไมตรีกับจีนก็เพราะไม่มีเหตุจำเป็นเพื่อ
 สวัสดิภาพของจีนแต่ประการใด จีนได้เพียรขอร้องทูตตั้งกงสุลมาหลายครั้งแต่ไทย
 ไม่เคยยอมตกลงด้วย เพราะถ้ากงสุลมาปกครองคนจีนในสยามแล้วก็จะเกิดปัญหา
 ขลุกขลักขึ้นหลายอย่างในเรื่องการคุ้มครองคน ซึ่งเกิดในเมืองไทยและมีกมิลำเนา
 อยู่ในเมืองไทย ซึ่งรัฐบาลจีนมีหลักการอันขัดแย้งกันกับกฎหมายไทยและกฎหมาย
 ระหว่างประเทศ เมื่อคำนึงว่าคนชนดนมียดงสามล้านหรือกว่านั้น ดูกันว่าวิค
 สำหรับเจ้าของที่อยู่บ้าง ไทยอยากจะให้รัฐบาลจีนรับรองว่า ถ้าตั้งทูตและกงสุล
 ขึ้นแล้วจะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องนี้ แต่การรับรองดังว่านั้น
 ยังหาไม่

เซอร์โจไซอะสรุปความว่า “ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุเลยว่า โฉนไทยกับจีน
 จึงจะปรองดองกันไม่ได้ในอนาคต แต่จีนควรจะต้องรับรองความปรารถนาอัน
 ชอบธรรมของไทยในอันที่จะมีสิทธิเสรีโดยบริบูรณ์ภายในบ้านเมืองของเขา ดุจ
 ดังจีนเองได้หวังไขนักรรนาที่จะได้เห็นจีนเองได้มีในประเทศจีนนั้น ”

ในหน้าหนังสือพิมพ์หมิ่นปรากฏความที่ได้สัมภาษณ์ท่านข้าราชการผู้
 ใหญ่ของจีนผู้หนึ่งที่มาเยี่ยมเมืองไทย นายนัดถามความอยู่ว่าท่านผู้นั้นได้พูดเป็น
 ทำนองว่าจะไม่ชนแข่งในข้อสัญญาติของคนจีนในเมืองไทยแล้ว หรืออย่างน้อย
 ก็กล้าย ๆ กับว่าจะเพลาลงไปมาก แต่จะเพลาลงได้สักเพียงไร บางทีจะเร็วเกิน
 ไปที่จะทำนายได้ดอกกระมัง?

เซอร์โจไซอะยังได้กล่าวถึงเรื่องอื่น ๆ อีกมากที่น่ารู้ แต่ไม่มีที่จะลงใน
 เรืองนเสียแล้ว.

อนุโมทนาเสมอนอก

(เขียนให้ ววงวรรณคดี ฉบับ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕)

แต่ไหนแต่ไรมาข้าพเจ้าไม่เคยเป็นนักเขียน แต่ข้าพเจ้าชอบสลับตลับรับฟัง และอ่านหาความรู้ ครั้นเมื่อได้ความรู้ดวงนั้นแล้ว ลางทีก็สนุกเขียนปรารภ แง่ใดแง่หนึ่งของเรื่องที่ได้อ่าน ลางทีก็ลงเพลงต่อ ๆ ไปอีกบ้างตามวิสัย นักอ่านนักคิดอย่างเสมอนอกเท่านั้น บัดนี้หม่อมราชวงศ์สุนทรชาติมาชักชวนให้ ช่วยเขียนอะไรเล็กน้อยสำหรับหนังสือของเธอและเพื่อน ๆ ของเธอคิดจะออกส่งเสริมทางวรรณคดี ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าอะไรจะปฏิบัติได้อย่างไร ด้วยเธอเป็นญาติที่รักและ ร่วมใจกันในทางสลับตลับรับฟัง จึงได้ส่งบรรณาการสนทนามาเพื่อมิตรจิตและอนุโมทนา ในความพยายามส่งเสริมอักษรศาสตร์ของคณะ

ความมุ่งหมายของ “ววงวรรณคดี” เท่าที่ได้ทราบมานักเพื่อจะสนับสนุน หักคนเอาใจใส่ในวิชาอักษรศาสตร์ อันวิชาความรู้สมัยนี้มักสับสนปนเป็นสองแผนก คืออักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ต่างแผนกต่างก็มีผู้สนับสนุนว่ามีความสำคัญกัน แต่ท่านที่เป็นพหูสูตย่อมกล่าวว่า แต่ละแผนกย่อมทำหน้าที่ต่างกัน ถ้าประกอบ กันให้เหมาะสมย่อมให้ผลยิ่งแก่มนุษยชาติ อักษรศาสตร์มีมาแต่โบราณกาลอันไกล เกษขบยอมอรรถาธิบายของคนทั้ง ๆ ชาติให้รุ่งโรจน์ด้วยวัฒนธรรมมาแล้วมาก ส่วน วิทยาศาสตร์เพิ่งเกิดขึ้นใหม่และมาเจริญรวดเร็วต่อเมื่อเจมส์วัตสันคิดใช้ไอออนให้ เป็นกำลังในอุตสาหกรรม นับว่าได้แปลลักษณะแห่งความก้าวหน้าของชาติมนุษย์ ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งให้ผลไปถึงการเมืองอย่างกว้างขวางมหาศาลจนอาจกล่าวได้

ว่าในปัจจุบันนี้ถ้าไม่อาศัยวิทยาศาสตร์ ชาติจะก้าวหน้าไปหาได้ไหม แต่ถ้ามอง
ถ้าวหน้าไปในทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยลำพัง หากไม่รู้จักศีลธรรม
คุ้มครองแล้ว อาจถึงซึ่งหายนะคือความไม่สำเร็จได้ง่าย ๆ เหมือนกัน เหมือนมี
กวีนาสูง ๆ แต่ไม่มีความละเอียดใจเสียเลยที่จะน้อมราชูร์บงหลวงฉนั้น ก็แหละ
ศีลธรรมนั้นจะมีได้อย่างไร ต้องตอบว่าโดยอาศัยอักษรศาสตร์ช่วยเผยแผ่ตนเอง
อุปมาเหมือนร่างกายของชาติจะเจริญได้ก็ด้วยวิทยาศาสตร์ แต่สมองของชาติก็
ต้องอาศัยอักษรศาสตร์เป็นส่วนใหญ่เป็นแน่ นี่แหละคือหน้าที่สำคัญของอักษร-
ศาสตร์ในมนุษย์สังคมทุกวันนี้

อักษรศาสตร์ชนิดที่จะยอมใจคนได้นั้น ต้องเป็นผลดีกรรมที่เกิดขึ้นโดย
ธรรมชาติจากสมองที่ถั่งแล้วซึ่งวัฒนธรรมอันแท้จริง ไม่ใช่เขียนเอาอย่างฝรั่ง
พุงๆ ไปและไม่ใช่นั่งสอแปลด้วยซ้ำ ไทยเราก็มรดกตกทอดมาในทางวรรณคดี
ไม่ใช่ร้อยแต่โบราณ และในเวลานี้ยังเกิดขึ้นใหม่ ๆ บ้าง หากสมควรไม่เลยที่
ท่านผู้นิยมความก้าวหน้าจะละเลยวิชาความรู้ทางแผนกอักษรศาสตร์ของชาติไทย
ทั้งใหม่ทั้งเก่า ชาติไทยถ้าจะเปรียบกับนานาชาติทั่วโลกก็เห็นจะต้องยอมว่าเรา
เป็นผู้อ่อนอาวุโส ธรรมดาเด็กก็ต้องเอาอย่างผู้ใหญ่ก่อน เมื่อเติบโตขึ้นแล้วจึงจะ
เกิดปัญญาที่จะเลือกเฟ้นว่าอะไรยังจะต้องเอาอย่างต่อไป อะไรจะควรคิดปลีก
ทางของตนเองได้ การที่จะปลีกทางออกไปนั้นย่อมต้องพิจารณาหาแนวโดยรู้จัก
บุคลิกลักษณะและรู้จักขอบเขตแห่งความสามารถของตนเอง ที่จะรู้จักเช่นนั้นก็
จะต้องไกร่กรวดดูถึงวิถีทางแห่งชีวิตของตนที่เบรมาแล้ว เมื่อศก ๒๔๓๓
ข้าพเจ้าปรารภไว้ (ในวิทยารย) ว่าไทยเราได้ก้าวหน้ามาถึงขีดที่จะต้องเพ่งถึง
ดูตัวเองให้ยังชนกว่าแต่ก่อน เพราะเราได้ตั้งหน้าเอาอย่างโลกสมัยใหม่มาจนออก

จะเป็นผู้ใหญ่ชนแล้ว ถึงเวลาแล้วที่เราควรจะเริ่มพิจารณาหัดเสียทีหนึ่งว่าจะเอา
 อย่างไม่ไปเพียงไร และจะต้องใคร่ครวญดูให้ได้ว่าตัวของเราเองนั้นมีลักษณะเป็น
 อย่างไรแน่

การที่จะใคร่ครวญพิจารณาหัดดูลักษณะเดิมของชาติไทยก็ต้องรู้ว่า
 บรรพบุรุษไทยท่านคิดอะไรไว้อย่างไรบ้าง เคยทำอะไรไว้อย่างไรบ้าง ความรู้
 เช่นว่านี้จะไปหาได้ที่ไหนนอกจากในอักษรศาสตร์ในประวัติศาสตร์ ดังข้าพเจ้า
 จะขอยกตัวอย่าง -

จากวรรณคดีเก่าในยุคประมาณศตวรรษที่สิบแห่งพระพุทธศักราช เรา
 จะรู้ได้ว่าคนไทยสงวนศักดิ์อย่างยิ่ง มีความกักขังตรงต่อพระมหากษัตริย์อันตน
 ได้ถวายสัตย์สาบานไว้ไม่แพ้ฝรั่งแม้ในยุคแห่ง chivalry ข้าพเจ้าขอสนับสนุนข้อ
 อย่างนี้ด้วยโคลงยวนพ่ายต่อไปนี้

ข้าไท้เบสผู้
 ตายเพื่อกักขังโดย
 ก้อนอยู่เป็นใน
 ปรโลกนางฟ้าล่อน

ใดใด กิด
 ช่อช่อม
 อธิโลกย
 เลออินทร์

ทวยใดเจ้าเกอโกก
 ครันนบถวิลกักดี
 ชยน์อยู่แสนปี
 ตายกิดได้เข้า

พุลมี มังนา
 แदैเจ้า
 เป็นคู่ ตายนา
 ข่วงน่านรگانต์

การสงวนศักดิ์เช่นนี้เป็นหลักจรรยาต่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่ง
ขออ้างโคลงโลกนิติ พระนิพนธ์กรมสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
พระเชตุพนในรัชกาลที่สาม ทว่า

เสียดินสงวนศักดิ์ไว้

วงศ์หงส์

๑๒๑

๑๒๑

๑๒๑

เสียดัตถ์อย่าเสียดู

ชีพม้วยมรณา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงตั้งคณะเสอปาขน ได้
ทรงยัดเอาภาษิตบาททำนมาไซเป็นภาษิตประจำคณะเสอปาว่า “เสียดัตถ์อย่าเสียดู”
นำเสียดายแต่เข้ามาไม่กบนเอง ได้เกิดมผู้กล่าวเหยียดหยามเราว่าเป็นชาติ
ชขโมย แต่ข้าพเจ้าก็ได้แต่หวังว่าผู้กล่าวเขาหาความเรา โดยเฉพาะในยุคที่เราเข้า
ใจว่า เราได้ก้าวหน้าไปไกลลิบลิบแล้วละ

เช่นความรู้สึกรักชาติก็เหมือนกัน ทุกวันนี้นานก้นไม่ใช่หรือว่าเราพึง
จะมการรักชาติกันขึ้นในสีกว่าบ่นเอง แต่ถ้าเราอ่านวรรณคดีบ้างแล้ว เราจะได้
ความว่าแม้ในเวลาล่วงพ้นมาแล้วดังเกือบร้อยปี สมเด็จพระยาปรมาณัฐ ๑
ท่านกรักรักชาติไม่แพ้เรา ท่านทรงไว้ว่าท่านท้อแท้ในการที่จะทรงแต่งฉันทสมุท
โษษต่อจากที่ทรงค้างไว้ แต่แล้วท่านเกิด “มุนานะหฤทัยอดสูดุษย์ กวักกาเล้ง
แหล่งสยาม” ดังนี้

วรรณคดีต่างภาษามียมากที่อาจปลุกความรู้สึกได้อย่างรุนแรง ในทาง
รักชาตินี้ขอให้คุณความของเซอร์วอลเตอร์สคอตต์ในเรื่อง Lay of the Last
Minstrel ซึ่งได้กล่าลงมาไว้ต่อไปนี้

Breathes there the man, with soul so dead,
 Who never to himself hath said,
 This is my own, my native land!
 Whose heart hath ne'er within him burn'd,
 As home his footsteps he hath turn'd,
 From wandering on a foreign strand!

O Caledonia! stern and wild,
 Meet nurse for a poetic child!
 Land of brown heath and shaggy wood,
 Land of the mountain and the flood,
 Land of my sires! what mortal hand
 Can e'er untie the filial band,
 That knits me to thy rugged strand! etc., etc.

ว่าด้วยประเพณีโบราณในพระพุทธศาสนา

(เขียนถวายสนองพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระ

พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เมษายน ๒๔๘๕)

ไทยเราได้พุทธศาสนาแต่ชาวอารยันแห่งอินเดีย ชาวอารยันเป็นสาขา
แห่งชาติอารยัน (Aryan) ซึ่งมีถิ่นเดิมอยู่ทางตะวันออกแห่งยุโรป แล้วได้แผ่
ออกไปทั้งตะวันตก ตะวันออก พวกแรกไปเป็นฝรั่ง กรีก โรมัน คิวตอน
สลาฟ ฯลฯ พวกหลังเป็นชาวอิหร่านและส่วนใหญ่แห่งชาวอินเดีย

เมื่อชาวอารยันเข้ามาถึงอินเดียนั้น มีศาสนาชนิดทนบถอเทวแห่งดินฟ้า
อากาศ เช่น พระรุทระเจ้าพายุ พระอินทรเจ้าฟ้า นางอุษาเจ้าแห่งเวลาเจ้าตรู
พระอัคนีเจ้าไฟ พระเทวาธิบดีรพ้อฟ้า ซึ่งเป็นใหญ่กว่าเทพทั้งปวง

ครั้นอยู่มานาน ๆ เข้า ชาวอารยันแย่งชิงที่ดินได้จากคนพื้นเมืองมากจน
ทุกที่ จึงเริ่มสร้างบ้านสร้างเมืองอยู่ และเอาใจใส่ในการอาชีพกสิกรรม พาณิชย-
กรรม อันเป็นอาชีพต่างหากจากการบ่มเพาะเขาเคยทำมาในชนเดิม เมื่ออยู่กัน
เป็นหลักแหล่งก็บังเกิดความสนใจในทางศิลปวิทยา และค่อย ๆ บังเกิดวัฒนธรรม
ขึ้นเป็นลำดับ จึงเกิดเชื่อกันว่า ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์เห็นจะไม่ใช้พ้อฟ้าเสียแล้ว
หากน่าจะเป็นวิญญูญาณลึกลับอันหนึ่ง ไม่มีรูปมปร่าง เรียกว่าพรหม พรหมนั้นเป็น
เหตุแห่งมนุษย์ ๆ เกิดมาแต่พรหม ครั้นต่อมาจึงคิดหาเหตุผลยังขึ้น รู้จักคำนวณ
ประมวลความ จึงพากันเห็นยังขึ้นทุกที่ว่า เหตุแห่งสุขทุกข์ชั่วจะได้อมาแต่
ทวยเทพเจ้าพวกเดียวกันได้ หากเป็นผลแห่งการกระทำของตนเอง ซึ่งเรียกว่า

กรรม นอกจากนั้นชาวอารยเหล่านั้นได้ความคึกคักในระยณ (เข้าใจว่าจากคน
พนเมืองเดิม) ว่าชีวิตของมนุษย์นั้นเองก็ชอบซับซ้อนมาหลายทอด ชวตนเป็น
ผลแห่งกรรมของชวตก่อนซึ่งเป็นผลของชวตก่อน ๆ นั้นขึ้นไป จนไม่รู้ที่จะ
กำหนดได้ว่าเริ่มต้นกันอย่างไร แต่ข้อสำคัญที่สุดนั้น บรรดาพวกนักคิดในสมัย
นั้นพากันรู้สึกว่าการเกิดมามีทุกข์สุขเจือปนกัน ที่เป็นสุขก็ทำเนา แต่ที่
เป็นทุกข์ย่อมไม่ชอบ ไม่อยากได้พบเห็นทุกข์ จึงพากันหาทางที่จะพ้นทุกข์ แต่
นักคิดเหล่านั้นเห็นหนทางหนทางต่าง ๆ กัน บ้างคงทำพิธีพลีกรรมเช่นสรวง
เทวดาไปตามเดิม เพื่อจะหนีทุกข์ บ้างเห็นว่าเทวดาช่วยอะไรไม่ได้ ตัวเองจึง
จะช่วยตัวเองได้ จึงตั้งกองบำเพ็ญตบะคือทรมานตัวให้ลำบากเพื่อจะคิดหาทาง
ออกได้ เพื่อทำการตบะนี้ให้ได้ผลที่สุด จึงเกิดธรรมเนียมสละบ้านช่องครอบครัว
ออกไปอยู่ป่า เอาใบไม้มาสร้างที่ประทับอยู่ (เราจึงมักใช้ว่าบรรณศาลา
คือ ที่บิณฑบาต)

ในสมัยจวนพระพุทธเจ้าจะทรงอุบัติขึ้น ความคิดหาทางหลักการเวียน
ว่ายตายเกิด (ซึ่งเรียกว่าสังสารวัฏ) แพร่หลายยิ่งขึ้นจนมีคณะต่าง ๆ พากันหลัก
ออกจากโลก หาทางเลี้ยวพออย่างมีชัย บ้างเกิดธรรมเนียมบวชขึ้น “บวช”
นักคือการที่สละบ้านช่องทรัพย์สินสมบัติออกไปเป็นผู้ไม่มัวเรอเน่คบคัมภีร์เป็นคณะ ๆ
ขึ้นนเอง อาทิคือคณะของท่านนาฏบุตรผู้เป็นเชอพระวงศ์กษัตริย์กรุงวเทหซึ่ง
มีสาวกชดสนิ ๑๑ ท่านและมีบริวารมากหลาย ท่านผู้ตั้งคณะบรรพชิตนี้ห่ม
ขาว (ภายหลังมีบรรพชิตเปลือยด้วย) ส่วนคฤหัสถ์สอนให้ยดถอพระรัตนตรัย
คือ ๑. พระอรหันตผู้เป็นเทพเจ้าซึ่งว่าตนตนตอของศาสนาแต่เดิม ๒. พระ
ธรรม ๓. พระศาสดา ในยุคนี้ (คือพระนาฏบุตรเอง) ก็ให้ถือศีลห้า ดัดแปลง

มาแต่กัมภีรพราหมณ์ คือ ๑. ไม่ฆ่าสัตว์, ๒. ไม่ลักขโมย, ๓. ไม่ล่วงประเวณี
ในทางที่ผิดธรรม, ๔. ไม่กล่าวเท็จ, ๕. ไม่โลภ

เมื่อพระสีหัตถ์แห่งกบิลพัสดุ์เสด็จขึ้นเมืองออกทรงผนวชนั้น ท่านก็
พยายามศึกษาลัทธิของศาสนาต่าง ๆ ทั่วทุกเสี้ยวอยู่ในเวลานั้น ต่อมาท่านไม่พอ
พระทัยเพราะเห็นว่าลัทธิของท่านเหล่านั้นไม่ชอบด้วยเหตุผล ไม่น่าจะนำมาซึ่ง
ความสำเร็จที่มุ่งหมาย จึงปลีกพระองค์ออกจากคณะเหล่านั้น แล้วค่อย ๆ ฟ้อน
ผันทรงพระดำริหาทางจนเป็นที่พอพระทัยได้ เหตุฉะนั้นเราจึงเรียกท่านว่า “พระ
พุทธเจ้า” หมายความว่าผู้

ทางที่พอพระทัยท่านซึ่งท่านได้ประกาศสั่งสอนต่อมาจนได้แผ่เลื่อมใสติด
ตามเป็นจำนวนมากนั้น ไม่ได้คิดขึ้นใหม่ทั้งหมด แท้จริงส่วนมากที่เป็นรูปกาย
นอกนั้นท่านทรงอนุโลมตามลัทธิเดิมเสียด้วย เช่นทรงรับใช้สำนวนโวหาร หรือ
อภินิหารต่างตามภาษาสมัยใหม่ก็ว่าคำเทคนิคที่ใช้กันอยู่แล้วแพร่หลายในสมัยนั้น
เช่น “พระอรหันต์” “พระรัตนตรัย” “ศีล” “อิตตา” “ทุกข์” ฯลฯ แต่ท่าน
ดัดแปลงศัพท์เหล่านั้นมาใช้เป็นอย่างอื่นต่างหากตามหลักเกณฑ์ของท่าน แม้ความ
เชื่องบางอย่างที่เข้าใจกันว่าชาวอารยรับมาจากคนพื้นเมืองเดิม เช่นคำว่า
“สัสสารวัณฺณ” ท่านก็รับมาใช้โดยมิได้ปรากฏว่าท่านได้ทรงแสดงความเคลือบแคลง
สงสัยในลัทธิแต่ประการใด ฉะนั้นนักประวัติศาสตร์จึงอนุมานกันว่า พระองค์
มิได้ทรงมีเจตนาที่จะตั้งศาสนาใหม่ หากทรงชำระลัทธิพราหมณ์ชนิดที่นับถือกัน
อยู่ในเวลานั้นให้บริสุทธิ์ขึ้นเท่านั้น

แต่พระพุทธเจ้าเป็นผู้พบพระทัย “เด็ด” เมื่อทำอะไรลงไปแล้วไม่มีถอย
หลัง ฉะนั้นคณะนักบวชของท่านจึงถือเอาขนบธรรมเนียมบางอย่างซึ่งในสมัยนั้น

นิยมกันว่าต่ำช้า เช่นครั้งนั้นพวกผู้ที่ไม่นิยมนั่งห่มผ้าที่ยอมเปลือกไม่สละหรือ
 สัสด์ และคนแทบทุกคนนิยมไว้ผมยาวเกล้าเป็นมวยสูงทั้งชายทั้งหญิง พระ
 พุทธเจ้าทรงบัญญัติให้นักบวชของพระองค์สละขนบธรรมเนียมเหล่านี้ โดยวิธีโกน
 หรือตัดผมเกลี้ยงและนั่งห่มผ้าสัทไม่เป็นทนนิยมกันในวงคนใดๆ เพื่อจะตัดเชื้อไขให้
 ขาดจากชีวิตของผู้ครองเรือน และเพื่อจะได้ไม่เป็นหลักให้นักบวชของพระองค์
 เหยียดหยามผู้ที่ถูกเหยียดเป็นไพร่ในสมัยนั้น พระองค์สละธรรมเนียมแบ่งชน
 วรรณะ นักบวชของพระองค์ลดลำดับแต่เฉพาะในข้อที่ใครบวชมานานกว่ากัน
 ฉะนั้นในเวลาปวารณา (ออกพรรษา) พระท่านขอมาแก่กัน เราจะได้เห็น
 พระเถระผู้สูงศักดิ์ลงเคารพกราบกรานลูกวัดของท่านผู้บวชมาก่อนท่านเป็นต้น
 ชีวิตของนักบวชในเมืองไทยเวลานั้นเป็นชีวิตชนคอยด้วยกันเป็นหมู่เป็นคณะ เวลา
 เช้าออกมารับบิณฑบาตจากชาวบ้านแล้วนำอาหารที่ไดมานั้นมาแบ่งปันกัน แล้ว
 ประชุมกันในโบสถ์แสดงความเคารพต่อพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์และสาธยาย
 พระพุทโธวาทหรือถ้อยคำที่เป็นสุภาษิตธรรมิกถา เวลานั้นก็ใช้เล่าเรียน
 สั่งสอนซึ่งกันและกันและสั่งสอนกฤหัสถ์ในวันพระ เวลาประชุมกันในโบสถ์
 อีกครั้งหนึ่งคือเวลาเช้า น่าจะนึกว่าในพุทธกาลชีวิตของนักบวชในครั้งนั้นก็จะ
 ไม่ผิดกันกับในเมืองไทยนี้สัก นอกจากว่าในพุทธกาลนั้นการอยู่ประจำในวัดเป็น
 หลักแหล่งมีเฉพาะในเวลาฤดูฝน ในเวลาแล้งพระคงจะไปเที่ยวเดินทางสั่งสอน
 ประชาชนพลเมืองเป็นส่วนมาก.

คิดย้อนหลังไปปีหนึ่ง

(เขียนให้วงวรรณคดี ฉบับกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐)

ข้าพเจ้าไม่เคยถือว่าตนเป็นนักประพันธ์ แต่หม่อมราชวงศ์สุนันทา
ริเริ่มออกหนังสือ “วงวรรณคดี” ขึ้น ก็มาชวนให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนอะไรให้บ้าง
แล้วก็เลยนับเอาว่าข้าพเจ้าเป็นสมาชิกแห่งคณะหนังสือ “วงวรรณคดี” นด้วย
หนังสือออกมาคราวใด เชอก็กรุณานำมาให้หรือฝากมาให้ทุกเล่ม บัดนี้จะบรรจบ
ครบรอบปีที่ “วงวรรณคดี” ได้อุปถัมภ์เป็นโอกาสอันพึงยินดี เชอต้องการให้
ข้าพเจ้าเข้าร่วมเขียนนอกสักครั้ง ย่อมไม่มีหนทางจะขอตัวหลักเลยจะได้ประการใด
จะเขียนได้หรือไม่ จะเขียนเป็นหรือไม่เป็นก็จำต้องสนองปรารถนาของเชอ

ข้าพเจ้าได้อ่าน “วงวรรณคดี” มาทุกเล่ม รู้สึกว่าคุณลักษณะของวง
วรรณคดีนั้น นอกจากที่จะเป็นหนังสือแบบอย่างด้วยสำนวนโวหาร และเป็น
ชุมแห่งความรู้ทางวิชาหนังสือแล้ว ยังถูกใจข้าพเจ้าอย่างมาก อีกข้อหนึ่งที่เป็น
หนังสืออันเต็มไปด้วยความรู้สึกรักภักดีในพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ไม่ใช่มงาย
ภักดีไปผิด ๆ ถูก ๆ หากภักดีด้วยความรู้สึกลึกในประโยชน์ของตำแหน่งพระ
มหากษัตริย์ เท่าเทียมกับรู้จักพระราชอัธยาศัยของพระองค์พระมหากษัตริย์ใน
ทางที่ทรงบำเพ็ญโดยลำดับมาทุก ๆ พระองค์ เพื่อให้พระองค์ได้เป็นประโยชน์
แก่ชาติ ศาสนา ประชากรด้วย ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งซึ่งแน่ใจว่า บ้านเมืองของ

เราเจริญรุ่งเรืองและหลักเลียงหายหน้ามาได้ใน ๑๕๐ ปีแรกแห่งกรุงรัตน โกสินทร์
ก็ด้วยพระปณิญาและพระรัฐประศาสน์ของพระมหากษัตริย์ และยังมองไม่เห็น
ว่าเราจะรักษาความรุ่งเรืองเช่นนั้นต่อไปได้อย่างไรโดยไม่มีพระมหากษัตริย์ทอด
ฉันทะนั้นจึงอยากจะเขียนสนับสนุนนโยบายของวงวรรณคดีในทางนี้

มีหนังสือภาษาอังกฤษออกมาเล่มหนึ่ง เรื่อง พระราชวงศ์ในเวลา
สงคราม (The Royal Family in Wartime) เป็นของกรรมการมูลนิธิ งาน
สมโภชรัชกาลพระเจ้าจอร์จ จัดทำขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๕ (พ.ศ. ๒๔๘๘) หนังสือ
นี้กล่าวว่า ในประเทศอังกฤษและคอมเนียนกับเมืองชนของอังกฤษนั้น สิ่งซึ่ง
เป็นตัวเชื่อมสามัคคีระหว่างแดนเหล่านั้นให้สัมพันธ์กันโดยสนิทสนม ก็คือ
ตำแหน่งพระมหากษัตริย์ แม้ว่าพระองค์จะมีเดิมนำหน้าตำแหน่งการปกครอง หรือ
นำทัพ หรือวินิจฉัยสารคดีเหมือนดังในโบราณสมัยแล้วก็ตาม แต่ราษฎรทุกชาติ
ที่อยู่ในราชอาณาจักร จะเป็นอังกฤษก็ดี สกอตชหรือเวลชก็ดี กะเนเดียนก็ดี
ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ก็ดี แอฟริกาใต้ก็ดี หรือเป็นต่างเชื้อชาติต่าง
ไกลออกไปกว่านั้นก็ดี ต่างถือว่าพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวกันนั้นเป็นประมุข
ของเขาทุกชาติทุกเหล่า ยิ่งกว่านั้นพระมหากษัตริย์นั้นเองเปรียบประดุจพระ
ปฏิมากรเครื่องหมายแห่งชีวิตและสัทธของทวยราษฎร์เหล่านั้นด้วย อีกนัยหนึ่ง
พระราชาก็คือประจักษ์วัตถุแห่งอำนาจอธิปไตยของราชภูมิตนเอง

ดังนั้นแลข้าพเจ้าจึงอ่านและรู้สึกจับใจยิ่งนักในความซึ่งหนังสืออังกฤษ
เล่มนี้กล่าวว่า พระราชาและราชวงศ์อังกฤษเป็นเครื่องหมายแห่งธรรมอันเลิศ
อันหนึ่งซึ่งเป็นหลักการปกครองของเขา กล่าวคือ เขายกเอาตำแหน่งซึ่งไม่มี

อำนาจเงินเทอดทูนไว้เหนือบรรดาผู้มีอำนาจในการปกครองทั้งมวลตั้งแต่นายก
รัฐมนตรีลงไป เขาอ้างว่าแต่ปรีมปรากรมราษฎรและข้าราชการอุทิศน้ำพักน้ำแรง
ถวายพระมหากษัตริย์ ยกตัวอย่างที่แม่ทัพนายกองได้ออกไปทำสงครามมีชัยชนะ
หัตถะพลการและวอเตอรู เพื่อเชิดชูพระราชสมภารแห่งพระเจ้าจอร์จที่ ๓
มอลบะระบรมมชยิกเพื่อพระราชชนเอนัน เซกสเบียร์แต่งฉันทและนาฏกเพื่อ
ประดับพระเกียรติพระราชชนเอดิซาเบธ และอื่น ๆ อีกนานัปการ

ข้าพเจ้าอยากจะทราบเหมือนกันว่า พวกเราชาวไทยซึ่งกำลังอยู่ในภาวะ
พยายามจะปกครองตนเองเลียนแบบอังกฤษนั้นจะสามารถเห็นตามวาทะของ
อังกฤษดังกล่าวมานี้ได้สักเพียงไร คนทุกคนที่มีจิตใจเป็นมนุษย์ย่อมเอาใจใส่แก่
สวัสดิภาพของหมู่คณะตลอดจนบ้านเมืองของตน แม้ข้าพเจ้าเป็นคนแก่และไม่
มีความปรารถนาที่จะเข้าไปยุ่งกับใคร ก็ยังอดดีใจเสมอ นอกด้วยไม่ได้ในเมื่อได้
เห็นสยามหลักพินสำเร็จจากภัยพิบัติต่าง ๆ นานา อดวิตกแทนไม่ได้ในเมื่อ
วิบัติเหตุพอกพูนเพิ่มเติมขึ้นโดยลำดับ ฉะนั้นเมื่อได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวอันนั้นมหิดลเสด็จกลับสู่พระนครเพียบพร้อมไปด้วยพระสติปัญญา ทรง
ดำรงอยู่ในขันติธรรม ยุติธรรม และพากเพียรจะทรงหาวิชาความรู้ ทรงระมัด
ระวังที่จะบำเพ็ญพระองค์ให้เป็นประโยชน์แก่ทวยราษฎร ทรงสอดส่องในทุกข์
สุขของเราทั่วหน้า ทรงวางพระองค์ปราศจากความเย่อหยิ่งใด ๆ ทรงอุทิศ
พระองค์ให้แก่ชาติอย่างออกฤทธิ์ จึงได้เกิดความปลื้มในพระบารมืมหิตลามาแล้ว
นี้ และแทนที่จะเจียมตัวขุดดินกินหญ้าอยู่ดังที่เคยทำมาเป็นนิตย์ในสิบปีกว่าที่แล้ว
มา ข้าพเจ้าจึงถูกเสนอให้พระราชพาพลอยเข้าไปใกล้ ๆ จอร์จใช้ตามเสด็จพระองค์ท่าน
หลายครั้ง ด้วยความเต็มใจสนองพระเดชพระคุณในโอกาสที่พระราชประสงค์

ให้ไปช่วยเป็นมคฺคเทศกถายัน ^๕ ข้าพเจ้ายังรู้สึกภูมิใจอยู่ไม่ว่าได้ส่วนใด
 ช่วยถวายความเพ็ดเพลินแก่พระองค์ผู้เป็นประมุขและเป็นเครื่องหมายแห่งชาติ
 ไทย แม้ส่วนนั้นจะจำกัดตามฐานะของข้าพเจ้า

ทรงยกย่องอนุโลมเข้าหาหลักที่ว่าตำแหน่งพระมหากษัตริย์เป็นเครื่อง
 จูงใจคนให้ทำดีทำชอบ กอปรด้วยสามัคคีธรรมนั้นแล.

วิวัฒนาการแห่งภาษาไทย

(เขียนให้หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย

ฉบับสิงหาคม ๒๔๕๐)

คณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “มหาวิทยาลัย” มาชวนข้าพเจ้าให้ช่วยเขียนอะไรให้บ้างเล็กน้อยในโอกาสที่จะออกเล่มแรกของปี ๒๔๕๐ นี้ ข้าพเจ้าเองก็ยินดีที่จะช่วยเพราะเคยรู้สึกถึงความผูกพันอยู่กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมานานด้วยได้เคยเป็นอาจารย์พิเศษสอนคณะรัฐศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์อยู่หลายปีในรัชกาลที่ ๖ จนภายหลังข้าพเจ้าต้องมึนเมาที่โดยเสด็จพระราชดำเนิรแปรพระราชฐานตามหัวเมืองบ่อย ๆ จน จึงต้องขอลาออกจากการสอนนั้น

แต่การที่จะเขียนอะไรให้มัน เนื่องจากหนังสือจะออกภายใน ๒๐ วันข้างหน้านั้น เวลาอยู่ข้างจะจำกัด ข้าพเจ้าจึงออกจะหนักใจอยู่เหมือนกันว่าคงขาดตกบกพร่องอยู่ไม่น้อย

ถ้ากล่าวม่อันหนึ่งว่า สิ่งใด ๆ ทั้งหมดค้างท่อยกไม่งอกงาม ต้องเปลี่ยนแปลงจึงจะเจริญขึ้นได้ วาที่อันนั้นไม่มีใครเถียง แต่เราก็ไม่ควรลืมเหมือนกันว่า เปลี่ยนเพื่อเจริญขึ้นก็จริง ตรงกันข้ามก็จริง แต่ถ้าไม่เปลี่ยนก็ยากที่จะเจริญ เพราะฉะนั้นจึงต้องลองเสี่ยงเปลี่ยนกันดู ที่ว่ากันความกว้างขวางตลอดทุกแง่ของมนุษยสัมพันธ์ เช่น มนุษย์เกิดมาก็เปลี่ยนสภาพเติบโตเจริญขึ้นโดยลำดับเมื่อถึงขีดสุดแล้วก็เปลี่ยนไปในทางเสื่อมทรามลงเหมือนกัน วิชาเคมีสอนให้เรา

รู้ว่าสารทุกชนิดก็เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกเมื่อ เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นก็ ใน
ทางที่ทรามลงก็เหมือนกัน แต่ที่อยากจะนำมากล่าวในที่นี้ก็คือความเปลี่ยนแปลงใน
ภาษาไทย เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องเหมาะสมแก่หนังสือ “มหาวิทยาลัย” นี้

เราได้ยินเข้าหูกันอยู่บ่อย ๆ เมื่อไม่นานมาแล้วว่า ไทยเราเที่ยว
เอาอย่างคนต่างชาติเพราะขาดความรักชาติ เช่น แทนที่จะใช้คำไทยก็ไปเที่ยวเอา
คำแขกมาใช้ ควรจะเชิดชูวัฒนธรรมของชาติก็ไปเที่ยวนั่งผ้าโจงกระเบนเอาอย่าง
เขมร ฉะนั้นจึงต้องแก้ไขเรียกวันพระบรมราชสมภพพระเจ้าแผ่นดินเสียว่า
วันเกิด แก้การแต่งตัวเป็นเขมรโดยการ “แต่งสากล” สำหรับ **วันเกิด** นั้น
หากจะไม่อยากใช้ราชาศัพท์แล้ว แท้จริงก็เข้าต้อยบ้างเฉพาะในข้อที่แก้กลับมา
เป็นไทยได้ แต่ก็จะออกจะฉงนว่า เหตุไรจึงไม่แก้คำว่าอสังกรรม อนิจกรรม
ถึงแก่กรรม ให้เป็น ตาย เสียด้วย ไฉนจึงกลับบัญญัติให้ร้องทักกันว่า สวรรค์
ซึ่งแท้จริงไม่ใช่คำที่มกานิดไทยอีกนั้นแหละ? ส่วนสำหรับการ **แต่งสากล**
นั้นแน่ละหรือว่าสากล? ไม่ใช่เอาอย่างฝรั่งหรือ? ไม่ใช่การรับรองว่าการแต่ง
ฝรั่งเป็นเลิศดอกหรือ? ไม่ใช่เป็นการเหยียดว่าเครื่องแต่งตัวของไทยนั้นเลวทราม
ต่ำช้าดอกหรือ? แต่ถ้าแต่งตัวอย่างไทยเป็นของเลวทรามจริง ๆ แล้ว ควร
ใคร่ครวญดูให้ดีด้วยว่า เมื่อเราเห็นเขาเอาลงมาสวมหัวไขน เราเพลินหลงไป
ด้วยหรือไม่ว่ามันกลายเป็นคนไปแล้ว?

ขอย้อนกลับเข้าเรื่องของเรานี้ใหม่คือ วิวัฒนาการหรือความเปลี่ยนแปลง
แห่งภาษาไทย ความเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้องควรจะถือเอาความสะดวกเป็นใหญ่
แต่ต้องมีเหตุที่ชอบเป็นกฎเกณฑ์ เพราะเป็นการอนุโลมตามกฎแห่งธรรมชาติ
เปลี่ยนอย่างไรจึงจะสะดวก ขำพเจ้าเทียบเคียงกับภาษานานาชาติ เขามักเปลี่ยนเข้า

กันเป็นแบบแผนอยู่ตัวแล้วอย่างเดียวกันกับอังกฤษอ่านละติน (ซึ่งเป็นวิชาใช้กันเฉพาะภายในประเทศเหมือนกัน) ฉะนั้นการใช้ภาษาโบราณของอินเดียจึงสะดวกกว่าใช้ภาษาฝรั่ง

แต่ยังมีอีกอาการหนึ่งซึ่งร้ายไปกว่านั้น คือ “อาการโง่” “อาการโง่” หมายความว่า อาการที่เห่อจะเป็นฝรั่งโดยไม่มีเหตุจำเป็น เช่นเราหมายความว่า พุดว่า เหตุการณ์ที่เป็นไปดังนี้เหลือที่จะแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงได้ เราก็อพุดว่า ช่วยไม่ได้ (คือ Can't help it) แทนที่จะพุดว่า เหลือแก้ไข หรือ ไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ฯลฯ เราจะพุดถึงขนมฝรั่งก็พุดว่า เกก ซ้ำให้มันสั้นเป็น เกก เสียด้วย และยังซ้ำร้ายไปกว่านั้น ขนมที่ไม่ใช่ Cake หากเป็น Pastry ก็เลยเหมาเอาเป็น เกก เสียด้วย สุดแต่ของหวานที่ทำด้วยแป้งก่เกล็ดให้เป็น เกก หมด ในประเภทนี้ยังมีอีกมากเช่น แต่งโดย (Written By) ซึ่งไม่ใช่ภาษาไทย เพราะคำว่าโดยในภาษาไทยควรใช้สำหรับ ตาม ไม่ใช่สำหรับ by ทั้งนี้ไม่ใช่จะห้ามไม่ให้เอาคำฝรั่งมาใช้เป็นอันขาด ดังคำที่มหัศจรรย์ควรใช้ เช่น ออกซิเจน ไนโตรเจน และศัพท์วิทยาศาสตร์อีกหลายศัพท์ก็ควรแล้วที่จะใช้ตาม

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงว่า ภาษาไทยไม่วิวัฒนาการไปในทางที่ชอบด้วยกฎธรรมชาติเสียแล้ว ท่านผู้ศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นผู้ที่หาชนหวังให้เป็นทั้งในทางสงวนหลักแห่งศิลปวิทยา ท่านย่อมมีหน้าที่จะต้องช่วยประคับประคองอย่าให้ภาษาของเราต่างพร้อยเสียได้ และท่านอย่าได้ลุ่มลุ่มเหมือนกันที่ว่า ภาษาเกิด ขนบธรรมเนียมประเพณีเกิด เป็นของที่จะพึงวิวัฒนาการไปโดยกฎธรรมชาติ ไม่ควรจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงกันด้วยปฏิวัติ การแก้ไขวัฒนธรรมเป็นของชาติต้องเป็นไปโดยหลักธรรมชาติคือปรดด้วยมหาชนนิยม จะแก้กันด้วยออกกฎหมายบังคับไม่พึงสำเร็จได้

อาชชว

พลเอก เจ้าพระยามรรณภพ ได้ให้มาชักชวนข้าพเจ้าเขียนบทความใน
เชิงขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยทศพิธราช
ธรรมสักบทหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น แม้
ได้ทรงพยายามประพจน์พระองค์อยู่ในทศพิธราชธรรมเป็นอาชชวแล้วก็ตาม ความ
สำเร็จในพระราชจริยาวัตรย่อมมากบ้างน้อยบ้าง สุดแต่อันใดจะเหมาะแก่พระนิสัย
และพระราชอัชฌาศัย สำหรับความเห็นข้าพเจ้าแล้ว พระราชอาชชวธรรมของ
พระองค์เป็นข้อหนึ่งซึ่งเด่นยิ่งกว่าแฉะใด ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเรียบเรียงหมวดสทว่า
“อาชชว” น

ทศพิธราชธรรมนั้น พระโบราณจารย์ได้ยกย่องขึ้นไว้ว่าเป็นหลักแห่ง
ราชจริยาวัตรอันพระราชามหากษัตริย์พึงยึดถือ นอกจากนั้นก็ยังมธธรรมอื่น ๆ อีก
ที่ท่านสงเคราะห์เป็นหลักสำหรับพระราชจริยา เช่น สักกหัตถ์ และจักกวัตติวัตร
นอกจากคติฝ่ายธรรมเหล่านี้แล้ว ยังมีคติทางโลกซึ่งพระมหากษัตริย์ต้องยึดหลัก
ไว้อีก กล่าวคือ พระธรรมสาตรราชประเพณี ถ้าจะว่าไปตามจริงแล้ว พระ
มหากษัตริย์ไทยตามระบอบโบราณย่อมทรงดำรงอยู่ภายในข่ายแห่งขนบธรรมเนียม
ประเพณีอันเฉียบขาด หาได้มีพระราชอำนาจเหลือเพื่อปราศจากขอบเขตดุจพระ
ราชาทางยุโรปแต่ก่อนนั้นไม่ แต่เพราะทางยุโรปเขาเรียกพระราชาชนิดนี้ว่า
absolute monarch ฝ่ายเรากำลังตาฝ้าด้วยมัวเมาในความก้าวหน้าของยุโรป เลย

รับเอาอำนาจ absolute monarch นามเรียกพระมหากษัตริย์ของเราด้วย ลงท้าย
ก็เลยควักว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ขนไช้เพือนๆ โลมตามฝรั่ง ซึ่งแท้จริง
เป็นการปรับชาติของเราเองว่าถ้าหลังโดยไม่จำเป็นแท้ ข้าพเจ้าสงสัยเสียด้วยซ้ำว่า
ใครจะเป็นผู้ควักศัพท์ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ขนก็ตาม ท่านผู้นั้นใครหรือ
ไม่ว่า ถ้าันนมะระแวงความเสียหายอยู่ไม่น้อย และท่านรู้หรือไม่ว่าท่านประณาม
พระเจ้าแผ่นดินและชาติของท่านโดยปราศจากความยุติธรรม

ท่านจะขอย้อนกลับเขาเรื่องของข้าพเจ้าเสียที คำว่า อาชชว นั้น สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น
กรมหมื่น ได้ทรงอธิบายไว้ในเทศนาที่ท่านถวายในงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก
เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๖ วันที่ ๓ ธันวาคม นั้นว่า

“ความเป็นผู้มีอริยาศัยตรง ชื่อว่า “อาชชว” ๑
โดยนัยนี้ได้นิยามว่า ข้อที่พระมหากษัตริยาธิ-
ราชเจ้า มีพระราชอัธยาศัยก่อไปด้วยความตรง
ปราศจากมารยาสาโลย ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรง
ต่อพระราชสัมพันธมิตรแลพระราชวงศานุวงศ์ข้าทูล
ละอองธุลีพระบาททั้งปวง ไม่ทรงคิดลวงประทุษร้าย
โดยอุบายผดยูกติธรรม ดังนี้ นับว่า “อาชชว” ...”

ท่านผู้อ่านทศเคยรู้จักพระอัธยาศัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๑
และเชื่อว่ายังมีเหลืออยู่หลายท่านทศรู้จักพระองค์ท่านดีกว่าข้าพเจ้ารู้จักเป็นอันมาก
ท่านจะต้องเห็นด้วยกับข้าพเจ้าเป็นแน่แท้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๑
ทรงเป็นบุคคลทศลักษณะเดียวกันกับทศสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงอธิบายไว้ใน

อย่างยิ่ง ได้ยินว่าตั้งแต่ทรงพระเยาว์มา ก็ทรงเป็นพระราชกุมารที่ซื่อตรงไม่
 เอาเปรียบไม่คดโกงผู้ใดแม้แต่ในทีเล่น รักใคร่รักจริงทั้งต่อหน้าลับหลัง ครั้น
 หนึ่งได้ทรงฟังสมเด็จพระราชชนนีกรวกล่าวโทษหม่อมเจ้าแก้วซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยง
 ไม่ทรงสามารถจะแก้แทนได้ประการใดก็ทรงพระกลืนแสง เวลานั้นได้ยินว่าพระ
 ชันษายังเยาว์มาก ก็อุตสาห์ทรงดำรงความซื่อตรงเจียรนัยแทนผู้มุกคุณ มเริงอยู่ว่า
 ครั้นหนึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถตรัสใช้ให้พระองค์ท่านเสด็จขึ้นไปหยิบของอะไร
 อันหนึ่งบนพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในเวลาค่ำคืน พระที่นั่งนั้นเป็นพระที่นั่งที่
 ปิดไว้ไม่ได้ประทับ สำหรับแต่เก็บของ ไม่มีไฟฟ้า ทั้งรูปร่างหน้าตาเป็นโบราณ
 บรรดาเด็ก ๆ ในวังพากันครั้นคร้ามกลัวอยู่ด้วยกัน แต่สมเด็จพระเจ้าพามหาวิชราวุธ
 แม้จะยังทรงพระเยาว์และใช้ว่าจะไม่ทรงกลัวผี แต่โดยเหตุที่ยาเกรงนับถือสมเด็จพระ
 พระชนกนาถและมีอาชวธรรมเที่ยงตรงไม่ทรงทราบว่าจะเบี่ยงบ่ายไปทำอะไร ผัน
 พระหฤทัยรับเทียบส่องทางเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งนั้นแต่พระองค์เดียว จนไปหยิบ
 ของที่สมเด็จพระบรมชนกนาถมีพระราชประสงค์นั้นได้สำเร็จ ทรงนำลงมาถวาย
 สมเด็จพระบรมชนกนาถจึงทรงสวมกอดตรัสสรรเสริญความบากบั่นของพระองค์
 เป็นอันมาก และภายหลังยังได้มีพระราชดำรัสถามว่า ได้นึกแต่บัดนั้นแล้วว่าลูกโต
 คงจะมัวสานถึงพระเสวตฉัตร

ในพระชนมายุมีฉันทวิสัยเมื่อทรงดำรงราชสมบัติแล้ว พระองค์ได้ทรง
 ดำรงพระอาชวธรรมให้ปรากฏยิ่งขึ้นโดยลำดับ จะยกอุทาหรณ์มากกล่าวแต่เพียง
 เล็กน้อย เช่น ในเวลาที่บ้านเมืองขัดสนทุรฉิบ ก็ได้มีพระราชดำรัสอนุญาตให้
 รัฐบาลเก็บภาษีจากพระราชทรัพย์เหมือนกับราษฎรทั่วไป เพราะแต่เดิมเคยเป็น
 ประเพณีที่จะยกเว้นการเก็บภาษีอากรจากพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุว่าบรรดาภาษ

อากรเหล่านี้แต่เดิมมากเป็นรายได้ของพระเจ้าแผ่นดินแท้ ๆ หากพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราชทรงสละพระราชทานให้เป็นรายได้ของรัฐบาล พระองค์บำเพ็ญอยู่ในแนวรยาทซอตรงเที่ยงธรรมไม่แต่ต่อพระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทเท่านั้น ทรงเป็นธรรมแก่คนทั่วไปแม้แต่ต่อต่างประเทศ เช่นเมื่อเกิดมหาสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เมื่อทรงเห็นว่าฝ่ายหนึ่งเอาเปรียบเบียดเบียนโดยอธรรมก็ทรงคัดค้าน และเมื่อกันไม่สำเร็จก็ทรงเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรสหิตประเทศ ซึ่งแท้จริงกำลังอยู่ในระยะปราชัยล่อทัพอยู่ด้วยซ้ำ หากเดชะบุญการศึกได้กลับกลายรูปไปจนฝ่ายราชสัมพันธมิตรของพระองค์กลับได้ทมิชชนะในที่สุด

พยานซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระราชหฤทัยเที่ยงตรงในอีกทางหนึ่ง จะพึงเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่แสดงพระราชอัธยาศัยของผู้ทรงแต่งออกมาเป็นคราว ๆ ขอยกตัวอย่างบทละครพูดเรื่อง “เสียดสละ” ถ้าท่านอ่านให้ดีจะเห็นได้โดยไม่ยากเย็นอย่างไรเลยว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงวาดภาพพระองค์เองไว้ในตัว “พระรามพลกัทร” ในเรื่องนั้น และอุดมคติของพระรามพลกัทรก็ใช่อื่นไกล หากเป็นอุดมคติของพระองค์เอง กล่าวคือ ซอตรงต่อมิตรและพวดย้ายใจบังคับบัญชา จนถึงกับยอมเสียดสละความรักอันเป็นยอดของความหวังที่พระรามพลกัทรมีอยู่ในโลกตามเรื่องนั้น.

ราชา มุขี มนุสฺसान์

(เขียนให้หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย ฉบับ มกราคม ๒๔๕๑)

เมื่อข้าพเจ้าได้รับคำชักชวนจากสารานุกรม ของสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ช่วยเขียนบทความลงในหนังสือ "มหาวิทยาลัย" ที่จะออกในวันที่ ๑ มกราคม เป็นทำนองอนุสรณ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้ารู้สึกเต็มใจ เพราะเห็นเป็นการสมควรแล้ว ทนสัจจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะถือเอาโอกาสนี้แสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่าน

เพราะแท้จริงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น เป็นผู้ที่พระราชนัดดาเกิดแก่มหาวิทยาลัยโดยตรง เพราะเป็นผู้ทรงตกลงให้สร้างมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ โดยใช้เงินที่เหลือจากทุนที่พระราชานุวัตรอุทิศถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถสร้างอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า ในโอกาสที่ฉลองรัชสมัยอันถึงขีดสูงกว่าพระมหากษัตริย์ทุก ๆ พระองค์แห่งสยามประเทศนั้น

ความจงรักภักดีอันคณะสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีอยู่แด่พระราชบิดาของเรานั้น ข้าพเจ้าได้เคยสังเกตเห็นด้วยความชื่นชมยินดีเสมอมา เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นอาการอันจะปลูกฝังสามัคคีให้แก่ชาติไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ ในภายหน้า ด้วยสมาชิกเหล่านั้นในไม่ช้าก็จะออกไปประกอบอาชีพตามอัธยาศัยของตน และจะออกไปตั้งตัวเป็นพลเมืองของชาติ เมื่อพลเมืองผู้ได้รับการศึกษามาแล้วเป็นอย่างดีเยี่ยมในเมืองไทยมาเป็นผู้ร่วมใจกันยกย่องพระราชบิดาเช่นนั้น ทำอย่างไรเสียก็ต้องได้ผลดีสำหรับชาติ

เช่น หัวใจนักรบ และอื่น ๆ) ทรงห่วงใยราษฎรของพระองค์ยิ่งกว่าพระราช
 สำราญ กตของพระองค์ (พระราชทานให้แก้ทหารและเสบียงที่ค่ายหลวงบ้าน
 โป่ง ในวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓) มื้อยั่ว

“ถ้าหากถึงเวลาเข้าเมื่อใดที่จะต้องเลือกเอาว่าจะเสีย
 ชีวิตหรือเสียชาติ เราหวังใจว่าเมื่อนั้นเจ้าทั้งหลายที่ยืนอยู่
 ในที่นี้ จะไม่ได้เห็นตัวเรามีชีวิตอยู่ภายหลังที่เสียชาติ
 นั้นเลย”

เรื่อง นิทราชากริตอันมาแต่ นิทานอาหรับราตรี

(เขียนไว้ในคำนำหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมมารดาเลื่อน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๑)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนิทราชากริตนখনเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ (จุลศักราช ๑๒๕๐) เพื่อพระราชทานแจกพระบรมวงศานุวงศ์ในงานมงคลปีใหม่แห่ง พ.ศ. ๒๔๒๓ ปรากฏความใน “แจ้งความ” ซึ่งพิมพ์ไว้ข้างหน้าพระราชนิพนธ์ฉบับนั้นว่า ได้ทรงเก็บเนื้อความมาจากนิยายโบราณของชาติอาหรับ ซึ่งกัลลัด (Galland) ชาวฝรั่งเศสแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสก่อนคนอื่น กินเวลาแปลอยู่ ๑๔ ปีจึงเสร็จ ให้ชื่อว่า พันหนึ่งราตรีของอาหรับ แล้วแปลออกจำหน่ายเมื่อ ค.ศ. ๑๓๐๔ (พ.ศ. ๒๒๔๓) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงดำเนินความใน “แจ้งความ” นั้นต่อไปว่า “หนังสือนี้เป็นที่พอใจของผู้่านมาก...ภายหลังมีผู้ชอบใจลงพิมพ์เสมอมาไม่ขาด... พวกนักคิดหาฉบับที่เป็นภาษาอาหรับมาแปลสอบลงพิมพ์ต่อมาอีกถึง ๔ กราว... แต่ต้นเดิมของนิทานนี้ไม่ทราบว่ามีผู้แต่งและแต่งเมื่อใด... แต่คงไม่ต่ำกว่าเวลาที่เมืองอียิปต์ใช้กาแฟและยาสูบ ด้วยในเรื่องนี้ไม่ได้กล่าวถึงกาแฟและยาสูบเลย กาแฟนั้นเกิดขึ้นในนครเมืองอาหรับในคริสต์ศักราช ๑๕๐๐ ปีเศษ... ยาสูบเกิดในประเทศอิตาลีในคริสต์ศักราช ๑๕๖๐....”

จากหนังสือเรื่อง พันหนึ่งราตรีของอาหรับ นี้ ได้ทรงเลือกนิยายซึ่งทำนองเรื่องหนึ่งมาทรงดัดแปลงเป็นพระราชนิพนธ์ นิทราชากริต นখন

แท้จริงนิทาน พันหนึ่งราตรี นมเหตุทควรเชื่อได้ว่าเค้ามูลมาจากอินเดีย พวกอาหรับได้ไปดัดแปลงแต่งเติมให้หน้าตาเป็นอาหรับ และจากอาหรับได้เลยไปทางตะวันตกจนถึงพวกกรีกซึ่งแปรรูปไปเป็นนิทานอีสป เหตุที่ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนั้นเพราะทางอินเดียโบราณมีวิธเล่านิทานสุภาษิตซึ่งตั้งนิทานใหญ่ขึ้นไว้เรื่องหนึ่งเป็นโครงภายนอก แล้วคนในนิทานนั้นก็เล่านิทานซ้อนลงไป และในนิทานซ้อนยังมีนิทานซ้อนกันต่อ ๆ ไปอีก ดังที่ข้าพเจ้าเห็น ประดุจดั่งหีบกลของญี่ปุ่นฉะนั้น อีกประการหนึ่ง ถ้าเราจะสอบสวนดูให้ดีก็จะเห็นได้ว่าเค้าเรื่องของนิทานอาหรับตรงกับนิทานสุภาษิตภาษาสันสกฤตและบาลีในอินเดียเป็นหลายเรื่อง และยังมีอีกหลายเรื่องที่นิทานใน พันหนึ่งราตรีอาหรับ มีได้ตรงกับนิทานสันสกฤตใด ๆ แต่โพล่มาตรงกับนิทานข้างไทยซึ่งได้มาจากมัธยมประเทศ (ทางบาลี?) และมาแต่งขึ้นใหม่เป็นภาษาไทยแต่เมื่อใดไม่ปรากฏ ทุกวันนี้เรียกกันว่า ปกรณัม เช่น นนทุกปกรณัม (เคยพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ แจกในงานพระราชทานเพลิงศพท้าววรณารักษ์) ดังจะขอยกตัวอย่างต่อไป

สำหรับนิทานอาหรับที่ตรงกับสันสกฤตนั้น จะหาได้เป็นจำนวนมากในกัมภีร์สุภาษิตสันสกฤตที่เรียกว่า บัญจตันตระ และหิโตปเทศ ไม่จำเป็นต้องยกมากล่าวในที่นี้ แต่ขอทนายมากกล่าวเป็นตัวอย่างให้เห็นกิตติเพื่ออนุมานตรงกับเรื่องทางของไทยที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาข้างบนนี้แล้วว่าได้มาจากอินเดียเหมือนกัน ในหนังสือ พันหนึ่งราตรีอาหรับ นิทานที่เป็นโครงนอกกล่าวว่

กาลครั้งหนึ่งยังมีพระราชอาหรับครองกรุงบาดัค ท้าวเธอมีพระอนุชาที่ทรงพระเสน่ห์หาเป็นอันมาก จึงทรงยกดินแดนทางข้างเหนือพระราชทานให้ไปครอง ส่วนพระอนุชานั้นไปครองดินแดนทางข้างเหนืออยู่ได้ประมาณ ๑๐ ปี

พระเชษฐาทรงคิดถึง โปรดให้อำมาตย์ไปเชิญเสด็จมาเฝ้า จึงทรงกริษาที่พ้อออก
 จากพระนครเพื่อจะมาตามรับสั่ง ในคืนแรกออกไปพักพลอยู่ไม่ห่างไกลนัก เพื่อยุ
 ให้มพระหฤทัยห่วงใยในพระชายา จึงทรงม้าออกจากที่พักพลย้อนกลับเข้าไปใน
 พระราชวังในเวลาดึก ก็ไปพบพระชายาบรรทมหลับอยู่กับซู่ จึงพินิจเสียดด้วย
 พระแสง แล้วรีบเสด็จไปยังค่ายที่พักพล และเดินทางต่อไปยังนครบากดัด แต่
 พระองค์ทรงรันทดในเหตุการณ์ที่เบรมาแล้วเป็นอย่างยิ่ง พระเชษฐาจะทรงรับรอง
 มโหฬารสักปานใดก็ไม่เปลืองเปลืองพระหฤทัยไปได้ วันหนึ่งพระเชษฐาตรัสชวน
 ให้ไปล่าสัตว์เป็นหนทางไกล จะต้องพักแรมนอกพระนครบากดัด พระอนุชาขอ
 พระองค์ด้วยไม่สบายพระทัย แต่ทูลเชิญให้พระเชษฐาเสด็จไปโดยไม่ต้องห่วงใย
 ถึงพระองค์ ในค่ำวันนั้นพระอนุชาประทับอยู่ที่พระแกลแห่งตำหนัก ทรงรำพึงถึง
 พระชาตาราย้อย ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชชนของพระเชษฐาออกมาประพาส
 สวน แล้วทำซอกบทาสดแขกดำ เมื่อได้เห็นดังนั้นแล้วจึงได้ปลงพระหฤทัยคิดว่า
 พระองค์มิได้เคราะห์ร้ายพิเศษยิ่งไปกว่าใครๆ ในเรื่องพระชายา หากสตรีเพศยอม
 ชั่วช้าสามานย์เองโดยธรรมชาติ จึงสิ้นความโทมนัส เมื่อพระเชษฐาเสด็จกลับถึง
 พระนครเห็นพระอนุชาหมดความเศร้าหมองก็ประหลาดพระทัย จึงซักไซ้ไล่เลียง
 ได้ความดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทรงพิสูจน์ความได้จนเป็นที่แน่พระหฤทัยแล้ว
 ทรงลงโทษประหารพระราชินีและซู่ แล้วดำรัสสั่งอำมาตย์ผู้ใหญ่ว่า พระองค์
 มั่นพระหฤทัยแล้วว่า ชาตสตรีไมมีความสามัคคี ต่อไปให้หาสตรีมาถวายคนละ
 ๑ คน ซึ่งรุ่งขึ้นจะได้ให้ประหารชีวิตเสียทุกคนไป จึงนางธิดาของอำมาตย์ผู้นั้น
 ขอ นางเซเหระซัดได้สดับความจากเพื่อนบ้านที่ต้องรับวิปโยคทุกข์ด้วยต่างก็เสีย
 ลูกหลานหญิงไปวันละคนๆ พวกนี้ร้องไห้คร่ำครวญไปทั่วบ้านทั่วเมือง นางคิด
 อุบายที่จะแก้พระอัยยาศัยของพระเจ้าแผ่นดิน จึงอาสาไปกับดาขอรับหน้าที่เข้าไป

๘๑
 เบนพระสนม ๘๒
 กิเบณธรรมดาทปดาจะห้ามหวง ๘๓
 แต่นางไม่ยอมฟัง ๘๔
 บิดาจึงยก
 นิยายเล่าให้ฟังเป็นนันทานชวน ๘๕
 ใจความว่า

การครึ่งหนึ่ง ๘๖
 กหบดคนหนึ่งเลี้ยงวัวและลาไว้อย่างละตัว ๘๗
 วันหนึ่งได้
 ยืนสัตว์ทั้งสองพูดกัน ๘๘
 โดยลากล่าวติเตียนวัวว่า ๘๙
 โง่งมง่ายปล่อยให้เขาใช้ลากไถ
 เหน็ดเหนื่อย ๙๐
 อาหารที่เขาให้ก็ไม่ประณีต ๙๑
 ไม่เหมือนลาซึ่งเขาใช้แต่เข้าไปพระ
 เเพียงชั่วคราวคราวเท่านั้น ๙๒
 ลาแนะนำวัวให้สร้างทำพิษโดยนอนเจ็บเสีย ๙๓
 รังขน
 วัวทำตาม ๙๔
 คนเลี้ยงไม่รู้บอกให้อาหารวัวให้ดีขึ้นเพราะนึกว่าเจ็บ ๙๕
 กหบดเป็น
 คนเข้าใจภาษาสัตว์รู้ต้นเหตุของเรื่องจึงสั่งให้ทรมานลาคด้วยจำกัดอาหารและใช้
 งานแทนวัว

ท่านมหาอำมาตย์ถือเอาคดีเรื่องนี้สั่งสอนบุตรว่า ๙๖
 ไม่ควรจะไปคิดอบาย
 ตำนานผู้เป็นใหญ่ ๙๗
 จึงในที่สุดก็จะลำบากแก่ตนเอง ๙๘
 นางก็ไม่ฟัง ๙๙
 และในที่สุด
 ท่านมหาอำมาตย์ก็นำนางเข้าไปถวายตามปรารถนา ๑๐๐
 นางขอเอนอึ่งสาวเข้าไป
 นอนอยู่หน้าพระแท่นบรรทมเป็นเพื่อนนาง ๑๐๑
 ครั้นเวลารุ่งเช้าจนถึงกำหนดที่จะมี
 พระราชดำรัสสั่งที่จะให้เอนางไปประหาร ๑๐๒
 นอึ่งสาวกลุกขึ้นปลุกพจนเล่านิทาน
 ให้ฟัง ๑๐๓
 เพราะจวนจะต้องจากกันไปเสียแล้ว ๑๐๔
 นางก็เล่าเรื่องค้างไว้นพระราชา
 สนพระหฤทัย ๑๐๕
 จึงโปรดให้รอกการประหารนางไว้คนหนึ่งเพื่อจะได้เล่าต่อ ๑๐๖
 โดย
 อบายดงว่านางจะสามารถผ่อนการประหารออกไปได้ถึงพันกับหนึ่งราตรี ๑๐๗
 ใน
 ที่สุดท้าวเธอพอพระหฤทัยในนางเป็นอันมาก ๑๐๘
 จึงสนความรังเกียจเคียดฉุนใน
 สตรี ๑๐๙
 ทรงยกย่องนางขึ้นไว้ในตำแหน่งพระมเหสี ๑๑๐
 การก็เรียบร้อยต่อมา.

ส่วนทางข้างไทยเรา ๑๑๑
 ในหนังสือ นนทกปกรณัม ๑๑๒
 นั้นเริ่มต้นด้วยนิทาน
 เรื่องนันทานของนางตันไตรย ๑๑๓
 กล่าวว่ายังมีพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติ

อยู่ ณ กรุงปาฏลบุตรเมื่อเสด็จออกสู่พระโรงไชย ท้าวพระยาเสนามาตย์นั่งเฝ้าอยู่
 พร้อมกัน ลำดับนั้นมเสียงน้องกลองมโหรีทักดูยคนตรแห่งกระบวนแห่อันเจ็ด
 เข้ามา บรรดาคนทออยู่ในที่เฝ้าพากันเหลียวดูหมด เป็นเหตุให้ทรงพระพิโรธ
 ทำนองว่าพวกนั้นไม่ถวายความเคารพแด่พระองค์ให้สมควร จึงมีพระราชโองการ
 สั่งแก่วิจิตรวิจารณ์หามนตร์ให้นำเอาเข้าเฝ้าเหล่าเสนาเหล่านั้นไปประหารชีวิต
 เสีย จึงวิจารณ์วิจารณ์หามนตร์ทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายหากเหลียวแลดูพราหมณ์
 กล่าวกัลยาณมาตามฤกษ์อันอุดม เพราะคติโบราณมีอยู่ว่า ในโอกาสเช่นนั้น
 พระเป็นเจ้าทั้งหลายย่อมเสด็จลงมาในตัวของบ่าวสาวคนนั้น ท้าวเธอจึงทรงกลาย
 พระพิโรธ ครั้นต่อมาปุโรหิตอาจารย์ทูลแนะนำให้พระองค์ทรงทำการวิวาหมงคล
 เช่นนั้นบ้าง จึงตรัสสั่งวิจารณ์วิจารณ์หามนตร์ ให้หานางเบญจกัลยาณเข้าไป
 ถวายวันละคนมิได้ขาด จนกว่าจะครบ ๑ ปี ให้เลือกสรรเอาแต่ลูกผู้ดี ถ้าแล
 วันใดขาดไปไซ้จะให้ลงอาชญาแก่วิจิตรวิจารณ์หามนตร์ถึงชีวิตทั้งโคตร ท่าน
 มหามนตร์หานางถวายได้ถึง ๑๕๕ คนแล้ว เพื่อยวันนั้นมีราชกิจมาก หาใคร
 ไม่ทัน นั้นเป็นทุกขอยู่ จึงนางตันไตรยผู้เป็นธิดารับอาสา แต่บิดาไม่เต็มใจ
 นางต้องเล่าเรื่องนิทานให้ฟังเรื่องหนึ่ง ในเรื่องนั้นมณฑานซ่อนอกเรื่องหนึ่งด้วย
 บิดาจึงยอมนำเข้าไปด้วย นางเข้าไปเล่นนิทานถวายคนละเรื่องอีก ๓ เรื่อง กับ
 นิทานซ่อนอก ๔ เรื่อง พระเจ้ากรุงปาฏลบุตรก็พอพระทัย ทรงยกย่องนาง โดย
 พระราชทานอภิเชกเป็นพระอัครมเหสี แล้วนางก็ลงเล่นนิทานถวายต่อไปอีก ใน
 จำพวกนิทานเหล่านั้นมอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่ให้ขอแก่นั่งสอเล่นนั้น มีใจ
 ความว่า

ยังมีทลิตทกผิวเมยคู่หนึ่ง ซอแม่โกชอนันตสมาเลียงไว้เป็นเหตุให้มั่งมี

เป็นอันมาก อยู่มานางโคนันที่ส้อออกลูกได้ชื่อว่านันทก ซึ่งเจ้าของได้ใช้จนเกิด
 ทรัพย์ศฤงคารมากมายแล้วไปซื้อวัวดำมาอีกตัวหนึ่ง ให้ชื่อว่าสัญญา เลี้ยงไว้
 คู่กัน ใช้เทียมแอกเดียวกัน ต่อมานันทกน้อยใจว่าถูกใช้ไม่เว้นว่าง ก็เกล้งทำเจ็บ
 แต่ภายหลังได้สติกลับตัวได้ นิทานดำเนินเรื่องต่อไปอีกมากมายด้วยวิธีเล่านิทาน
 ซ้อนตั้ง ๕๐ เรื่อง ในที่สุดก็ตายโดยไปปะทะกับพญาราชสีห์ในป่าหิมพานต์ด้วย
 กันทั้งสองตัว และได้ขึ้นสวรรค์ทั้งคู่

เล่ามาเท่านี้ท่านผู้อ่านคงพอเห็นได้ว่า เรื่องของอาหรับกับของไทยคง
 จะมั่วกลมเกลียวกันทีเดียวกัน หากต่างกันด้วยวิธีเล่าและอรรถาธิบายความรู้ความนิยมของ
 ผู้เล่า และอยากจะใคร่ขอให้ท่านเปรียบเทียบกับ อรรถกถาชาดก เรื่องโคนันที่-
 วิศาล ซึ่งคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องโคนันทุกอยู่ไม่น้อย ชาดกนั้นชื่อว่า กัณหาชาดก
 เป็นเรื่องท ๒๕ ในเอกนิบาต ดำเนินเรื่องว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคดำ
 สอนองคุณยายแก่ผู้เลี้ยง

เรื่องนันทกปรณัมนี้ ทางหลวงพระบางก็มี (ดู Recherches sur la
 Litterature laotienne, BEFEO, XVII 5) เป็นส่วนหนึ่งแห่งคัมภีร์เบญจปรณ
 แต่เรียก นันทปรณัม ที่เขียนว่า นันท หรือ นนท ย่อมชอบด้วยหลักภาษาดี
 กว่าของเรา ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า มุตตันไต ดูออกจะตรงกับของเราที่เริ่มด้วย
 เรื่อง นนทปรณัม ด้วยอย่างถึง "อาทิมุตตันตแห่งนางตันไตรย" ลักษณะที่พง
 สัตเกิดเป็นพิเศษก็คือ ทั้งเราทั้งหลวงพระบางใช้โครงเรื่อง ตันไตรย หรือ ตันไต
 เป็นโครงใหญ่ข้างนอก อย่างเรื่อง นางเซเหระชัต ใน พันหนักราตรของอาหรับ
 แล้วเอานิทานเบ็ดเตล็ดแทรกไว้เป็นอันมาก อรรถลักษณะหนึ่งทพงสเกิดก็คือ ทั้ง

เราทั้งหลายจงพระบางจิตนิทานแทรกเหล่านเป็นหมวดหมู่ ทำนองบัญญัติขึ้นตรของ
อินเดีย ต่างกับทางอาหรับซึ่งเล่าไปตามบุญตามกรรม ไม่มีการแบ่งสันปันหมวด

ข้าพเจ้าจึงเห็นทางสันนิษฐานว่า รูปเดิมของนิทานเหล่านางจะใกล้เคียง
ข้างแบบอินเดีย เมื่อเล่ากันไปแปลกันไปก็ห่างแบบเดิมออกไปทุกทีจนเหลือที่
เหมือนกันอยู่สองลักษณะ กอวرتรงรูปเป็นโครงนอกว่าด้วยนางทศยศละตนเอง
เพื่อผูกพัน กับลักษณะเล่านิทานซ้อนเป็นลำดับไป ดังได้พรรณนามา ฯ

ถวายพระพรวันเฉลิมพระชนมพรรษา

(พูดในวิทยุกรมประชาสัมพันธ์)

ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๒)

เมืองานเฉลิมพระชนมพรรษาปกกลายน์ ข้าพเจ้าได้มาพูดบทความเกี่ยว
ด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามคำเชิญของกรมโฆษณาการ เพราะขณะนั้นข้าพเจ้า
เพิ่งกลับมาใหม่ ๆ จากที่ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ เมืองโลซันน์ บนครม
โฆษณาการขอให้ข้าพเจ้าพูดอีก ความจริงในระหว่างขบบถแล้วมาข้าพเจ้าก็ไม่ได้
ได้เฝ้าเห็นอีก ย่อมไม่มีเรื่องใหม่อันใดที่น่าจะนำมาพูดในที่นี้ แต่โดยเหตุที่
ข้าพเจ้าเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้หน้าท้ในราชสำนัก จึงไม่รู้สึกเหมาะที่จะ
ขอตัว และยืนรับคำเชิญนั้น

พระเจ้าแผ่นดินในระบอบรัฐธรรมนูญเป็นองค์การสำคัญที่สุดองค์การ
หนึ่ง ดังท่านผู้ฟังจะเห็นได้จากมาตรา ๕ แห่งรัฐธรรมนูญซึ่งกล่าวว่า “องค์พระ
มหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” ดังนี้
และปรากฏในมาตราต่อ ๆ ไปว่า ทรงเป็นพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภก ทรง
ใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และตุลาการทางองค์การสำคัญอื่น ๆ อัน
ระบุไว้ชัดแจ้ง นอกจากนั้นยังทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพผู้บังคับบัญชาสูงสุดของ
ทหารทั้งปวง ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และยังทรงมีกิจอื่น ๆ อีก

แต่ตามทัศนะของข้าพเจ้า ลักษณะที่สำคัญที่สุดของพระเจ้าแผ่นดินนั้น
อยู่ที่ท่านเป็นผู้เหนือพรรคพวกใด ๆ ท่านถือตำแหน่งของท่านโดยสืบสันตติวงศ์
พระสกุลของท่านย่อมประกันพระเกียรติ พระเกียรติประกันท่านจากความลำเอียง
หรือทุจริตใด ๆ ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงเป็นครุฑานิชบุคค

ท่านผู้ฟังหลายคนคงเคยได้ยินเขากล่าวกันว่า ข้าในพระราชสำนักย่อม
ประจบสอพลอ เพราะไม่มีความรู้ทางอื่น ข้าพเจ้าเอง ทงทไฉนความขონมา
มาก ก็ยังภาคภูมิใจอยู่เสมอที่ได้ผ่านชีวิตส่วนใหญ่มาในพระราชสำนัก แม้ตั้งแต่
อายุเพียงขวบเดียว ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ในพระบรมมหาราชวังในรัชกาลที่ห้าจนตลอด
ปฐมวัยขึ้นต้น ได้เห็นพระเจ้าแผ่นดินจนชินตาตลอดจนลูกท่านเมียท่าน จนไม่
นึกกลัวท่านแม่แต่สักนิด ท่านก็ทรงพระกรุณาทั้ทหาย ในเวลาเสด็จลงเสวยและ
ทรงเล่นกับพระราชโอรสธิดา ข้าพเจ้าและเด็กอื่น ๆ เช่นข้าพเจ้าอีกหลายคนก็
พลอยห้อยท้ายเข้าไปด้วย ครั้นข้าพเจ้าเติบโตขึ้นท่านก็พระราชทานพระมหากรุณา
ให้ไปเรียนเมืองนอก เมื่อท่านเสด็จไปถึงประเทศอังกฤษที่ข้าพเจ้าอยู่ ก็ทรง
ปราศรัยสวทศเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าจึงรักและนับถือท่าน แต่จะแยกว่าในฐานะ
ผู้ใหญ่หรือในฐานะพระเจ้าแผ่นดินก็แยกไม่ออก ความรู้สึกมันปน ๆ กันไป

ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าย้ายจากหน้าทิมหาดไทยที่อยู่ชานเมืองมาอยู่กรมราช
เลขาธิการ ซึ่งสงเคราะห์อยู่ในเกณฑ์ราชสำนัก ข้าพเจ้าก็ตั้งหน้าจลองพระเดช
พระคุณตามหน้าที่ แม้จะมีใครได้เข้าไปเฝ้าเห็นใกล้พระองค์บ่อย ๆ นักเท่าที่
ตำแหน่งราชการของข้าพเจ้าอาจพาเข้าไปได้ก็ดี ข้าพเจ้าก็นคงจรรจงกตและเบ

ห้วงพระองค์ท่าน ยิ่งกว่าที่เคยมารู้สึกต่อนายใด ๆ ที่ข้าพเจ้าเคยรับราชการได้บังคับ
บัญชามา ด้วยท่านทรงพระกรุณาต่อข้าพเจ้าเป็นนานปีการ

ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ชื่นเดิมข้าพเจ้าไม่คุ้นเคยกับท่านเลย แต่ด้วยมี
ตำแหน่งเป็นราชเลขา เมื่อทำงานใกล้ชิดกัน ๆ ไปก็บังเกิดความรักความนับถือ
ในพระราชอัธยาศัยอันสงบเสงี่ยมและสุจริตอันยิ่งยวดของท่าน

ครั้นเมื่อข้าพเจ้าพ้นจากราชการไปแล้วหลายปี ยังได้มีโอกาสดูเฝ้าเห็น
คุ้นเคยกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ปัจจุบันบ้างเป็นเวลาเล็กน้อย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ นั้นข้าพเจ้าได้เฝ้าเห็นเมื่อเสด็จ
เข้ามาตอนท้าย ก็เห็นว่าท่านอ่อนโยนน่ารัก ทั้งท่านเฝ้าพระราชหฤทัยในตำแหน่ง
หน้าที่ของท่าน ไว้ว่างพระองค์เหมาะสมพองาม

ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ข้าพเจ้าได้เฝ้าตอนที่
เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ต่อมาท่านมีพระราชหฤทัยอารี ตรัสชวน
ให้ไปเที่ยวประเทศสวิตส์ เฝ้าอยู่ในระยะนั้นข้าพเจ้าต้องกลับเข้าไปรับราชการอีก
และประธานคณะผู้สำเร็จราชการในเวลานั้นโปรดให้ข้าพเจ้าออกไปเฝ้าด้วยกิจ
ราชการ จึงได้มีโอกาสรู้จักพระราชอัธยาศัยดีขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่า พระเจ้า
แผ่นดินของเราพระองค์นี้เป็นบุคคลฉลาด ทรงสันถัดในการใช้พระหัตถ์โดยเฉพาะ
เช่น ทรงต่อเรือ ถ่ายรูป และขับรถยนต์ เป็นต้น

ความวิสาสะที่ได้มีโอกาสรับพระราชทานจากพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระ
องค์นั้นได้ทำให้ข้าพเจ้าเสื่อมคลายความมั่นใจเลยว่า พระมหากษัตริย์ไทยทรงมี

หน้าที่สำคัญที่จะกระทำเพื่อความดีความงามของชาติ แม้ในระบอบประชาธิปไตย
ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

วันนี้เป็นวันตรงกับวันพระบรมราชสมภพ เมื่อกรมโฆษณาการได้ให้
ข้าพเจ้ามาพูดแล้วดังนี้ ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสชักชวนท่านทั้งหลายให้ช่วยกัน
ถวายพระพร ให้ทรงพ้นจากพระอาการประชวรซึ่งครอบคลุมาช้านาน จงทรง
พระเกษมสำราญสิริสวัสดิ์ ทรงดำรงรัตนราชสุริย ทรงสมบุรณ์ด้วยพระสติ
หนักแน่น และเจริญยิ่งๆ ด้วยพระปัญญา สามารถจะทรงพาอเนกนิกรไปสู่ความ
สงบสุขทุกเมื่อ เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ากับการรักชาติ

(พูดในวิทยุ อ.ส. พุทธศักราช พ.ศ. ๒๔๙๕)

เมื่อ ๒๓ ปีมาแล้ว พระเจ้าแผ่นดินของเราได้เสด็จสวรรคตลงพระองค์หนึ่ง ความเกิดความตายของคนย่อมเป็นของธรรมดาซึ่งไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงได้ แต่เหตุไฉนเราจึงใส่ใจกันนักที่จะจำวันที่ ๒๕ พุทธศักราชนี้ไว้เล่า ?

การทูลขอตั้งขอถามนชน ก็เพราะไทยเราในปัจจุบันยังสนใจวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นได้จากการทำบุญของหมู่คณะต่าง ๆ เช่นที่โรงเรียนวชิราวุธและทิวติวรรณเวศ จากงานวชิราวุธานุสรณ์ และโดยเฉพาะจากรัฐพิธีของชาติซึ่งเคยทำมาและจะได้ทำกันอีกในภายวัน ณ พระบรมรูปที่มมสวนลุมพิน

รัฐพิธีเองเป็นขอทูลขอเจ้าอยู่จะเน้นความในท่นเพราะเป็นงานของชาติทั้งชาติ ทำขึ้นด้วยความกตัญญูทตเวทต่อพระองค์ เมื่อหวนระลึกถึงพระราชกิจและพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าแล้ว เราย่อมเห็นได้ว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เรชาวไทยจะระลึกถึงพระเดชพระคุณของท่าน เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นเป็นผู้ทรงชวนชวนยังนักที่จะปลุกฝังความรู้สึกรักชาติให้แพร่หลายทั่วไปในหมู่ปวงชนชาวไทย โดยทรงบำเพ็ญด้วยพระองค์เองและทรงหาโอกาสอบรมสั่งสอนเป็นประการต่างๆ ดังจะได้ยกตัวอย่างมาประกอบต่อไปบ้าง

แต่ก่อนที่จะทำดังนี้ จะขอทำความเข้าใจเสียหน่อยว่าการรักษาดิน
ข้าพเจ้ามีใตตั้งใจจะพูดว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ เป็นผู้ทรงรเริ่มชนเป็น
ปฐม เพราะการรักษาดินได้มามาก่อนแล้ว เช่น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ทรงกรวญถึงบ้านเมืองและประชาชน
ครั้งเสด็จไปรบพม่าที่ท่าดินแดงว่า

ด้วยเดชะบารมีที่ทามา

ตั้งใจจะอุประถัมภก

ยอยกพระพุทธศาสนา

จะป้องกันขอบขันฑสีมา

รักษาประชาชนและมนตรี

(จากนิราศท่าดินแดง)

กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แม้ทรงท้อพระทัยในการที่จะทรงพระ
นิพนธ์ “ สมุทโฆษคำฉันท์ ” ต่อไป แต่ก็กลับ “ มุมานะหฤทัย ” ขึ้นมาอีกใน
รัชกาลที่ ๓ เพราะทรงอายุที่จะปล่อยให้เห็นกันไปว่าสยามหมดคนึกแต่งแล้ว ดังได้
ทรงไว้ว่า

บัดข้าพเจ้าพากเพียรแถลง พลาดพลั้งยังแถลง

บเคล่าบคล่องว่องไว

โดยมุมานะหฤทัย

อดสูดูไชยย

กวีภาแล้งแหล่งสยาม

(สมุทโฆษคำฉันท์)

ต่อจากนั้นมาเราจะหาหลักฐานอันจักแสดงความรักชาติได้มากมาย
จากหนังสือต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่สี่และที่ห้า ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องยกมากล่าว
ในที่นี้

เมื่อได้ทำความเข้าใจกันกับท่านผู้ฟังแล้วดังนี้จะขอพูดต่อไปว่า พระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีส่วนอย่างไรในการปลูกฝังความรักชาติให้
แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จำเดิมแต่พระองค์เสด็จขึ้นเสวยราชย์ก็ได้ทรงใฝ่พระราชหฤทัย
ในเรื่องนี้เรื่อยมา จึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกิจต่าง ๆ อาทิคือ ได้ทรงตั้งจุฬ
าลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยทุนที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปสมเด็จพระบรม
ชนกนาถ ได้ทรงตั้งระเบียบนามสกุล ได้ทรงสนับสนุนการศึกษาหลายทาง
ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวงในกรุงเทพฯ ฯ แห่ง
หนึ่ง และที่นครเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง ให้เป็นโรงเรียนกินนอน แล้วทรงรับ
โรงเรียนราชวิทยาลัยจากรัฐบาลมาไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วยอีกแห่งหนึ่ง ได้
ทรงสละสิทธิพระมหากษัตริย์จะไม่ต้องทรงเสวยภาษาอากรใด ๆ เป็นต้น

นอกจากการบำเพ็ญพระราชกิจดังกล่าวมานี้ ยังได้ทรงอบรมสั่งสอน
คนไทยเป็นอเนกประการ เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นค่าที่ทรงสั่งสอนนี้ จะขอคัด
พระบรมราโชวาทมาอ่านดังต่อไปนี้ —

“ผู้หวังดีต่อชาติต่อคณะและต่อบ้านเมืองที่เราได้อาศัยเป็นความ
สุขอยู่นี้ จำเป็นที่จะต้องตัดความปรารถนาทะเยอทะยานในที่ซึ่งไม่ควร
ทะเยอทะยาน ควรตั้งใจทุกคนแต่เพียงว่าเราอยู่ในตำแหน่งนี้ หน้าที่นั้นจะ
เป็นตำแหน่งสูงหรือต่ำก็ตาม เปรียบความเหมือนว่า ถ้าเขาใช้บอกว่าให้
กวาดประตู กวาดกระได กวาดถนน ให้ทำหน้าที่นั้นนั้นให้ดีที่สุดที่จะเป็น

ได้ ถนนที่เขาให้กวาดกวาดให้เตียน อย่ามัวไปนึกว่าทำไมเราจึงไปกวาด ถนน คนโน้นทำไมเขาทำการดี ๆ แล้วเราทิ้งการงานของเราเสียมัวอิจฉา ริษยา ถ้าคนทำการเช่นนั้นแล้วไม่ว่าจะทำการกวาดถนนหรือทำอะไร เมื่อถึง เวลาคับขันเข้าแล้วจะต้องปราชัยพ่ายแพ้เขา เพราะเหตุที่ไม่มีใครทำหน้าที่ ของตัวโดยหวังประโยชน์ทั่วไป มัวมุ่งแต่ประโยชน์โดยเฉพาะ แท้จริงถ้า คนทุกคนจะทำการ สำหรับ แต่ เฉพาะหาความชอบ ความบำเหน็จและหา เกียรติคุณเช่นนั้นแล้ว ขอนั้นจะเป็นข้อที่ทำให้เสื่อมเสียประโยชน์”

จากพระบรมราโชวาทในการชุมพลเสือป่าในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๔๕๖

อีกโอกาสหนึ่งพระราชทานพระบรมราโชวาทดังนี้ -

“ชาวเราควรรู้ความจริง เมื่อถึงเวลาจำเป็น ควรยอม เสียสละทรัพย์สินสมบัติญาติพี่น้อง บุตรภรรยาที่สุดจนชีวิต เพื่อรักษาความเป็น ไทยของเรา แต่การเสียสละเช่นนั้นจะยอมเสียเป็นการเฉพาะตัวเพราะนาย สั่งนั้นไม่เป็นที่ต้องพระราชประสงค์ จะเสียสละต้องเข้าใจว่าเสียสละ เพราะเหตุใด เมื่อมีข้าศึกศัตรูมาเบียดเบียน ถ้าเราไม่ต่อสู้แล้วก็สูญเสียชื่อ ไม่มีชาติไทย ถึงจะมีก็แต่ชื่อไม่ใช่ความเป็นไทยแท้ เมื่อเวลานายเขาให้เข้าไปประจัญบานกับข้าศึก เราเข้าไปเพราะนายสั่งหรือ? ไม่ใช่ เพราะ เราจะรักษาชาติของเรา เจดีย์สถานสำคัญเช่นที่เมืองอนและพระมหาธาตุนี้ บุยาตายายให้แก่เราทั้งหลายเป็นของมรดก เราจะไม่รักษาหรือ? ต้องไม่ ยอม ความคิดนี้ควรฝังใจเราอยู่เสมอ”

จากพระบรมราโชวาทพระราชทานที่เมืองนครศรีธรรมราช ๒๔๕๘

ในที่สุดนี้ ขออ้างพระราชนิพนธ์ซึ่งกษัตริย์เราอยู่เสมอในเวลานี้ ว่า

หากสยามยังอยู่ยัง

ยืนยง

เราก็เหมือนอยู่คง

ชัดด้วย

หากสยามพินาศลง

ไทยอยู่ ได้ฤ

เราก็เหมือนมอดม้วย

สุดสิ้นสกุลไทย

ถวายพระพรในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

(พูดในวิทยุ กรมประชาสัมพันธ์ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕)

ว^๑าร^๒อน^๓เบ^๔น^๕ม^๖ง^๗ค^๘ล^๙ส^{๑๐}ม^{๑๑}ย^{๑๒}ท^{๑๓}พ^{๑๔}ระ^{๑๕}ช^{๑๖}น^{๑๗}ว^{๑๘}าร^{๑๙}พ^{๒๐}ระ^{๒๑}บ^{๒๒}า^{๒๓}ท^{๒๔}ส^{๒๕}ม^{๒๖}เด^{๒๗}จ^{๒๘}พ^{๒๙}ระ^{๓๐}เจ^{๓๑}า^{๓๒}ย^{๓๓}อ^{๓๔}ห^{๓๕}ว^{๓๖}เ^{๓๗}ย^{๓๘}น^{๓๙}
มา^{๔๐}บ^{๔๑}ร^{๔๒}ร^{๔๓}จ^{๔๔}บ^{๔๕}ค^{๔๖}ร^{๔๗}บ^{๔๘}ร^{๔๙}อ^{๕๐}บ^{๕๑}ใน^{๕๒}ว^{๕๓}น^{๕๔}น^{๕๕} ย^{๕๖}อ^{๕๗}ม^{๕๘}เบ^{๕๙}น^{๖๐}โ^{๖๑}ก^{๖๒}า^{๖๓}ส^{๖๔}อ^{๖๕}น^{๖๖}ท^{๖๗}ว^{๖๘}ร^{๖๙}า^{๗๐}ษ^{๗๑}า^{๗๒}ฐ^{๗๓}ร^{๗๔}พ^{๗๕}ล^{๗๖}เม^{๗๗}อ^{๗๘}ง^{๗๙}จะ^{๘๐}พ^{๘๑}ง^{๘๒}ช^{๘๓}น^{๘๔}ช^{๘๕}ม^{๘๖}
โ^{๘๗}ส^{๘๘}ม^{๘๙}น^{๙๐}ัส^{๙๑} เพราะ^{๙๒}เร^{๙๓}า^{๙๔}ไ^{๙๕}ด้^{๙๖}ร^{๙๗}ับ^{๙๘}ค^{๙๙}ว^{๑๐๐}า^{๑๐๑}ร^{๑๐๒}ม^{๑๐๓}เ^{๑๐๔}ย^{๑๐๕}เ^{๑๐๖}น^{๑๐๗}ก^{๑๐๘}า^{๑๐๙}ย^{๑๑๐}ไ^{๑๑๑}้^{๑๑๒}พ^{๑๑๓}ระ^{๑๑๔}บ^{๑๑๕}ร^{๑๑๖}ม^{๑๑๗}โ^{๑๑๘}ฬ^{๑๑๙}ี^{๑๒๐}ส^{๑๒๑}ม^{๑๒๒}ก^{๑๒๓}า^{๑๒๔}ร^{๑๒๕}เ^{๑๒๖}ห^{๑๒๗}ง^{๑๒๘}พ^{๑๒๙}ระ^{๑๓๐}บ^{๑๓๑}ร^{๑๓๒}า^{๑๓๓}ร^{๑๓๔}า^{๑๓๕}
ว^{๑๓๖}ง^{๑๓๗}ศ^{๑๓๘}ั^{๑๓๙}น^{๑๔๐}น^{๑๔๑}ด^{๑๔๒}ิ^{๑๔๓}ย^{๑๔๔}บ^{๑๔๕}ั^{๑๔๖}บ^{๑๔๗} น^{๑๔๘}ั^{๑๔๙}บ^{๑๕๐}เ^{๑๕๑}ด^{๑๕๒}ะ^{๑๕๓}พ^{๑๕๔}ระ^{๑๕๕}บ^{๑๕๖}า^{๑๕๗}ท^{๑๕๘}ส^{๑๕๙}ม^{๑๖๐}เด^{๑๖๑}จ^{๑๖๒}พ^{๑๖๓}ระ^{๑๖๔}พ^{๑๖๕}ุ^{๑๖๖}ท^{๑๖๗}ห^{๑๖๘}ย^{๑๖๙}อ^{๑๗๐}ด^{๑๗๑}พ^{๑๗๒}า^{๑๗๓}พ^{๑๗๔}า^{๑๗๕}โล^{๑๗๖}ก^{๑๗๗}ไ^{๑๗๘}้^{๑๗๙}
ท^{๑๘๐}ร^{๑๘๑}ง^{๑๘๒}เบ^{๑๘๓}น^{๑๘๔}ก^{๑๘๕}ำ^{๑๘๖}ล^{๑๘๗}ง^{๑๘๘}ส^{๑๘๙}ำ^{๑๙๐}ค^{๑๙๑}ัญ^{๑๙๒}ข^{๑๙๓}อ^{๑๙๔}ง^{๑๙๕}ส^{๑๙๖}ม^{๑๙๗}เด^{๑๙๘}จ^{๑๙๙}พ^{๒๐๐}ระ^{๒๐๑}เจ^{๒๐๒}า^{๒๐๓}ก^{๒๐๔}ร^{๒๐๕}ุ^{๒๐๖}ง^{๒๐๗}น^{๒๐๘}บ^{๒๐๙}ู^{๒๑๐}ร^{๒๑๑}เ^{๒๑๒}น^{๒๑๓}การ^{๒๑๔}ก^{๒๑๕}ุ^{๒๑๖}ชา^{๒๑๗}ต^{๒๑๘}บ^{๒๑๙}ำ^{๒๒๐}น^{๒๒๑}เ^{๒๒๒}ม^{๒๒๓}อ^{๒๒๔}ง^{๒๒๕}ให้^{๒๒๖}ป^{๒๒๗}ล^{๒๒๘}ด^{๒๒๙}แ^{๒๓๐}ก^{๒๓๑}
เ^{๒๓๒}ห^{๒๓๓}ง^{๒๓๔}ค^{๒๓๕}ว^{๒๓๖}า^{๒๓๗}ป^{๒๓๘}ก^{๒๓๙}ร^{๒๔๐}อ^{๒๔๑}ง^{๒๔๒}ของ^{๒๔๓}ต^{๒๔๔}ำ^{๒๔๕}า^{๒๔๖}ต^{๒๔๗}ิ^{๒๔๘} พ^{๒๔๙}น^{๒๕๐}พ^{๒๕๑}อ^{๒๕๒}ิส^{๒๕๓}ร^{๒๕๔}า^{๒๕๕}พ^{๒๕๖}ให้^{๒๕๗}แ^{๒๕๘}ก^{๒๕๙}า^{๒๖๐}ต^{๒๖๑}ิ^{๒๖๒}ไทย^{๒๖๓}ด^{๒๖๔}ิ^{๒๖๕}ย^{๒๖๖}เ^{๒๖๗}ก^{๒๖๘}ำ^{๒๖๙}จ^{๒๗๐}ัด^{๒๗๑}เส^{๒๗๒}ย^{๒๗๓}น^{๒๗๔}ห^{๒๗๕}น^{๒๗๖}า^{๒๗๗}
ศ^{๒๗๘}ั^{๒๗๙}ต^{๒๘๐}ร^{๒๘๑}ท^{๒๘๒}ัง^{๒๘๓}ก^{๒๘๔}า^{๒๘๕}ย^{๒๘๖}น^{๒๘๗}อ^{๒๘๘}ก^{๒๘๙}า^{๒๙๐}ย^{๒๙๑}ใน^{๒๙๒} แม^{๒๙๓}เ^{๒๙๔}น^{๒๙๕}ค^{๒๙๖}ร^{๒๙๗}ัง^{๒๙๘}ห^{๒๙๙}เ^{๓๐๐}ห^{๓๐๑}ง^{๓๐๒}ร^{๓๐๓}ั^{๓๐๔}ก^{๓๐๕}า^{๓๐๖}ล^{๓๐๗}ส^{๓๐๘}ม^{๓๐๙}เด^{๓๑๐}จ^{๓๑๑}พ^{๓๑๒}ระ^{๓๑๓}เจ^{๓๑๔}า^{๓๑๕}ก^{๓๑๖}ร^{๓๑๗}ุ^{๓๑๘}ง^{๓๑๙}น^{๓๒๐}บ^{๓๒๑}ู^{๓๒๒}ร^{๓๒๓}เ^{๓๒๔}น^{๓๒๕}
เว^{๓๒๖}ล^{๓๒๗}า^{๓๒๘}ท^{๓๒๙}พ^{๓๓๐}ระ^{๓๓๑}เจ^{๓๓๒}า^{๓๓๓}เ^{๓๓๔}ฝ^{๓๓๕}เ^{๓๓๖}น^{๓๓๗}ด^{๓๓๘}ิ^{๓๓๙}ท^{๓๔๐}ร^{๓๔๑}ง^{๓๔๒}ร^{๓๔๓}ับ^{๓๔๔}ค^{๓๔๕}ว^{๓๔๖}า^{๓๔๗}เบ^{๓๔๘}ย^{๓๔๙}ด^{๓๕๐}เบ^{๓๕๑}ย^{๓๕๒}น^{๓๕๓}ท^{๓๕๔}า^{๓๕๕}ง^{๓๕๖}พ^{๓๕๗}ระ^{๓๕๘}อ^{๓๕๙}น^{๓๖๐}า^{๓๖๑}ม^{๓๖๒}ัย^{๓๖๓} พ^{๓๖๔}ระ^{๓๖๕}บ^{๓๖๖}า^{๓๖๗}ท^{๓๖๘}ส^{๓๖๙}ม^{๓๗๐}เด^{๓๗๑}จ^{๓๗๒}
พ^{๓๗๓}ระ^{๓๗๔}พ^{๓๗๕}ุ^{๓๗๖}ท^{๓๗๗}ห^{๓๗๘}ย^{๓๗๙}อ^{๓๘๐}ด^{๓๘๑}พ^{๓๘๒}า^{๓๘๓} ฯ ผู้^{๓๘๔}ท^{๓๘๕}ร^{๓๘๖}ง^{๓๘๗}ด^{๓๘๘}ำ^{๓๘๙}ร^{๓๙๐}ง^{๓๙๑}ด^{๓๙๒}ำ^{๓๙๓}เ^{๓๙๔}า^{๓๙๕}น^{๓๙๖}ง^{๓๙๗}อ^{๓๙๘}ั^{๓๙๙}ค^{๔๐๐}ร^{๔๐๑}ม^{๔๐๒}ห^{๔๐๓}า^{๔๐๔}เส^{๔๐๕}นา^{๔๐๖}บ^{๔๐๗}ด^{๔๐๘}เ^{๔๐๙}น^{๔๑๐}ค^{๔๑๑}ร^{๔๑๒}ิ^{๔๑๓}น^{๔๑๔}ก^{๔๑๕}ไ^{๔๑๖}้^{๔๑๗}ด^{๔๑๘}เ^{๔๑๙}ส^{๔๒๐}น^{๔๒๑}อ^{๔๒๒}
พ^{๔๒๓}ระ^{๔๒๔}เด^{๔๒๕}ช^{๔๒๖}พ^{๔๒๗}ระ^{๔๒๘}ค^{๔๒๙}ณ^{๔๓๐}เ^{๔๓๑}อ^{๔๓๒}ก^{๔๓๓}ร^{๔๓๔}า^{๔๓๕}ส^{๔๓๖}ง^{๔๓๗}ค^{๔๓๘}ร^{๔๓๙}า^{๔๔๐}ม^{๔๔๑}เ^{๔๔๒}ท^{๔๔๓}น^{๔๔๔}พ^{๔๔๕}ระ^{๔๔๖}อ^{๔๔๗}ง^{๔๔๘}ค^{๔๔๙}ด^{๔๕๐}เ^{๔๕๑}ล^{๔๕๒}อ^{๔๕๓}ด^{๔๕๔}มา^{๔๕๕}จ^{๔๕๖}น^{๔๕๗}ส^{๔๕๘}า^{๔๕๙}ม^{๔๖๐}า^{๔๖๑}ร^{๔๖๒}ั^{๔๖๓}ก^{๔๖๔}ษ^{๔๖๕}า^{๔๖๖}พ^{๔๖๗}ระ^{๔๖๘}บ^{๔๖๙}ร^{๔๗๐}ม^{๔๗๑}
เด^{๔๗๒}ช^{๔๗๓}า^{๔๗๔}น^{๔๗๕}ภ^{๔๗๖}า^{๔๗๗}พ^{๔๗๘}และ^{๔๗๙}ช^{๔๘๐}อ^{๔๘๑}เ^{๔๘๒}ล^{๔๘๓}ย^{๔๘๔}ง^{๔๘๕}ของ^{๔๘๖}ช^{๔๘๗}า^{๔๘๘}ต^{๔๘๙}ิ^{๔๙๐}ไทย^{๔๙๑}ไ^{๔๙๒}้^{๔๙๓}ด^{๔๙๔}เ^{๔๙๕}ย^{๔๙๖}ได้^{๔๙๗}ด^{๔๙๘}ิ^{๔๙๙}ย^{๕๐๐}ส^{๕๐๑}ม^{๕๐๒}บ^{๕๐๓}ร^{๕๐๔}ณ^{๕๐๕} น^{๕๐๖}อ^{๕๐๗}ก^{๕๐๘}า^{๕๐๙}น^{๕๑๐}น^{๕๑๑}เ^{๕๑๒}ม^{๕๑๓}อ^{๕๑๔}ก^{๕๑๕}ด^{๕๑๖}ก^{๕๑๗}บ^{๕๑๘}ก^{๕๑๙}ฏ^{๕๒๐}ก^{๕๒๑}น^{๕๒๒}
ม^{๕๒๓}เ^{๕๒๔}ย^{๕๒๕}ช^{๕๒๖}ว^{๕๒๗}ง^{๕๒๘}ซ^{๕๒๙}ิง^{๕๓๐}พ^{๕๓๑}ระ^{๕๓๒}ร^{๕๓๓}า^{๕๓๔}ช^{๕๓๕}า^{๕๓๖}น^{๕๓๗}า^{๕๓๘}จ^{๕๓๙}และ^{๕๔๐}ท^{๕๔๑}ำ^{๕๔๒}ท^{๕๔๓}เ^{๕๔๔}ห^{๕๔๕}ม^{๕๔๖}อ^{๕๔๗}น^{๕๔๘}ห^{๕๔๙}น^{๕๕๐}ง^{๕๕๑}จะ^{๕๕๒}ร^{๕๕๓}ว^{๕๕๔}บ^{๕๕๕}ร^{๕๕๖}ัด^{๕๕๗}เ^{๕๕๘}า^{๕๕๙}พ^{๕๖๐}ระ^{๕๖๑}ร^{๕๖๒}า^{๕๖๓}ช^{๕๖๔}บ^{๕๖๕}ล^{๕๖๖}ด^{๕๖๗}ก^{๕๖๘}น^{๕๖๙}น^{๕๗๐}
พ^{๕๗๒}ระ^{๕๗๓}บ^{๕๗๔}า^{๕๗๕}ท^{๕๗๖}ส^{๕๗๗}ม^{๕๗๘}เด^{๕๗๙}จ^{๕๘๐}พ^{๕๘๑}ระ^{๕๘๒}พ^{๕๘๓}ุ^{๕๘๔}ท^{๕๘๕}ห^{๕๘๖}ย^{๕๘๗}อ^{๕๘๘}ด^{๕๘๙}พ^{๕๙๐}า^{๕๙๑} ฯ ก^{๕๙๒}ิ^{๕๙๓}ไ^{๕๙๔}้^{๕๙๕}เส^{๕๙๖}ด^{๕๙๗}ิ^{๕๙๘}จ^{๕๙๙}เ^{๖๐๐}า^{๖๐๑}ม^{๖๐๒}า^{๖๐๓}ก^{๖๐๔}บ^{๖๐๕}ำ^{๖๐๖}น^{๖๐๗}เ^{๖๐๘}ม^{๖๐๙}อ^{๖๑๐}ง^{๖๑๑}ไ^{๖๑๒}้^{๖๑๓}ด^{๖๑๔}เ^{๖๑๕}ย^{๖๑๖}
เส^{๖๑๗}น^{๖๑๘}า^{๖๑๙}ม^{๖๒๐}า^{๖๒๑}ต^{๖๒๒}ย^{๖๒๓}ร^{๖๒๔}า^{๖๒๕}ช^{๖๒๖}บ^{๖๒๗}ริ^{๖๒๘}พ^{๖๒๙}า^{๖๓๐}ร^{๖๓๑}ท^{๖๓๒}ง^{๖๓๓}ป^{๖๓๔}ว^{๖๓๕}ง^{๖๓๖}ต^{๖๓๗}ล^{๖๓๘}อ^{๖๓๙}ด^{๖๔๐}จ^{๖๔๑}น^{๖๔๒}ป^{๖๔๓}ระ^{๖๔๔}ชา^{๖๔๕}ร^{๖๔๖}า^{๖๔๗}ษ^{๖๔๘}า^{๖๔๙}ฐ^{๖๕๐}ร^{๖๕๑}ไ^{๖๕๒}้^{๖๕๓}ด^{๖๕๔}เ^{๖๕๕}ย^{๖๕๖}เ^{๖๕๗}น^{๖๕๘}ก^{๖๕๙}ว^{๖๖๐}า^{๖๖๑}เ^{๖๖๒}้^{๖๖๓}ก^{๖๖๔}ัน^{๖๖๕}น^{๖๖๖}า^{๖๖๗}ว^{๖๖๘}่^{๖๖๙}ต^{๖๗๐}อ^{๖๗๑}ง^{๖๗๒}เ^{๖๗๓}ิ^{๖๗๔}ญ^{๖๗๕}
เส^{๖๗๖}ด^{๖๗๗}ิ^{๖๗๘}ท^{๖๗๙}ำ^{๖๘๐}น^{๖๘๑}ข^{๖๘๒}น^{๖๘๓}ค^{๖๘๔}ร^{๖๘๕}อ^{๖๘๖}ง^{๖๘๗}ร^{๖๘๘}า^{๖๘๙}ช^{๖๙๐}ส^{๖๙๑}ม^{๖๙๒}บ^{๖๙๓}ด^{๖๙๔}เ^{๖๙๕}ย^{๖๙๖}เ^{๖๙๗}ล^{๖๙๘}ย^{๖๙๙} เพราะ^{๗๐๐}เบ^{๗๐๑}น^{๗๐๒}เว^{๗๐๓}ล^{๗๐๔}า^{๗๐๕}ค^{๗๐๖}ั^{๗๐๗}บ^{๗๐๘}ั^{๗๐๙}น^{๗๑๐}จ^{๗๑๑}ำ^{๗๑๒}เ^{๗๑๓}น^{๗๑๔}แ^{๗๑๕}ท^{๗๑๖}ห^{๗๑๗}พ^{๗๑๘}ระ^{๗๑๙}
ม^{๗๒๒}ห^{๗๒๓}า^{๗๒๔}ก^{๗๒๕}ษ^{๗๒๖}ต^{๗๒๗}ร^{๗๒๘}ย^{๗๒๙}จ^{๗๓๐}ก^{๗๓๑}ต^{๗๓๒}อ^{๗๓๓}ง^{๗๓๔}น^{๗๓๕}ำ^{๗๓๖}ช^{๗๓๗}า^{๗๓๘}ด^{๗๓๙}ว^{๗๔๐}ย^{๗๔๑}พ^{๗๔๒}ระ^{๗๔๓}อ^{๗๔๔}ง^{๗๔๕}ค^{๗๔๖}เ^{๗๔๗}อ^{๗๔๘}ง^{๗๔๙} พ^{๗๕๒}ระ^{๗๕๓}บ^{๗๕๔}า^{๗๕๕}ท^{๗๕๖}ส^{๗๕๗}ม^{๗๕๘}เด^{๗๕๙}จ^{๗๖๐}พ^{๗๖๑}ระ^{๗๖๒}พ^{๗๖๓}ุ^{๗๖๔}ท^{๗๖๕}ห^{๗๖๖}ย^{๗๖๗}อ^{๗๖๘}ด^{๗๖๙}พ^{๗๗๐}า^{๗๗๑} ฯ จ^{๗๗๒}ิ^{๗๗๓}น^{๗๗๔}

ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติและได้ทรงฟื้นฟูภาวะของชาติบ้านเมืองทุกทาง เพราะ
ในเวลาที่แล้วมาในรัชกาลก่อนไม่มีโอกาสจะฟื้นฟูภาวะใด ๆ ได้ด้วยติดงานพระ
ราชสงครามอยู่ตลอดเวลา

ครั้นถึงสมัยที่มหาอำนาจอัสตงกดเข้าถือสิทธิปกครองชาติต่าง ๆ ใน
บูรพาทิศหลายแห่งด้วยกันจนเกือบทั่วทั้งทวีปเอเชีย พระบรมราชบุรพการีใน
ราชวงศ์จักรีโดยเฉพาะในรัชกาลที่สี่และที่ห้าได้ทรงประกอบเหตุการณ์สงวนข้อ
เสียดและเกียรติศักดิ์ของชาติไทยมาได้ แม้ว่าความแตกต่างกันในระหว่างชนบ
ธกรรมนิยมประเพณีของชาวตะวันตกกับชาวตะวันออกได้เป็นเหตุให้เขาข่มอำนาจ
ชำระความคนของเขาเองในคดีบางประการเป็นระบอบนอกเหนืออาณาจักร ทำให้
ฝ่ายเราต้องคล้อยตามไปด้วยชั่วขณะเวลาก็ดี แต่พระเจ้าแผ่นดินเดิennemาทก
พระองค์จนถึงรัชกาลที่เจ็ดได้ทรงพากเพียรแก้ไขมาโดยลำดับ จนชาติไทยเราได้
พ้นจากระบอบนั้นและได้ปกครองพสกนิกรทุกชาติบรรดาที่มอยู่ในเมืองเราด้วย
อำนาจอันสมบูรณ์

ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ เราย่อมรักใคร่
เพราะพระองค์ทรงสืบราชสันตติวงศ์มาในพระบรมราชวงศ์อันได้ทรงทำประโยชน์
ให้แก่ชาติไทยดังได้พรรณนามาแล้ว ทั้งเราตั้งอยู่ในความหวังด้วยว่าพระองค์จะ
ทรงเจริญรอยพระบาทของสมเด็จพระบรมราชบุรพการี จริ่งอยู่เวลานเป็นเวลา
อันเหตุการณ์คับขันทั่วไปในโลก ไม่มีชาติประเทศใดจะรอดพ้นไปจากความ
คับขันอันนี้ได้ ต่างก็พยายามหาทางที่จะนำไปสู่สวัสดิภาพด้วยกันทั้งนั้น พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ต้องทรงรับภาระอันหนักโดยมิได้ทรงมี
โอกาสที่จะเตรียมพระองค์เลยสำหรับเข้าแบกหามภาระอันหนักนั้น แต่กระนั้นก็
อาศัยพระราชอริยาศัยอันเฉียบแหลมทรงกล้าในทศวรรและทรงยับยั้งผ่อนผันในที่

อันจะต้องผ่อนลด พระราชกรณียของพระองค์จึงได้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จเท่าที่
จะพอเป็นไปได้โดยลำดับ เป็นเหตุให้ประชาชนอุ่นใจและหวังต่อไปในพระบรม
ราชกฤดาภิไธยในอันที่จะทรงนำชาติให้ผ่านพ้นอุปสรรคทั้งปวงไปสู่สวัสดิภาพ
ได้ในที่สุด โดยเฉพาะในขอบเขตแคว้นมอญได้เกิดเหตุการณ์ทพยชนิดเป็นพิเศษ คือ
สมเด็จพระบรมราชินีได้พระราชทานอุปถัมภ์แก่พระราชกุมาร เราชาวไทยได้มี
รัชทายาทไว้สนองพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเหตุให้หวังได้ยิ่งขึ้น
ในความยั่งยืนแห่งราชบัลลังก์อันเป็นจุดสำคัญแห่งความสามัคคีและความเป็น
ปึกแผ่นของชาติ

เพราะฉะนั้นในนามของคณะองคมนตรี ข้าพเจ้าขอตั้งสัตยาธิษฐานใน
วันมงคลนี้เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราจะได้ทรงสมบุรณ์ด้วยพระ
อนามัย ทรงมีพระราชหฤทัยแผ้วผ่องโดยมีต้องพัวพันด้วยสรรพนิเวศ ทรงถึงซึ่ง
จตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทรงมีชัยชนะแก่ผู้พาลสันดานทราม
ทรงมีพระนามอโฆษด้วยผลแห่งพระราชกรณียในสรรพกิจจานุกิจ ทรงสถิตอยู่ใน
รัตนราชสุริยชวกาลนาน

หมายเหตุ ความทรงจำอันตั้งใจจะเป็นการพูดกับราษฎรมิใช่กราบบังคมทูล
เพราะจะพูดในวิฑูรย์กระจ่ายเสียงแก่ราษฎร การกราบบังคมทูลย่อมมี
อยู่แล้วในพระที่นั่งอมรินทร์ คณะองคมนตรีไม่ม่นำหน้าที่จะทูลในที่นั้น
เข้าใจว่าคงจะรวมอยู่กับคณะข้าราชการทั่วไป.

ปัญหาวรรณคดี เรื่อง ตำนานแม่คงคา

(เขียนให้ววรรณคดี พ.ศ. ๒๔๕๖)

ข้าเฝ้าเล่าแก่ราชา ว่าพระมหา
วาริน ไชรีใหญ่โต
ไหลมาแต่ในคอโค แผ่ไปใหญ่โต
.....ฯลฯ.....

คนมีอายุรุ่นแก่โดยมากคงจะบอกได้ทันทีว่า บทความอันนี้มาแต่แบบ
เรียน “มูลบทบรรพกิจ” ตอนที่กล่าวถึงพระชัยสุริยาไปกลางทะเล ที่ท่านใช้คำ
ว่าทะเลในโบราณกาลนั้นไม่สู้แน่นักว่าท่านหมายความว่าถึงที่เราเรียกกันว่า “ทะเล”
ในบัดนี้ หรือถึงแม่น้ำ อย่างไรก็ตามก็บอกความอันนั้นแม้ว่าครึ่งหนึ่งข้าพเจ้าจำได้
ติดปาก โดยมีได้นี้กว่าหมายความว่าถึงทะเลใดหรือแม่น้ำใดก็จริง ในเวลาต่อมา
อายุมากขึ้นก็ชักลืมต่อคำไม่ติด จนบัดนี้เมื่อจะต้องอ้างอิงจึงต้องถามน้องว่า
คำดำเนินไปประการใดกันแน่ เพราะจำได้แต่เพียงว่าน้ำอะไรนั้นมาแต่ในคอโค
เท่านั้น

เหตุที่จะหวนระลึกถึงความหวาน คือได้อ่านความเรียงในหนังสือเล่ม
หนึ่งซึ่ง พล.ฯ เอกอัครราชทูตอินเดียส่งมาให้ เล่าถึงการเดินทางเพื่อไปนมัสการ
เทวสถานภทรนาถ อันเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของชนฮินดูในแคว้นอุตตร
ประเทศต่อกันกับหิมาจัลประเทศ ในเทือกเขาหิมาลัยตอนบนที่เรียกกันว่าภูใน

เขาเล่าว่าพุทธมรตธาแตกกลางคณคเณทางเท้าตอชนไปทางทิศเหนือของภทรีนาถ
ข้ามช่องเขามาจะขึ้นไปพื้นเขตอินเดียในประเทศทิเบตอันเป็น “นอกพาบ
หิมพาน” เพื่อไปนมัสการเขาโกลาสและ “สระอโนดาต” ทางอินเดียเรียกสระ
นี้ว่า “มานัสโรวร” สระนี้ข้างไทยโบราณเราเล่ากันว่าสนุกสนาน มีสัตว์
ประหลาดต่าง ๆ เช่น กิณนรและหงส์ทอง เขาเล่ากัน ณ บัดนี้ว่าหงส์ทองนั้น
ออกจะมีจริง ๆ (แต่คงไม่เป็นทองแท้) แต่เป็นหงส์ชนิดหนึ่งซึ่งหาที่อื่นไม่พบ
รอบ ๆ นั้นมีภูเขาสูง และที่ใกล้สระ “อโนดาต” นั้นมีเขาโกลาสหรืออลกาบุรี
ที่สมมติกันมาแต่ปฐมปราวา เป็นที่ประทับอยู่ของพระอิศวร ในบัดนี้ภูเขาสูง
เหล่านั้นย่อมปกคลุมด้วยหิมะอยู่เนื่องนิตย์ จนแลดูเป็นประกายด้วยแสงสว่างทง
กลางวันกลางคืน ทำให้เขากับคำร่ายกรองของรัตนกวากาลิทาตซึ่งว่า “แสง
อันมาแต่ดวงพระเนตรบนพระนลาตของพระอิศวรเป็นเจ้า ย่อมส่องมาเป็นประกาย
จับบริเวณที่ใกล้เคียงให้สว่างไปทั่วทิศานุทิศ” แต่ทงนี้เป็นความนอกเรื่อง บัดนี้
จะขอย้อนเขาเรื่องเสีย

เมื่อนางกาคอันชนอินดูนับถือกันนักว่าเป็นเมณาศักดิ์สิทธิ์นั้น เขาถือกัน
ว่าไปต่อกับเมณาภาครตเทเหนือเมืองหรรทวาร เหนือกว่านั้นขึ้นไปต้นน้ำในถ้ำลึก
ชื่อว่าถ้ำ “เกามุข” ซึ่งแปลว่าหน้าวหรือหัววก็ได้ ถิ่นความจริงได้รับมาจาก
ข้างบนนอกทอดหนึ่งในเวลาทหิมะละลาย ซึ่งพุดออกมาจากถ้ำโดยแลไม่เห็นว่ามี
แต่ไหน ชนอินดูจึงสมมติว่าพระคงคานตกลลงมาแต่สวรรค์ มาพุดออกถ้ำหน้าวที่
ตรงน

เมื่อได้อ่านข้อที่เล่ามาข้างบนนี้ ข้าพเจ้าจึงหวนระลึกถึงเรื่อง “มหาวาร
..... (ที่) ไหลมาแต่ในคอโค” นี้ ไทยเราได้เรื่องพรรคนี้นี้โดยมากจากอินเดีย

โบราณ ถ้าเราได้อ่านเรื่องมาจากอินเดียด้วย คำที่ใช้ว่า “มหาวารี” ในหนังสือ
 มุลบทบรรพกิจ ก็จะต้องแปลว่าแม่น้ำคงคาตนเอง แต่น่าจะนึกว่าการอนุমান
 เช่นนี้จะมเหตุเพียงพอสักแค่ไหน มีที่ไหนบ้างในวรรณคดีไทยที่กล่าวถึงต้นน้ำ
 คงคา? ใครได้เคยค้นหนังสือใดบ้างไหม? เช่นหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง”
 จะกล่าวถึงทำนองนี้หรือไม่ หรือจะอาจมาแต่ได้อีกบ้าง? ข้าพเจ้าไม่มีความรู้
 ที่จะตอบปัญหาเหล่านี้และยังไม่มีเวลาที่จะค้น จึงใคร่จะขอฝากปัญหานี้ไว้แก่ท่าน
 ผู้รทเพื่อมาอ่านพบความที่ข้าพเจ้าเขียนให้ไว้แก่ “วงวรรณคดี” บัดนี้

เรื่องรามเกียรติ์ย่อ เขียนเป็นภาษาอังกฤษตามความต้องการ ของสำนัก “บางกอกคอลล์”

เหตุที่จะเกิดเรื่องรามเกียรติ์ฉบับนี้ มาจากผู้ที่แต่งได้ไปขอ
หัวโขนจำลองทรานนเนองๆ สำหรับให้แกเพื่อนฝูงชาวต่างประเทศบ้าง ให้
แก่ลูกหลานเล็กๆ ที่สนใจเพื่อส่งเสริมนิสัยทางศิลปะบ้าง ผู้แต่งเองก็ชอบ
หัวโขนเหล่านี้เพราะชอบเรื่องรามเกียรติ์ในแง่ศิลปะ คุณหญิงทองก้อน
จันทวิลิต ผู้เจ้าของ “บางกอกคอลล์” ได้มีใจเอื้อเฟื้อ ถึงกับบอกให้
หัวโขนเหล่านี้ โดยไม่ต้องขอเพราะเธออ้างว่าได้ไปขอของๆ เธอมามาก
แล้ว ผู้แต่งเรื่องได้ตอบเธอว่าถ้าเช่นนั้นก็เท่ากับตัดทางมิให้มาขอได้อีก
เพราะหัวโขนเหล่านี้กว่าจะทำขึ้นได้ก็ไม่ง่ายและทำขึ้นไว้ด้วยฝีมือปราณีต
เถียงกันไปมาจนในที่สุดคุณหญิงทองก้อน แนะนำให้เขียน “ไถ่สังเขปเล่า
เรื่องรามเกียรติ์” ไว้ให้เธอขายหรือกำหนดแก่ผู้มาซื้อสินค้า จึงได้ตกลง
เขียนเรื่องนชน แต่เมื่อลงมือเขียนไปก็อดไม่ได้ที่จะเติมความสันนิษฐาน
ในเรื่องที่มาแห่งนิยายพระรามและได้เติมอันเด็กซ์ระบู้ขอและลักษณะของ
แต่ละตัวโขน เพราะหัวโขนเหล่านี้คล้ายกันมาก หากต่างกันพอจะชี้ให้
เห็นได้ว่าต่างตัวกันด้วยลักษณะใด ๆ

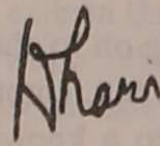
INTRODUCTION

The planning of the present handbook on the saga of the Rāmakien follows the suggestion of the proprietor of Bangkok Dolls who made the request some considerable time ago. It follows the fuller works on a similar topic from my pen, namely The Rāmakien published in Thai as a memento to His late Royal Highness Prince Rangsit of Jainād in 1952 and also an article in English contributed to the Journal of the Burma Research Society & published in 1962.

A glossary of names of the more prominent characters in the saga has been added for the convenience of readers since the story is very long.

A note on transcription is also added at the end.

Bangkok, 27 February 1968

Dhani, Kromamun Bidyalabh.

The khōn, or masked play, is always performed on the subject of the Rāmakien. This is not, as is often stated by scholars and others, a Siamese version of the Sanskrit epic of the Rāmāyana by Vālmīki; but the classical dance drama written by His Majesty King Rama I and completed in 1798 was on the subject of the identical hero Rāma of Ayōdhyā in India. The story no doubt had an Indian origin; but has been handed down through the Srivijaya Kingdom and greatly added to by local interpolations.

The Siamese Rāmakien, though obviously written for performance, is not divided into acts and scenes as the drama modelled upon the classical Indian or Greek types. It is one long story without division though accompanied throughout by stage directions. For the sake of clarity we may treat the long story as composed roughly of three parts: (1) an introductory part, dealing with the origins of the three races inhabiting the world of the time adopted for the drama, namely: the human, the demoniac and the simian, tracing origins mostly from the Hindu heavens as accepted in Buddhist Literature; (2) a narrative of the story of Rāma following in main details the gist of the world renowned Sanskrit epic of the Rāmāyana, though probably fully developed before that epic took its present shape; and (3) another war, not unknown to Sanskrit literature though not included in the classical epic of the Rāmāyana with an additional episode of the wandering of Rāma in the forest to relieve his mental agony in losing again his beloved Sīdā, remarkably told with geographical locales reminiscent of the valleys of the Čaoprayā and the Mēkhōṅ.

Before going on to the main plot which we have arbitrarily partitioned into a second part, it is but tempting to add that the initial episodes of the preceding section seem to testify to a knowledge of the Sanskrit Purāna. There are of course prose works in Siamese known as the Nārāi Sibpāṅ, i.e. the Ten Incarnations of Vishnu, which might have been the basis of our Rāmakien, though here shorn of its sacred nature.

Considerable divergence of opinion exists as to where the plot begins. The murals in the galleries of the Chapel Royal of the Emerald Buddha commence with the discovery in the bowels of the earth of Sīdā. Versions of our neighbours, such as the Rāmāyana of Vālmīki, the Javanese Rāmāyana Kakawin and the Cambodian Rāmker, commence with the reign of Daśaratha, Rāma's father, prior to the birth of his four sons. The bas-reliefs of Prāmbānan begin their story with the circumstances leading to the birth of Rāma and his brothers, tracing it back to the invitation of the gods extended to Vishnu to incarnate in the world to exterminate the evil race of demons. We have decided consequently to begin our narration with the birth of the hero and his brothers as well as that of Sīdā from Montō, Queen of Loṅkā. The baby-girl's horoscope

indicates disaster for her father and his family of demons. Ţošakanth has her thrown into the waters; but she is picked up by Janok, King of Mithilā, who had doffed kingly robes to assume the life of a hermit in the forest. Feeling the impropriety of a hermit celibate living alone with a female even though she is a mere baby, he buries her in the ground, praying to heaven to take care of her till she grows up and able to take care of herself. Meanwhile the young sons of Ţošaroth of Ayudhyā (Ayōdhyā) grow up under a training destined for royalty. Rāma is then sent with Lak (Lakshman) to the forests to the rescue of hermits who have been molested by the demon crow and her inhuman ruffians, whom he succeeds in exterminating. Wandering forth further with their preceptor they come in to Mithilā where King Janok is holding a tournament to lift an ancient bow the prize of which is to be the hand of his daughter, Sīdā, now restored to her father's court and grown to be a beautiful damsel. When all the contestants had failed in the tournament, Lak is sent in by Rāma, and though he is able to lift it he does not consummate the effort, leaving it to his brother, who of course lifts the bow and wins the hand of the princess.

We are then told about the intrigue of King Ţošaroth's young queen in extracting the promise of the throne from her ailing husband for her own son Prot (Bharata) to be coupled with the exile for 14 years of the rightful heir Rāma. Rāma insists upon observing his father's promise to the letter and leaves with his consort Sīdā and his favourite brother Lak for the forest. The ailing King, Ţošaroth, is heartbroken and dies. The claim of the young queen for the throne on behalf of her son Prot is rejected by all including Prot himself who is too loyal to his brother to accept the high honour. He heads a deputation to discover Rāma in his exile in the forest to invite him back to reign in accordance with his right. Rāma however refuses to break his father's promise and at the insistence of Prot gives the straw sandals he is wearing to Prot to place on the throne to signify his personal rule.

Rāma with his wife and brother Lak go further into the forests and meets with a series of adventures. First of all they meet a young demon maiden, a sister of King Ţošakanth of Loṅkā, named Sammanakhā (Sūrpanakhā), wandering about in the wilds in search of males. She makes love to both brothers and threatens Sīdā. Lak is furious and drives her away after cutting off her nose to defame her looks. She hurries to report the wrong done her to her brothers, Tūt, King of Čārik and a brother of Ţošakanth, who goes out indignantly to avenge the dishonour rendered his sister but is killed in battle. Another brother Khorn meets Rāma and is duly killed in battle. Yet another, Trīśian, meets a similar fate.

Sammanakhā now goes to Ţošakanth and succeeds in persuading him to try to abduct Sīdā from their hermitage. Mārīč, a relative of the King of Loṅkā, disguising

himself as a golden deer walks past the hermitage and arouses Sīdā's wish to possess the beautiful golden animal. She begs her husband to go and catch it. Though at first reluctant to leave her and rather suspecting that deer, Rāma cannot resist his wife's desire, and, leaving her in charge of his brother Lak follows the deer and shoots at it in the suspicion of something foul. The demon cries out in Rāma's voice for help; and Sīdā sends Lak much against his good sense to rescue Rāma. Tōśakanth now appears in the guise of a hermit; abducts Sīdā on his flying chariot and speeds away. Rāma returns to meet Lak and both hurrying back to their hermitage find that Sīdā has disappeared. Tōśakanth on his aerial flight meets with the King of birds, Sadāyu, who tries to bar his way but is killed, though not before meeting Rāma and Lak to whom he relates what happened.

Another incident of their peregrination is the meeting with the monkey Hanumān who turns out to be Rāma's most valuable officer. The latter is instrumental in effecting an alliance between Rāma and Sukrīp King of the simian kingdom of Khīdkhin, who places his simian army at the disposal of Rāma for the recovery of Sīdā. This force is augmented by another simian army of Jompū.

A reconnaissance party led by Hanumān, Jompūpān and Oṅkod is now despatched; and, meeting with the eagle Sadāyu's brother, is taken on the bird's back to obtain an aerial view of the enemy terrain. Coming back to the eagle's nest, Hanumān jumps across the ocean to Loṅkā, and discovers Sīdā confined to the royal park. She is desolate and just about to commit suicide by hanging. Delivering Rāma's message he offers to take her back; but Sīdā refuses on the ground that it would seem improper to be carried about first by a demon (Tōśakanth) when he abducted her and then carried back by a monkey. She sends back however a message urging Rāma to hurry up rescuing her from the demons by coming at the head of an army and heroically vanquishing the enemy. In a wanton mood for revenge Hanumān wrecks the park. Successive forces are sent to catch him; but do not succeed till the redoubtable Indrajit, champion of the demons, comes out and brings him by force into King Tōśakanth's presence. Every imaginable method is used to kill the monkey warrior without avail till, in answer to Tōśakanth's enquiry, Hanumān suggests clogging by fire. This done personally by the Demon-King, Hanumān jumps about setting fire to every corner of the palace and escapes. On his return to Rāma's camp he is rebuked for thus destroying building even though it belongs to the enemy.

Rāma now moves his camp to the seashore opposite the enemy's citadel in Loṅkā.

Meanwhile in Loṅkā Pīpek, Tōśakanth's brother, urges his brother to be fair and restore Sīdā to her husband. He is banished for this advice. Being an astrologer,

he sees doom threatening the race of demons, an incarnation of Vishnu being already on earth in the shape of Rāma to work out their extermination. In the hope of lightening the national tragedy he goes straight into the camp of Rāma; and, on being caught, offers his service on condition that he should not have to inform against his relatives except when asked by Rāma.

Ṭośakanth now resorts to a ruse by which his niece, Pīpek's daughter Benyakāi, is disguised as Sīdā floating in the waters as if dead past Rāma's camp in the morning. Rāma, coming down to the seashore, is deceived; but Hanumān, ever clever, suggests and arranges for a cremation of the dead lady, who of course rises into the air to escape and is caught by the monkey general. She confesses and after some punishment is set free.

Rāma then orders bridging of the channel of sea. The monkey leaders Hanumān and Nilapāt head the workers but quarrel and come to blows. The latter is sent back to Khīdkhin by way of punishment. Hanumān is in sole charge. Finding that stones thrown into the sea disappear for no apparent reason he dives below only to find a queen-fish leading her fishes carry away the stones. She is caught by Hanumān; the two fall in love; a promise is made by the queen-fish to cease the obstruction. The queen-fish duly gives birth to a son in the shape of a monkey with a fish-tail, who in later years becomes one of the leaders of Rāma's brother's army fighting later demon enemies. Rāma now crosses over the causeway and sets up camp on the island of Loṅkā.

In order to be correct in etiquette Rāma sends an official envoy, Oṅkod, into the citadel of Loṅkā to offer terms of peace. The mission is a prominent feature in most versions of the epic and is believed to have served as one of the early dramatic episodes for the Indian shadow play.

To satisfy his curiosity of the strength of the enemy, Ṭośakanth sets up his gigantic canopy over the citadel on which he and his court go up. Sukrīb is sent up to destroy this contrivance with the result that Ṭośakanth and his party fall headlong to the ground, which indignity is highly resented by the demon-king.

The war in Loṅkā may now be said to commence from this point, and instead of following the detailed narrative we need only give just a summary of the battles since the successive demon leaders who take part in the battles provide many artistic marks.

1. The campaign of Maiyarāb, the Magician, with its fanciful account of obstacles set up by him down to his citadel in the bowels of the earth. Maiyarāb is finally killed by Hanumān.
2. The campaign of Kumbhakarn, brother of the demon-king, in four episodes; but is finally killed in battle by Rāma.
3. The campaign of Indrajit, son and heir of Ōśakanth, who values him as the most redoubtable of his commanders. After causing a lot of trouble he is killed in the fifth battle.
4. Maṅkarakanth fighting a delaying battle during Indrajit's sacrifices loses his life also in battle.
5. The death of Indrajit brings out Ōśakanth to battle without result.
6. Next comes Sahassadeja, a gigantic ally distinguished for his lack of intelligence; followed by demon leaders, namely: the former's brother Mūlaphalam, Sēṇ-ātit, nephew of Ōśakanth, Sataluṇ and Trīmegh, the latter also a nephew of Ōśakanth, all four distinguished for valour, take their turns but are finally killed.

The King of Loṅkā now comes out to battle without any result.

Just before this last battle Ōśakanth holds a great sacrifice underground to attain invulnerability but is foiled in the attempt by three leading simian generals. He summons therefore an old ally Satthāsūra and another nephew Viruṇṇamban to his aid. The former has a short battle and is killed; the latter an expert spearman and a redoubtable horseman who can disappear at will with his mount gives some trouble but escapes to the ocean hiding himself in seafoam. He is tracked and killed by Hanumān.

Ōśakanth now appeals to the Brahman ancestor of the demon world, Māliavan, who comes down to earth to try to effect reconciliation. Holding a trial at which the King of Loṅkā is plaintiff and Rāma is defendant he gives judgment in favour of the latter on the strength of the evidence of witnesses; and thus enrages the demon-king who decides to hold another sacrifice with the object of demolishing heaven where the denizens have been witnesses in favour of Rāma. In order to prevent the planned götterdämmerung the god Śiva summons Pāli, now a *deva*, to foil the sacrifice for at the sight of him the valiant Ōśakanth recoils quickly.

As on former occasions of disappointment the King of Loṅkā gives battle and this time succeeds in wounding very seriously Prince Lak brother of Rāma. He is however revived after a difficult search by Hanumān for rare medicaments. Other relatives—a brother Tapanāsūra and two sons by an elephant mother—are sent into battle and lose their lives. Tōśakanth is finally killed on the field of battle after Hanumān and Oṅkod have secured his physical heart and crushes it in sight of the owner, Tōśakanth.

Though here we should have reached the climax, the romance goes considerably further. On the march back home after crowning Pīpek as King of Loṅkā and the famous ordeal of fire insisted on by Sīdā to prove her innocence during her confinement at the demon court, Rāma is caught up by Asakarn, an ally of Tōśakanth, who is killed by Rāma. A son of the demon-king, Banlaiyakalp, who has been brought up in the court of his maternal grandfather the King of the Nāga-world, tracks the army of Rāma and is met by Hanumān who succeeds in putting an end to him.

There is yet a considerable amount of material concerning further wars and Rāma's domestic trouble which we have taken the liberty for convenience's sake to designate as the third section of the whole story. The narrative commences with the rule of Pīpek in Loṅkā, where the learned king, lacking in military experience, faces a revolution and is only saved by Rāma sending Hanumān to put things in order. The affair is aggravated by the interference of Čakravat, King of the demon state of Malivan out of his sense of loyalty to his friend, Tōśakanth. Deeming it unwise to leave things as they are even though the revolution has been successfully put down, Rāma carries war into the Malivan territory with his brother Prot in command. The description of this war is but a parallel of the one in Loṅkā. In place of Rāma and Lak, we have Prot and Satrud (Bharata and Śatrughna); the army of Khidkhin accompanies the princes but instead of Hanumān as a champion, even though he is in that army, we have his rival, Nīlapat. On the demon side we also have parallels: for in place of Tōśakanth there is King Čakravat with his three sons who take the places of Kumbhakarn, Indrajit and Maṅkarakarn. The gigantic Sahassadeja is replaced by King Vayatāl. After details of fighting which is considerable though not as lengthy as in the case of the war of Loṅkā Čakravat is killed and the war ended.

We are now told of a court intrigue. In an absence for the day by Rāma, a maid becomes possessed by the spirit of a rākshasi bent on vengeance and implores Sīdā to draw a picture of the demon-king of Loṅkā. As soon as the drawing is finished Rāma returns. Fearing the anger or jealousy of her husband Sīdā pushes the drawing

under her lord's bed. Its magic spell makes Rāma restless and unwell. Searching for the cause of his indisposition Rāma discovers the drawing which Sīdā admits having drawn for the curiosity of her maid. Jealousy is aroused to such an extent that Rāma orders his brother Lak to deliver a severe penalty by killing his beloved consort. Lak accompanies his sister-in-law out of town and leaves her in the forest instead of killing her. Sīdā eventually takes refuge with the hermits. She eventually gives birth to a son who is named But. One day she goes out to gather fruits for daily sustenance leaving her baby in the care of the old hermit but later comes back to fetch it. The hermit in his meditation does not notice Sīdā coming back; but later opens his eyes to find that there is no baby left. Alarmed at having lost his charge he creates by magic another baby to take its place. On Sīdā's return she is delighted to find another baby, Lob and the two are brought up together as twin brothers. As the boys grow up they are taught the letters as well as martial prowess as becoming to royal children. Their archery practices stir up atmospheric commotions to such an extent that it is heard in the capital of Ayudhyā. Rāma sends Hanumān to find out what it is all about by following a royal horse-mount labelled as such with the law quoted that whoever mount it commits an act of treason. As it wanders into the forest it comes near the hermitage and the boys catch the horse and ride on it for pleasure with the remark that we don't care or know what treason is. Hanumān advances to catch the boys whom he has no means of recognising; is caught and bound up by the boys. Prince Ātrot who following with soldiers tries to rescue Hanumān and is forced to use his bow against the boys eventually succeeding in capturing the elder of the two, who is brought into town and exposed for punishment in the middle of it. The young boy finally escapes back to the hermitage. Rāma now comes out to catch the boys and has to use his weapon though without avail. Upon enquiry Rāma discovers that they are his sons. He tries to tell them but they would not believe him and escape to the inner room of the hermitage. Meeting Sīdā here Rāma apologises for his treatment of her and tries to persuade her to return which the princess refuses, though allows the children to return with their father. Every means for the restitution of their normal relationship failing Rāma sends Hanumān to bring Sīdā back to a feigned cremation of himself. On discovering the fake she uses her right of returning to Mother Earth by a magical submergence into the ground to take refuge with the King of the Nāga-world, who has a separate palace built for her.

The last part of this third section describes how desolate and worried Rāma becomes that he invites Pīpek to Ayudhyā to advise him about his trouble. The latter recommends a year's exile which Rāma carries out. The exile is to be towards "the East where malignant spirits still abound". Lak and Hanumān are to go with him and Ātrot, Satrud and the two sons remain to take charge of state affairs.

The exile to the East is accompanied by a few adventures. First a gigantic demon eagle seizes Rāma and his brother from which Hanumān and Sukrīb manage to rescue them. The simian leaders who have by now joined Rāma carry on the fighting till the eagle is killed.

In his wandering in exile Rāma with his simian army trespass into the park of King Unārāj, a demon chief, who at once engages Rāma in hostility. He is finally vanquished and sent flying by force of the hero's grass-arrow to a cave wherein he is doomed to remain in punishment for some 100,000,000,000 years, stuck to the ground by the grass arrow.

Having concluded his term of one year's exile Rāma returns to his capital. Śiva in heaven learns now how desolate Rāma is owing to the refusal of Sīdā to be reconciled; summons both parties and effects a reconciliation.

There remains yet another expedition to be carried out. The King of the demi-celestial 'kondhan' (gandharva), represented in Thai art as demoniac people, tours the forest and comes to molest hermits who have come out for solitude and meditation; and advances to the city of Kaiyakes, the King of which is related to the House of Ayudhyā. The latter appeals to Rāma for help. Rāma sends a combined army of his own men of Ayudhyā and an army from the simian state of Khīdkhin under the command of Āprot, Satrud and his own sons. The aged monkey general, Jāmpūvarāj is delegated as envoy to warn the enemy. This being ignored hostilities commence with the result that the two sons of Rāma kill the gandharva king and his son. The four princes then enter Kaiyakes and later go out to seek the aged monarch of that state, the maternal grandfather of Āprot; and restore him to his throne. The princes return to report to Rāma who in turn sends his two brothers, Prot and Satrud back to Kaiyakes to assist the old king. Here all ends happily.

GLOSSARY

Owing to the numerous characters appearing in the saga of the Rāmakien, it is thought advisable to give here a brief glossary of them under racial divisions together with their complexion and headdresses by which one can mostly distinguish one character from another. The Sanskrit names of Vālmīki's Rāmāyana are given in brackets.

For the Sake of brevity the following abbreviations have been adopted in the following glossary:

comp. for complexion

HD. head-dress

Sk. Sanskrit of Vālmīki

Human:

Rulers of Ayudhyā (Sk. Ayōdhyā)

Anomātan, founder of the dynasty, complexion natural, Headdress royal crown.

Ajabāl, his son & successor, comp. natural; HD. royal crown.

Tōśaroth (Daśaratha), his son & successor, comp. natural; HD. royal crown.

Rāma, his son & successor, comp. green or natural; HD. royal crown.

Prot, his brother (Bharata), comp. red or natural; HD. royal crown.

Lak, their brother (Lakshman), comp. golden; HD. royal crown.

Satrud, their brother (Śatrughna), comp. purple or natural; HD. royal crown.

But, Rāma's elder son (Kuśa), comp. green or natural; HD. infantile coronet.

Lob, Rāma's son (Lava), comp. green or natural; HD. infantile coronet.

Sumantan, minister of Ayudhyā (Sumantra), comp. natural; HD. coronet.

Kukhan, forester (Guha), comp. tawny; no headdress.

Simians:

Ālī (Balin), former King of Khīdkhin (Kishkindha), comp. green; HD. royal crown.

Sukrīb (Sugrīva), his successor and leader of the simian forces; incarnation of the sun, comp. red; HD. royal crown.

Onkod (Aṅgada), heir of Khīdkhin, comp. green; with a goat's mouth. HD. gourd crown.

Jāmpūvarāj, an old monkey general, comp. dark red; HD. crown.

Jompūpān, (Jāmbavān), but is a monkey not a bear, & an incarnation of Śiva, comp. pink; HD. royal crown.

Jompū, King of, also a monkey here, comp. blue; HD. royal crown.

Nilanol, incarnation of Agni, comp. light red; HD. coronet.

Nilapat, incarnation of Kāla, god of death, comp. black; HD. coronet.

Nilarāj, incarnation of Samudra, god of the sea, comp. sea green; HD. coronet.

Hanumān, champion of Rāma's army, whose implied parentage is attributed to no less a god than Śiva, with Pra Pāi (Vāyu) acting in loco parentis, comp. white; HD. coronet.

had two sons

by the Queen Fish, Macchānu, comp. white; HD. coronet; and by Benyākai, daughter of Pīpek, Asuraphad, comp. white; HD. coronet.

Demons, or giants.

A. of Loṅkā.

Lastian, the righteous, comp. white; HD. feathered gourd crown.

his sons:-

Kuperan, (Kuvera), ruler of Kālaçakra, comp. light purple; HD. flame crown.

Tapānāsūra, ruler of Čakravāl, comp. dark red; HD. triple plaited crown.

Tośakanth (Rāvana), King of Loṅkā, succeeding Lastian, comp. green or golden; HD. royal crown with three tiers of visages.

(his offsprings given below separately)

Kumbhakarn, (Kumbhakarna), comp. green or golden; HD. coronet.

Pīpek, (Vibhīshana), comp. green; HD. gourd crown.

his daughter Benyakāi, comp. natural; HD. crown.

Khorn, (Khara), ruler of Rōmkal, comp. green; HD. plaited crown.

his sons:-

Maṅkarakarn, (Makarāksh), comp. green; HD. serpent crown.

Sēṇ-ātīt, 'the sun's rays', comp. red; HD. flame crown.

Tūt, (Dūshana), ruler of Čārik, comp. dark purple; HD. flame crown.

his son:-

Wirunčambaṇ, comp. blue black; HD. feather crown.

TRANSCRIPTION

The transcription of Siamese into Roman characters has been a problem which remains unsolved to this day. It should be realised that the Siamese alphabet, though derived from an Indic origin, which is philologically speaking the most scientific of all alphabets in the World, does not express every sound in Siamese. It nevertheless expresses more sounds than any other alphabet such as the Roman. The choice, therefore, of our ancestors of the Indic alphabet is justified from the point of view of philological science. When it comes however to writing Siamese names in a western language the difficulty arises. Our language is a monosyllabic one with a tonal system. Several systems of transcribing Siamese in Roman characters have been tried but none gives complete satisfaction. An extreme case of a phonetic transcription is that of the Lao system, in which the inventor, probably a foreigner, does not care how the national language is written. His late Majesty King Rama VI suggested a system in which transcribed words could be identified with the original Siamese but it was found to be too unphonetic to be recognised by a foreigner ignorant of the language of the original. In the system experimented here certain modifications have been adopted to indicate the phonetic side. The tonal system is ignored altogether.

The vowels follow the Italian sounds with certain specific diphthongs which are not found in Italian : thus

a อะ; ā อา; i อี; ī อี้; u อุ; ū อู; ü อื; ǖ อื๊อ; eh เอะ; e เอ; ê แอ;
ô ออ; o โอ; oe เออ; oey เอย; au เอา; ua ัว; ie, ia เอีย; üa เอื้อ.

The consonants are more difficult to transcribe. Their classification was based upon the Sanskrit alphabet of Pāṇini; but we use it with reservations owing to the nature of our language, thus-

	I Thai flats	II Sk. hard tenues	III Sk. hard aspirates	IV Sk. soft mediae	V Sk. soft aspirates	VI nasals	VII semi- vowels	VII spirants
Gutturals		k ก	kh ข	g ก	gh ข	ŋ ง	h หข	
Palatals		ç จ	çh ฉ	j ช	jh ฉ	ñ ญ	y ย	ś ศ
Cerebrals	ḍ ฏ	ṭ ฏ	ṭh ฐ	ḍ ฑ	ḍh ฒ	ṇ ณ	r ร	ṣ ษ
Dentals	d ต	t ต	th ถ	t ท	dh ฐ	n น	l ล	s ส
Labials	b บ	p ป	ph ฟฝ	p̣ พ ph ฝ	bh ภ	m ม	w v ว	

NOTE. The cerebrals of the Sanskrit are pronounced in Siamese as if they were dentals. (excepting of course the R)

The Sanskrit aspirates (III & V) are unaspirated but pitched on a high tone.

The cerebral, dental and labial soft mediae have the sounds of the English D T, and P respectively and are marked Ṭ and Ṗ; the unaccented T and P are pronounced as in French.

The soft aspirates (IV) are pronounced unaspirated.

All spirants are pronounced as dentals, i.e. a simple S.

๕ เรื่อง Allegories of the Monsoon in Siamese Literature

เป็นบทความเขียนใหม่หาวิทยาลัยมิชิแกน ที่แอนอาร์เบอร์ รัฐมิชิแกน ในโอกาสการชุมนุมผู้สนใจทางบุรพคตที่เมืองนั้น แต่เจ้าของ ที่ไม่มีทุนรอนพอเพียงจะพิมพ์บรรดาบทความที่นำไปอ่านในการชุมนุม จึงอนุญาตให้เจ้าของเรื่องจัดการพิมพ์เองสุดแต่จะเห็นเหมาะสมแห่งใด ต่อ จากการชุมนุมที่วามาแล้วนั้นผู้แต่งได้รับเชิญไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยอินเดียนา ในรัฐนามเดียวกัน ดร. เวลส์อธิการบดีแห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนาออกปาก ขอบทความที่แต่งไว้เพื่อไปลงในหนังสือรวมเรื่องคนควาทางวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยสักเรื่องหนึ่ง ได้แนะนำให้พิมพ์เรื่องที่ได้นำไปอ่านที่ชุมนุม บุรพคตที่กล่าวมาแล้วนั้น ดร. เวลส์ก็พอใจเพราะเป็นเรื่องเขียนขึ้นใหม่และ ยังมีได้พิมพ์โฆษณาที่ไหนเลย จึงได้รับไปพิมพ์ด้วยฝีมืองดงามในทาง ศิลปศาสตร์

เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ซึ่งนำเอาลักษณะแห่ง ธรรมชาติในฤดูวสันต์มาผูกขึ้นเป็นเทพนิยายด้วยโวหารไพเราะ สมมติให้ อากาเรแห่งธรรมชาติเช่นฝน พายุ และฟ้าแลบ เป็นเทพดาในท้องฟ้า แสดงให้เห็นนิสัยสังเกตของพระองค์ ผู้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องควบกันไป กับอภินิหารโวหาร ผู้พิมพ์เรื่อง (มหาวิทยาลัยอินเดียนา) ได้จำลองภาพ จากเนกาตีฟของกรมศิลปากรตามสีของเดิมได้อย่างดี เป็นช่องทางผมอ การพิมพ์

๒๕๔๒

Ramasura

The study of the development of nature-worship in human culture provides striking parallels between far-flung cultural centres. We know, for instance, of old Teutonic mythology in the West centered on the Lord of the Heavens in the person of Wotan or Wodan; we are familiar too with the Greek system of mythology in which presided Jupiter surrounded in both cases by minor deities of fire, water, and the elements such as thunder, whom ancient man felt it imperative to placate for the sake of his well-being. We know also of the ancient gods and goddesses of Aryan Iran and India, so eloquently portrayed to us in the ancient classics such as the Rigveda. In the West these nature gods and goddesses were swept away by Christianity. In India, since the Buddha seemed to have started as a Hindu reformer, the gods were not subjected to such a drastic fate; but, becoming illogical in the Buddhist system of reasoning, they were relegated to a less important status, even deprived of their immortality, suffered as it were to remain mere artistic embellishments in architecture, in literature and in the arts.

By the time Indian culture reached our shores the high position of the deities became further modified. Rāma, a divine reincarnation of Vishnu, was still the hero—a glorious one indeed of the greatest epic of literature. The nature gods survived in personified forms of Manimekhalā and Rāmasūra who carried on their seasonal chase year in and year out.

To make my point clearer let us examine the narrative of the epic Rāmakien¹. Three episodes deal with the allegories of the monsoon indicating the change of status of the deities.

The first episode (pp. 96-100) is a scene among the clouds at springtime. Celestial denizens of the heavens gather to hold high festival in honour of the season of joy by dancing, singing and music. Among the throng is Manimekhalā, guardian of the seas, who holds in her hand a gem which flashes the lightning. Another celestial, described as a demon, *yaksh*, comes also to the festival. This is Rāmasūra, wielder of the axe which causes the roll of the thunder, similarly as the Teutonic Donner. He is regarded by fellow celes-

¹ *The Rāmakien*, first-reign version, 1797, original Siamese text. Teachers Association edition, in 4 vols., 1951. 2976 pages. Review in English JSS.XLI.

tials with fear and disdain. Puffed up with the sense of his own prowess and the effectivity of his axe, he goes about quarrelling with all and often gives vent to his rapacity. Noticing on this occasion the blinding flashes of the gem in Manimekhalā's hand he tries to take possession of it by force without avail. Tantalised by the mocking enticements of the lady he makes up for his failure to snatch the object of his rapacity by wielding his fearful axe at her. At this point appears another celestial, Orajun (Arjuna), who, emerging from between the clouds, comes up unexpectedly between Manimekhalā and her pursuer. Rāmasūra at once takes offence and engages Orajun in fight with the result that he catches hold of the latter's feet and hurls him to death against the mountain top of the "barrier of the world". Thus we have the allegory of the thunder roll preceded by the lightning which causes death and havoc.

The second episode (pp. 421-430) though not written as an allegory of the monsoon, yet carries on another exploit of the demon Rāmasūra with a rather interesting exchange of words between the combatants. The narrative commences with the return home of Prince Rāma who had won the tournament of lifting the ancient bow of Śiva, thereby being awarded the hand of Sīdā (Sītā) by Janok, King of Mithilā, who had brought the lady up as his daughter. On this journey Rāma is leading the van of his father's army. Rāmasūra bars his way. He is described here as a "dweller of the lower heavens, fierce and powerful like unto heaven's fire, whose name is dreaded everywhere, whose disposition is base and jealous, aggressive to all and generally avoided by all". Rāmasūra has his axe hinged to the waist with bow in hand. As he wanders round the forests and streams enjoying the exuberance of nature he becomes aware of the presence of men, horses and chariots, the noise of which rumbles like thunder. He comes then upon the vanguard of the Ayudhyā army. Posting himself astride the way, he shouts out "Hear, ye of diminutive sizes, who is your leader, whence have ye come and what is the object of your wandering in the forest?" Seeing the gigantic demon thus challenging them, men of the vanguard of Rāma's army gasp in sur-

Ramasura-Mask right side

prise and fear. The bolder among them answers: "Our commander is King Tosaroth of Ayudhyā, who is returning home after celebrating the nuptials of his son, Rāma, who by lifting the bow of Śiva won the hand of the Princess of Mithilā. Art thou so ignorant as to have to ask this? Art thou not afraid of Prince Rāma's prowess? Thou wilt surely be reduced to dust by this insolence." Grinding his teeth in anger the demon says: "Your leader, Rāma, said to be so mighty, will today lose his life for fate is overtaking him". So saying, he raises his bow, and, bold as a lion-king, runs forward striking right and left, scattering the soldiers of Ayudhyā. Coming up in front of Rāma's chariot, he shouts: "In bringing a woman across my path and usurping upon thyself the name of Rāma thou wilt have to pay for the insolence with death and the woman will be mine". Rāma answers: "Is it thou then who art going to take from me my wife, thou impudent wretch. I am the Nārāyana who have come down to earth as Rāma to rid it of evil demons. Who art thou that dost not know that this insolence is going to cause thee death". Rāmasūra clapping his hands with irritation says: "I am Rāmasūra the mighty god who can shake the world. A mortal as thou art canst never be a god's incarnation as thou hast boasted. A firefly like thee canst never rival the sun. Boast not of thy prowess for even the mighty Orajun succumbed to these mighty hands of mine. Thou seemst now destined to die". So saying the demon wields his axe; a storm arises blurring the figure of the demon from view; and fearful peals of thunder rend the sky. Thereupon Rāma shoots his bow Pālačandra which clears up the mist, revealing the demon. The latter takes up his bow and shoots arrows at Rāma but they turn into a discus which encircles him as if paying respect. Rāma then shoots the bow Agnivāt which pierces and destroys the demon's discus. Rāmasūra now hurls his axe and torrents of rain pour down over the battlefield. He now rushes towards Rāma's chariot and takes hold of the standard pole thereof. Rāma jumps down and thrashes the demon with his bow. Feeling great pain the demon suddenly sees the four-armed Vishnu in the person of Rāma; and, realizing his mistake in defying the godhead, begs for forgiveness. With a smile Rāma accepts his apology and

admonishes him to refrain from aggressiveness in future. The demon shows his gratitude by presenting his victor with an old bow which Śiva gave to his ancestor Trimegh. Rāma throws the bow into the heavens with a request to Pirun (Varuna) to keep it till it is wanted.

The third episode (pp. 2567-2571) occurs towards the end of the story. The recurrence of the theme of rain and thunder and the mention of the season of the monsoon makes it clear that the allegory is given prominence. Book 89 of the standard Rāmakien of the first reign (1797) relates that the campaign against the demon state of Maliwan coincides with the south-west monsoon. Some doubt being expressed at headquarters of the Ayudhyā army regarding an immediate return owing to the condition of the weather, Prince Prot, the commander, decides in the affirmative. As the army wends its way homewards a violent storm breaks out. Rain falls in torrents and havoc is wrought to the parched countryside; whilst overhead in the skies Manimekhalā darts about playfully with her dazzling gem at which Parot, another celestial demon, gives chase to get possession. Rāmasūra too, bent on a similar quest, hurls his axe again at the lady causing rumbles of thunder. The story goes on to say that Prince Prot, a good shot like his brother Rāma whom he deputises for on this campaign, shoots an arrow upwards to "scatter rain" and thereat the gods Valāhok, Parot, Rāmasūra and Manimekhalā take to flight.

Those who are familiar with features of a tropical monsoon will recognize the allegory of nature above described. The south-west monsoon heralds the season of the rains when it finds a countryside parched with heat. It is invariably accompanied by an electric storm of lightning followed by thunder. In our narrative this order of the natural phenomena is kept, thus: parched countryside, Manimekhalā with her lightning, and the demon Rāmasūra with his rolls of thunder.

Each of the above three episodes has a distinctive feature. In the first episode we have three principal characters. Rāmasūra is no doubt the Purānic Brahman Paraśu Rāma, sworn enemy of the princely caste. In classical Sanskrit literature he was the victor of

Parot-Mask right side

the monarchical champion Karttikeyya whom he vanquished. The latter appears in our story here as Orajun. The Brahman is described as a *yaksh*. The late King Rāma VI of Siam identified this name with the classical Sanskrit term Rāma *nyaksha*, Rāma the Lowly, though the narrative having come so far from its original home paints him somewhat differently. Whoever it was that reproduced the story in its Siamese garb did not seem aware of the significance of the term *nyaksha* and turned it into *yaksha* which was more than familiar. That Paraśu Rāma was counted as one of the incarnations of Vishnu escaped the attention of the Siamese poets. The second character is that of the lady Manimekhalā often shortened for convenience into just Mekhalā. The lady is a goddess of the seas in the Jātaka². She has nothing to do with a nobler character in Tamil literature³ who is a pious lady. The third character is Orajun, who appears earlier in the story as the vanquisher of Tosakanth. His feats of arms are told in the Uttarakāndha of the Rāmāyana where as King Karttikeyya of Mahishmati he fought, bound and then pardoned the villain of Laṅkā. The identification is supported by the dialogue of defiance in which he boasts of his victory over the "ten-necked, twenty-armed Tosakanth."

The second episode has a dialogue of defiance reminding us of Vālmiki's Rāmāyana in its portrayal of the enmity between Rāma and Paraśu Rāma. It has counterparts in many Sanskrit dramas which drew their inspiration from the classic work of Vālmiki⁴. Reference to the phenomena of nature is less detailed than in the first or the third episodes.

There is hardly any comment needed of the third episode except that it introduces more characters into the narrative. Parot

² *Samkha-Jātaka*, no 442, and *Mahā-Janaka Jātaka*, no 539 of the Siamese series of the *Nipāta Jātaka*.

³ S. K. Aiyankar: *Manimekhalā*. London 1927.

⁴ cf. Keith: *Sanskrit Drama*, Oxford 1924, where references to Parasū Rāma are thus given: *Mahāvīracarit*, act IV, pp. 189, 194; *Anargha Raghava* act IV p. 228; *Bālarāmāyana* act IV p. 233; *Prasanna Rāghava* act IV p. 245; *Hanumānnātaka* act I p. 271; also *Adhyātmārāmāyana* tr. L.B. Nāth p. 21 and *Raghuvamśa* Engl. version canto XI, pp. 130-4. Calcutta 1901.

performs the aggressive acts of Rāmasūra of the first episode. It would seem that they are identical. Siamese poets were not very accurate in their knowledge of Hindu mythology. The stage has followed suit in this case by differentiating the two characters in their portrayal. Parot wears a mask of purple complexion while Rāmasūra is green. Their crowns are also different.

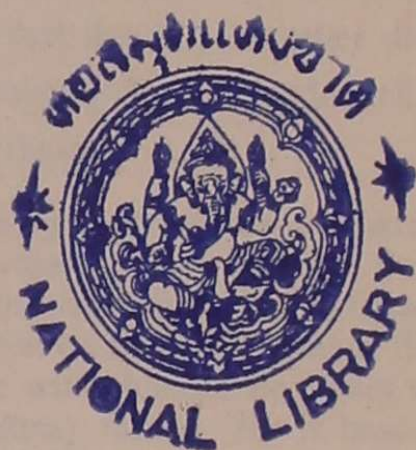
I would like to suggest that this is none other than the Vedic Parjanya, whom the late Professor A. A. Macdonnell described in his *Vedic Mythology* (p. 83) thus:

"The shedding of rain is his most prominent characteristic. He flies around with his watery car and draws downwards the watery skin. Like a charioteer urging on his horse, he displays his rainy messengers; when he sheds rain water, the roar of the lion resounds from afar: with thunder he comes shedding rain water as our divine (asura) father. He is besought for rain and is implored to withhold rain after shedding it."⁵

Similar themes have not been detected in the versions of adjacent countries. Perhaps this is but a detail which has been overlooked by scholars, though, according to Dr. Sylvain Lévi⁶ the murals of the Chapel Royal of the Crystal Buddha in Pnompenh include this episode. The narrative, however, as told by the Professor, does not suggest to us a story older than that of the Standard Siamese *Rāmakien* of 1797. This is understandable, for the Royal Palace itself was built in a way as to lead us to believe that it was planned and inspired by the Grand Palace at Bangkok. The story of Rāma in the gallery of Ankor Wat at Siemreap is, however, much older and nearer the original Indian version. The story as told by Professor Levi is so Thai as to adopt the illiterate Thai pronunciation of names like Orajun as Worajun.

⁵ cf. also Sathien Koses and Nāgapradip: *Mekhalā and Rāmasūra* in Thai which notes that the myth was known and mentioned in the 14th century Tebhūmikathā of Litai, King of Sukhodaya Sajjanātaya.

⁶ Indian Historical Quarterly, Vol. VII, no 1. 1931.

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
— จันทบุรี —

